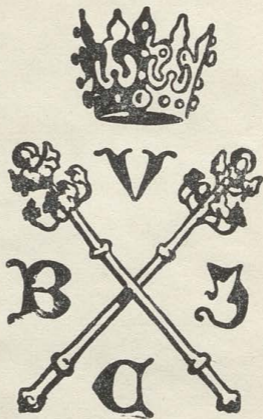

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVENSIS

586227

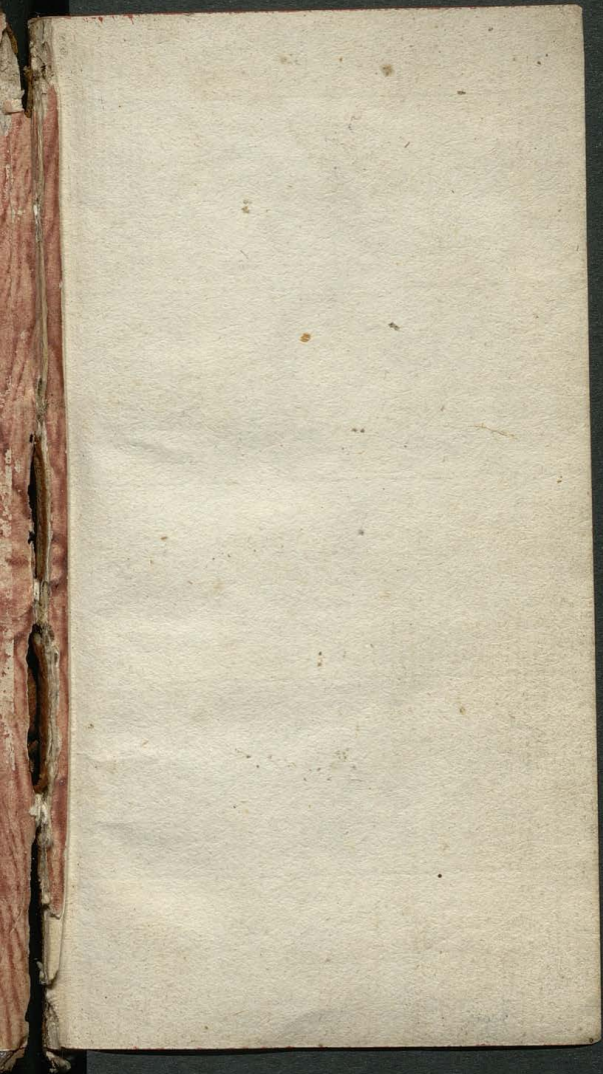
Mag. St. Dr. *Katana*

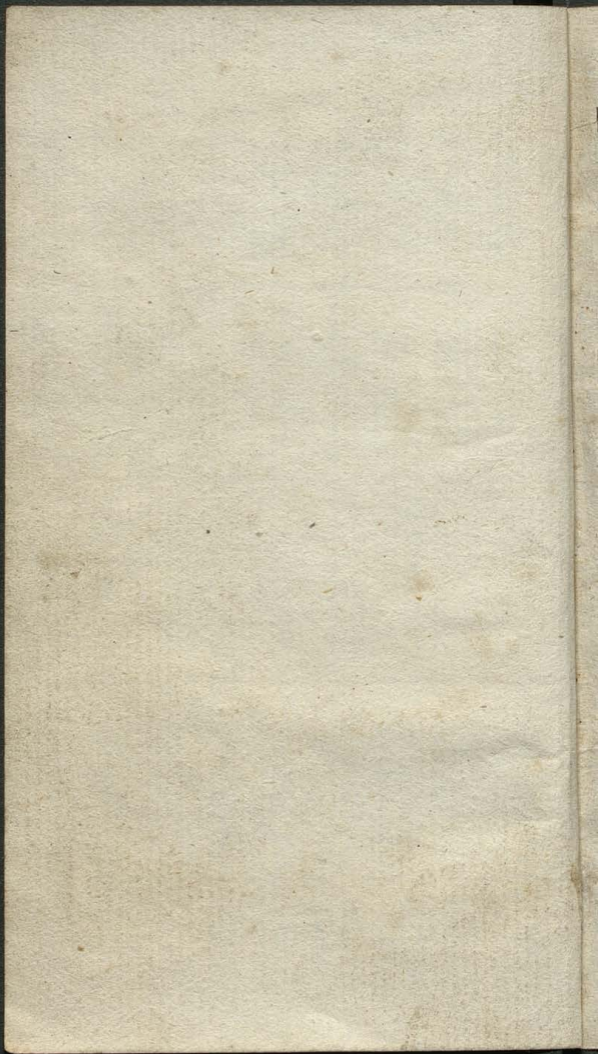

586227

I

Mag. St. Dr.

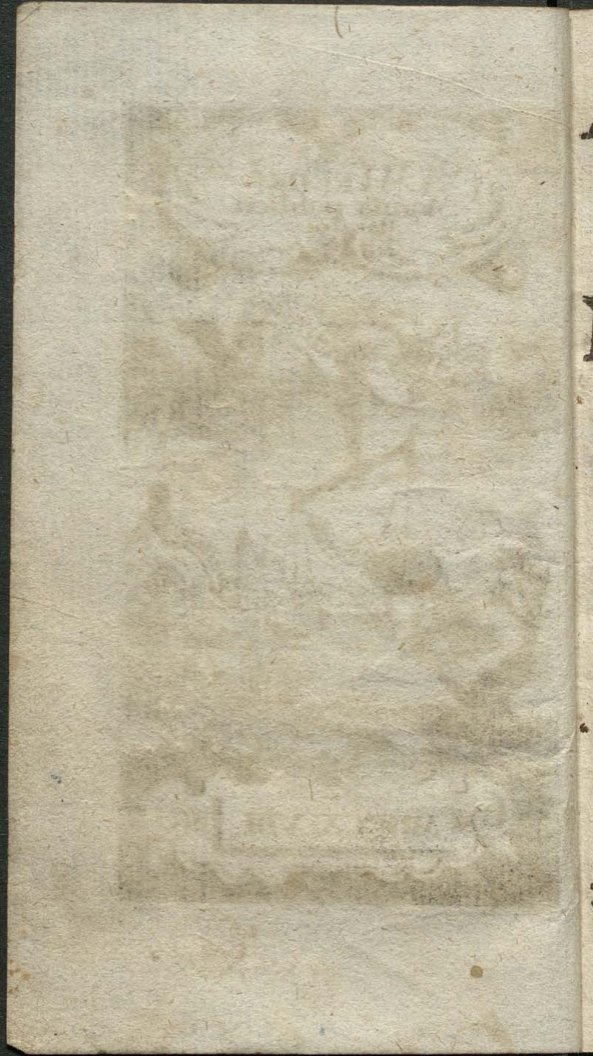

A. M. FREDRO
Monita politico
Moralia.

Norma virtute

Sere aut loquar
recte sed agere prestaE

MDCCLXVIII.

ANDREÆ
MAXIMILIANI
FREDRO,
Castellani Leopoliensis,
MONITA
POLITICO-
MORALIA,
ET
ICON
INGENIORUM.

Editio Novissima.

VIENNÆ prostat in Officina libra-
ria sub signo aurei velleris. 1748.

LAUS

Uni in

SS. TRINITATE

DEO,

Et uni Virgini

MATRI DEI

Honor.

586227

Mag. St. Dr.

1866 K 45 St. Dr.

Bibl. Jao.

Author Lectori Salutem

Rromptius (credo) succense-
bis, pro intuitu Operis,
quàm laudabis Scriptum,
LECTOR. Confusum ajes, quia non
in materias combinatum, verùm stu-
diosè concisum, opere desultorio
sparsum, membratim distractum.
Non diffiterer ingenuè defectum, si
aliter facere potuissem; verum quot
monita, tot rerum diversarum habes
arcana; Forte verò videbuntur aliqua,
inani studio repetita bis, terque si re-
leges, sensum & verba ponderabis,
novum gustum ut capias, exinde lon-
gè videbis à semet diversa, aut rem
in melius explicantia. Charior (uti-
que spero) tibi obveniet horum lectio;

quo mihi operosior venit scriptio;
non enim noveñic (quod vulgo ajunt)
pressa, sed bis novenni opera lima-
ta, trutinata. Domesticorum moni-
torum loco, hæc mihi (secretiori
calamo) sensim cepi dudum annota-
re, crevit (per agnitos cominus pu-
blice privatimque errores) ab expe-
rientia, & adjectione diurna, opus,
cur improbes? si fidenter profero id
palam, & Catholica charitate, tibi
quoq; non obfuturum communico,
casta sobriaque mente præsertim le-
gendum: Dabis aliquid pro nævo:
lubens acceptabo; quid enim nostrum
in orbe perfectum? & vita, & scripta,
credo, non sunt prorsus errore vacua.
Parces, LECTOR, facilè mihi homi-
ni, ipse dum homo es, habes, credo
(dicto facto) tibi, quod ab aliis
parcatur. *Vale.*

Can-

Cautio.

Qui semel hæc legis, neutiquam legisse te puta: Iterato revolvis? scies aliquid: Jam qui tertio: Utique totum capies, idque non perfunctoriâ aut abruptâ operâ, verum recollecta (& in se retracta per totum mente) lecturus: Ni vero facias, sepone quæso librum, vel aliud age: Leviculi & obliqui procul hinc funto, maturis & defæcatis ingeniis ista scribuntur.

AN.

ANDREÆ MAXIMILIANI
 FREDRO,
Castellani Leopoliensis.
 MONITA POLITICO-
 MORALIA.

Seu

Quomodo vivendum cum pau-
 cis, cum Populo, salva Virtute,
 Gratia, & Authoritate,

Pars Prima.

Politico - Moralium.

I.

DEum publicè & cum apparatu
 cole, ut tibi factò, aliisque pro-
 ficias exemplo, virtuosi nomen
 non ex vano paraturus, eoque potiens.

2. Sobrius sis, ut eveniant tibi res sa-
 næ & sobriæ.

3. Om-

3. Omnia seriò fac , & cum gravitate, nunquam obiter : Immò lentè fac , nec pro-
peranter. *Currendo , non rependo , fit lapsus.*
Deus cum magnificum opus mundi aggredere-
retur , & momento in unico , pro summa
potestate potuisset creare perfectum totum,
prout potuit , immò fecit ; sed cum huma-
no modo factum orbi repræsentat , sex ve-
lut dies insumpsit operi , ut monstraret mor-
talibus , magna nisi sensim posse fieri cor-
recta , perfecta que : vel quia magis ma-
gnificatur opus , cui non obiter immoramur
faciendo. Vis rem benè habere ? Lentè fac,
& sæpe corrige. De ipsa experire , reper-
turum te vesperi , quod corrigas , quod
actum , aut habitum ex perfecto credidisti.

4. Sis publicè munificus , sine jactantia
& prodigalitate ; *perdere multi sciunt , do-
nare nesciunt.*

5. Non impera , non pete , nisi quæ ob-
tinere speras ; qui impossibilia petit , non
vult habere , & simul vult offendi. Idque
per alios petes , nec satagenter ; non obi-
ce statim auctoritatem ; sæpe quæ nimis
petimus , nobis neganda præcavemus.

6. Non promitte , nisi quæ præstare po-
tes , ne levitatis arguaris.

7. Non dic , nisi quæ vera , & sine in-
vidia audientium.

8. Frustra minas intendis , si timeri non

credis, potius præoccupata contemptum minarum dissimulatione.

9. Meminisse magis oportet; quam irasci aut dolere, infra tuum animum esse doce, quæ acciderunt, ac potius per risum habe.

10. Nee te lauda, nec vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia paratur.

11. Non mirare, non canta, non lude, ut leviusculus.

12. Non sæpius quære, potius scientiam, quam inscitiam simula.

13. Quæ tibi difficilia aut ignota obiciuntur, tacendo excipe. *Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur, Proverb. Salomon.)*

14. Non crebrum, lentum, non affectatum, & prope ænigmaticum sit alloquium: Sed tamen librata nimis & eluctantia verba, fastidium (immò suspicionem) pariunt audientibus, & cathedram sapiunt; solutior nonnihil sermo, magis familiaris est, velut de Petronio Tacitus: *Cujus dicta, factaque, quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præ se ferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.* Circa familiare vitæ commercium cum amicis, in condimentum convictus, probaverim, in publicis tamen actibus, gravitas sermonis præstat.

15. Si vitium loquacitatis pervincere studeas

deas, statue, non quid prudenter loquaris, sed quamdiu per intervalla tacendum (licet opportunè dicenda videantur) & vinctes; Aliàs opportuna dicere cum studes, ad importuna erumpes; rectè ille ait: *Loqui me aliquando penituit, tacuisse nunquam.* In nonnullis tamen loquitur bonus candor & zelus, in nonnullis inquietus genius, & dicacitas, dum inquascunque aures inciderint, ut confessorem intimorum iudicemque sine discrimine personarum sibi statuunt, unde produntur & irridentur.

16. Nonnulli dum esse sinceri nimis volunt, in cauti fiunt, proditores verius sui: quàm in amicitia aperti, cum dicenda, tacenda pariter effutiunt per levitatem.

17. Quisquis blando vultu dicentes audit, iis que comiter respondet, pariter agit, ac si humanos animos in potestate sua, referendis affectibus, dum vult, habeat. Quæ virtus inter potiores (civium) parandis hominum & Provincialium animis, censeri debet; si verò secus rugosâ fronte, obiterque dicentem audias, respondeasve, licet in gratiam postea facturus, quid juvat? et si obtineat, quod cupit, cum à nolente & moroso profectum habet animo, non ut datum, sed velut extortum, ac potius projectum,

ctum, Ut pluris sit, blandam negationem retulisse, quam morosè obtinuisse concessum. Exinde usurpamus vulgo dictum: *Et si non obtineat, habeat tamen velut acceptum, qui se amice audiri videt.* Tum illud, *ager animus, dum ad satietatem enarraverit, quod vult, æquiparatur obtento.* Vidit orbis nunc & olim viros Principes, alias magnis animi dotibus præditos, sine hujus virtutis condimento, parùm valuisse in vulgus, aut (quod pejus) in odium publicum incidisse, exinde rectè de Toletano Albæ Duce, quidam observatum reliquit, ut propter suum triste & fastuosum (neque ideo civile aut sociabile) ingenium, ne ab iis quidem amaretur, quibus benefecerat.

18. Vestitus propius magnificentiam sit, & auctoritatem, quam quæsitam ostentationem, aut luxum.

19. Gestus gravis, non Melancholicus, aut effusè hilaris.

20. Absentiâ sæpe auctoritatem tueare, *continuus aspectus minus verendos homines assidua satietate facit.*

21. Verissimum axioma: *In ignotis magis dilatari animum.* Exinde sæpe æstimamus magis longinqua. quàm proximiora; audienda, quàm audita; tam videnda, quam visa; habenda quàm habita; pollicita quam

da.

data aut accepta ; scienda quàm scita ; & futura , quàm præsentia , Sic , Majestati major è longinquo reverentia , & omne ignotum pro magnifico . Sic , Authorum ignotorum opera magnifica habentur , viso Authore vilescunt , magisque post funera inclarescunt facta , & virtus nostra & nomen . Sic . Major de absentibus personis opinio ; nam sagacientius ab ignoto quæritur , aut imaginamur : *Quis ille ?* quam ut dicatur semel in præsentia . *Hic est :* nec gradus amplius datur , quò vadat animus , cum visum & scitum plenè sub oculis habetur . Sic (per varia eundo) pericula Castrorum magis terrent longinquos domi , quam milites pro vallo stantes , & vulnerum spectatores . Sic nova subsidia , medio in prælio ex ignoto in hostem immissa , licet pauca , sed quia sub specie ignotarum insidiarum veniunt , plus terrent hostem , quam acies numerosa , oculis subjecta . Sic puerorum minorennium aliquando delectamur plus ætate , quam adultorum ; hi enim actu monstrant , quales sint , aut quales amplius esse non possint , circa illos latius spes extenditur , quales futuri sint , immo ominamur , (speranda majora ex ingenuitate) quales revera futuri non sint . Sic ruinas antiquarum structurarum miramur magis , quam forsan æstimaremus ex integro stantes ; nam integrum quod est , oculis

totum subjacet, & limitat (aut circumscribit) mentem, ne ultra procedat animus, tam imaginatio, quæ latius extenditur quàm sensus: de ruinatis in integro non visis, plus imaginamur, extendendo mentem per diversa, quàm forsan erat in rei veritate. Sic absentium ambigui sermones sunt magis læsivi, dum sub latiore interpretatione cadunt, in præsentia effati condonantur levitati verborum, seu ingenuitati dicti, tum circumstantiis personarum, temporis, rerum, loci, jocorum, discursuum, occasionis, quæ sæpe minuunt offensam, dum in præsentia, prout in se sunt, capiuntur, neque delatorum malignitate torquentur, si præsertim illi exaggerando studiose, iram succendere amant, cui rem deferunt. Sic vana licet spes ex licentia ditescendi, & expectatio furtivorum, tum incertorum pollicitatio, plures quandoque affectus habet, quàm certum bonum; quam merces, & stipendia, ut verissimè à quodam sit observatum, & à me alibi dictum: *Gratius esse hominis animo ascendere in parvis, quàm persistere in magno, & per partes, quam per totum; tum illud: Quæsitæ in pretio, vulgaria habitaque contemnuntur; in pluribus opinione laboratur.*

22. Non dictum, factumque repete, quo major insit ex raritate verbo reique auctoritas.

23. Cum

23. Cum Gravibus ambula, leviculorum conversatione delectaberis quidem, sed tandem deturpaberis.

24. Non æstimatos, Juvenes, minorenes, temulentos item, verbo, multò magis conversatione vitabis.

25. Quæ cum dedecore in præsentia dicuntur aut fiunt, modestè reprehende, aut abi, subtraçurus ab ea indignitate oculos, & aurem; multo minùs ipse fac, ne velis placere assensu, quod est propè levitatem.

26. Negotia (quoad tute poteris) per alios tenta, fac, impera, vide, cura; leviozem jacturam rei credes, quam authoritatis, immò admonebis corrigendos, non ipse, sed per alium, sic vitabis præsentem exacerbationem, nec facies periculum tuæ præsentia, quæ nisi opinionem (quousque fit non vulgaris) ex raritate habeat, gravioribus tantum negotiis reservanda, ut semper penes te restet, quò in majus, dum vis, rem urgere possis. Non astum exinde, ut nonnulli Comentariorum iniquè interpretantur, sed potissimum perspicacitatem Tiberii (ap. Tacitum Annal. 1.) observare licet, qui exercitum in Germaniis tumultuantem, tantum per filios adiri voluit, Majestate salva, cui major è longinquo reverentia, simul adolescentibus excusatum, quadam ad Patrem rejicere: Resistebat Germanico aut Druso, posse à se mitiga-

tigari, vel infringi, quod aliud (Nota verba subsidium & si presentem Imperatorem sprevisent.

27. Nunquam effunde totam simul familiaritatem & amorem, vel effusus, lente fac & pedetentim, potius intendatur amicitia, quàm intensa sit; habenda, petitur, habita ut vulgata relinquatur, & satietate vilescit. Erravit ille, de quo annotatum, *Milites suos Commilitones, novo blandoque more appellans, dum affectat charior fieri, auctoritatem Principis emolliverat.* Sub initiis præsertim cavebitur, effusio officio aut favore, tum gratia ne aliquem prosequaris, sed facies intra moderationis terminos, dum enim intensi actus lassantur, quæ agenda tractu temporis sequuntur, vix iisdem principiis respondere possunt, pro injuria vero reputatur, diminui, tum auferri, in cuius possessionem semel involavit animus.

28. Hinc sequitur, ut non solum affectus *Amoris*, (haud secus *Iræ*) sed *prudentiam* ipsam per modica, nec affectatè ostentemus, dum æstimari volumus; nam pro vana ingenii ostentatione, dum per familiares discursus effundunt se totos aliqui, nimii commemorandis rebus. loquaces & affectati, quasi nihil in posterum pro subsidio novæ objectionis relinquentes, dum opinionem prudentiæ, & exinde auctoritatem sibi parare cupiunt,

cupiunt, potius eam perdunt, similes foren-
 sibus licitatoribus, cum levioris momenti
 res & crepundia ad nundinas ferunt, per
 obvia fora institorias tabernas ponunt, aliàs
 non quærendi, nisi emptores quærent ip-
 si, & essent in obvia; jam verò pretiosa-
 rum mercium venditores ditiore lucro ne-
 gotiantur, eo ipso æstimationem merci-
 bus posituri, dum sine ostentatione, satis
 habent sciri de mercibus, & quærentur, ut
 vendant, non quærent, affectatè empto-
 res. Quidquid igitur æstimatum haberi
 volumus, in affectu nostro bono, (aut se-
 ces contrario) seu in ratione agendi, len-
 te, tum per modicas partes exerceamus,
 ne plene satiemus, semper aliquid in po-
 testate nostra in posterum reservaturi, quo
 in majus (dum pro tempore volumus) à
 nobis res intendatur. *Totum Spiritum
 suum profert stultus: at sapiens reservat ali-
 quid in posterum (Proverb. Salomon.)
 & Eccles. In ore fatuorum cor illorum, &
 in corde sapientum os illorum.*

29. Non vitupera amicum, non lauda
 non reprehende, nisi in magnis, idque ra-
 rò, moderatè, & *in secessu*, vel (si tute
 poteris) per alium, *factum tamen, non per-
 sonam ventilaturus.*

30. Consilium nisi quod rectum sciveris, idque tantum requisitus porrige. Verum dator consilii, naturam accipientis, (seu cui consulitur) induat, prout secundum possibilitatem, media, capacitatem, aptus est ille faciendo, secus, frustra ferè consules, dum juxta te modo, non alterum, aut saltem non ex utroque, agendum vocas.

31. Non intercede aut pete pro alio, nisi re perpensâ, an iusta sit, & obtentu possibilis, ne periculum authoritatis subeas, si non obtineas, potius intercedere cavebis.

32. Non litiga verbo, sed potius subride, (etiam si contrarium aliquis loquatur) non velis videri nimis sapiens, magni viri authoritas, non in disputando, sed agendo consistit.

33. Tacere qui scit, scit esse prudens. Taciturnitas est magnæ prudentiæ Mater. *Qui animo ignavus, proceræ ore;* quibus os ferream inest, cor sæpè plumbeum habent. Verum nonnullis taciturnitas, & agendi secretum ex prudentia, aliis est ex metu, ut cum ex diffidentia sui, verentur, ne per inanimadvertentiam aliquid prodant, totum silent, oportunaque transmittunt, similes Zeuxis imaginibus, qui ad ostentationem

tionem artis, imaginum pingebat vela, ut subintelligeretur velatum aliquid, dum nihil erat; sic illi obtendunt rebus inania arcana, nunquam directè, sed nisi circuitivè agentes, vel quia metunt, vel quia inertiam impotentiamque agendi proderè verentur. Fossam saltu trajecturi impetum saltus, cursu intendunt, etiam animus agentis zelo quandoque intendatur oportet, & apertior sit, pro confidentia sui, & pro ingenuitate, præstaturus ardua. Qui diffidit, metuit; Mollia secretaque, cauta quidem sunt, sed quædam nisi fervidius tractentur, haud obtineantur, immò irriterentur in pejus, cum dolus, malignitas, vel etiam metus, occultis secretisque (immò circuitivis) subesse creditur, prout verè circuitiva ingenia plus astutiæ, quam prudentiæ, vel cautionis habent.

34. Quæ imperfectè calles, non fac coram, immò perfectà fac, quæ non vulgaria & rarò.

35. Magna loquere, & à levi discursu studiosè deflecte.

36. Facta secretus tene, faciendà multò magis.

37. Vitia quæ vitare non potes, latebris dica, omnia, quæ scis, reprehendi, fac in privato, & semotis saltem arbitris, turpis sis. Non ea tamen est infirmitas naturæ hu-

manæ , quin vitare vitium non possis , dum velis , frustra naturam culpaturus , ipse culpandus ; Vitare igitur turpia debes , quo magis altioris honoris subsistis gradu ; minoribus magis quodammodo turpes esse licet , secus in majores honestosque omnium oculi convertuntur & succensent , uti facilius maculam noveris in puriore crystallo , quam in olla.

38. Rectius plerumque impertinentia demendo in nostris moribus , in affectibus , & ratione agendi , quam addendo oportuna , paratur æstimatio , & habetur auctoritas : Velut hortulani plus addunt horto decoris & amœnitatis , amputando sentes , evellendo urticas , purgando vias , disponendo plantas per ordines , quam substerendo finum in fœcunditatem , quàm copiosè ferendo : Excessu magis vitiorum homines laboramus , quam virtutum imperfectione. Prius quid non facere mali , quam quid boni præceptis decalogi etiam docemur.

39. Raucus aut balbus , rarius loquaris , unde illusionis materies.

40. Causas dictorum factorumque non redde , sed potius intelligantur.

41. Sperent à te homines , ac simul vereantur : æque severus , atque clemens videaris.

42. Nec

42. Nec præsume, nec te minoris æstima, angulis & latebris ingerendo,ingere te (sed modestè tamen) primoribus. *Nemo contemnitur, nisi quis prius se ipsum contempserit, quomodo credis alios te æstimaturos? nisi te ipsum æstimas, & in leviuscula abjicis, tibi magis proximus, quam alius tibi; recte quidam ait: Non est hoc superbire, Majestatem Regni, & potestatem authoritatemque publicam sibi concessam, conservare velle inviolatam. Imo hoc est sapere.* Verùm perspicacitate utendum, ne superbiam morositatemque, cum authoritate conjungamus, & quod est incivilitatis, parandæ authoritati adhibeatur, ne aliàs pro unica existimatione tui, immodestius aut scrupulosius laborando, mille inimicos tibi superbus pares, & eveniat, quod rebellis Angelo, dum supernis bonis honoreque non contentus, vult insuper esse similis Altissimo, totum suum, quod habuit, perdidit. Cavebis igitur morosam gravitatem. Hæc in privatis; in publicis verò actibus consultum fuerit, ut qui debitos tibi honores denegat, (præsertim si conscius sis necessariæ tibi gravitatis) etiam vi & astu quodam, eos oportet præripere aliis, quam ea de re verbis contendere; Qui dubitat, merito ipse sibi diffidit, dissimulat, tacite fatetur suam indignitatem, & modestia postea pro ridiculo habetur

betur ; sed qui defacto animo forti & constanti , tum bona cum gravitate (tamen sine intempestivo affectu) primas præ aliis occupat , quæ sibi debentur , nec offeruntur tamen , facili deinde negotio eas servat , & retinet in posterum. Ut quondam Germanorum legatis contigit , qui cum ingressi theatrum Pompei legatos nationum Senatores inter sedere cernerent , inter eosdem Senatores , sessum se audacter præripuerunt , subjungentes ; *Nullos mortalium , armis præ Romanis aut fide , ante Germanos esse , quod comiter à Senatu exceptum , ut ea legatorum civilis æmulatio postea cederet in argumentum & possessionem loci.*

43. Novarum rerum , aut inauditarum , immò novorum rumorum , à domo , immò ab externo , certam notitiam quære , quod parit admirationem scitæ curiositatis.

44. Modica castigatio exacerbatur nonnunquam magis , quam corrigit , ut tutius sit , quandoque non punire , si severius corripere nolis. Non sine causa Salomon arguit intempestivam clementiam , dum vocat *Misericordias* (aliquorum) *crudeles*. Bonis verè nocet , quisquis pepercit malis , sed hoc pro statu rei , & temporis : Scias tamen , quia *pena nisi prohibet flagitium , laus vero & præmia , provocant virtutem & ascendunt animas.*

45. Nun-

45. Nunquam totum simul effunde , & proinde exarma rigorem , sed velut majorem in tempus diffimula (lentius corripiendo) quasi majus telum penes te restet, in terrorem exerendo , dum velis.

46. Delinquentem aliquem (cujus correctio ad te pertinet) non te puniturum aj antequam puniendum manu teneas immô propiùs nescientem sis , ne præmonitus caveat , contraria (per desperationem veniæ) munimenta quæsiturus , aut magnaintercessionem provocando , quibus sine offensa recusare non possis , aut capitalis hostis (præ metu) evadet , ad hostem transiturus.

47. Ea pollicere , quibus præstando sufficias , ne postea difficile aut grave sit præstare , in majorem offensam sperantis , potius non pollicere , sed fac , quod facturus sis.

48. Prudenter quidam honorationem sui tacitè inculcavit , cum subornato quodam lixa , compeque in eam scenam vestito , palam dejici jussit pileum , decentiam morum , & superioris observantiam exprobrando. Item Marschalcus ille Regius adornatum lixam Scipione pulsavit , quod palatium Regis importunè ingressus fuisset , non vocatus , quo inculcavit verecundiam importunis intrusoribus , & quæ possint fieri in eam formam.

49. Metuen-

49. Metuendorum nomen acquirere utile aliquando, sed modo licito quaerendum per aliquam ostentationem virium & potentiae, ut potius vereantur homines tuam auctoritatem, & potentiam non timeant ne in odium incurras.

50. Quae populus affectat, tibi vero displicent, idem sentire te prius simula, & interdum lauda, post (facta quasi recollectione) deflece, sed sine rigore, nam qui directè multitudini se opponit, frangitur aut vincitur ipse, quàm vincit; (velut subtiliter quidam: *Qui realis solummodo est, aut nihil praestat, sed irritat tantum aut excessiva virtute opus habet, tum potentiâ & auctoritate, quâ vincat omnem invidiam*) In quo satius prudentes nautas imitari praestabit, qui adversis ventis, non directam opponunt proram, velut contra vim reluctaturi, nec adversam relinquunt puppem velut fugientes & ex inertia cessuri, sed per latera inclinando navem, hac illacve sinuando vela & cursum, eludunt tempestatem, & simul assequuntur portum, quem volunt, ac proinde illudunt ventis; sic populi impetum non aliter eludas, aut in rectum (pro ut in rem opus) reducas, quam per molliora, nec tamen molliter acturus, vel affectatè, (quod aequè periculosum) sed graviter.

§1. Immò dicentibus modicè assentiaris, licet aliter post hæc sensurus, lentè in tuam sententiam quemque pertrahendo.

§2. Quæ in publicum necessaria, primo verò aspectu ingrata populo, proponere vis, cura per alium proponi, & affectum primum populi in eum effundi: tum postea modesta cum ratione, sequere ipse, idemque petes, sed sine affectu, quasi minus curaturus, etiamsi non fiat, naturale enim, ut magis negentur, (velut magis æstimata) quæ maxime petuntur; quæ minus curantur, ut vilia, facilius ex neglecto habeantur.

§3. Illi plurimum potentiâ consilii valent, multaque præstant in suas partes, qui cum sine potentia & authoritate graves, per alios, non per se rem tentant & consulunt, velut nescii, & taciturni, sed ex insperato metuendi.

§4. Cura, ut humanus & civilis habearis.

§5. Si quis beneficium vel operam aliquam à te petat, etsi scias plerasque in eo dari difficultates, non objice illas, ne recusare opem videaris, & te parum benevolum petenti præstes, potius in ipsius negotii cursu, eas difficultates, qui petit, deprehendat ipse, & suæ petitionis arguatur; offeruntur enim cum tempore occasio-

nes, quæ promissum infectum reddant, tu verò promptæ humanitatîs titulum non amittes.

56. Prima constans cum authoritate repulsa, adimit plerisque importunam inposterum audaciam.

57. Obtento morbo, multa per absentiam, aut parantur, aut vitantur.

58. Patrocinando alienis illatis, plura in publico consilio obtinentur, quam per se rem directè tentando, licet aliquem multa ratio cum authoritate sequatur; quid quid ideò optas fieri, alium authorem inferendæ rei ex composito substitues, tum alter amicorum, atque tu ipse patronum te pro authoritate præstabis, qui verò proprium illatum fortius urgent, præsumptionis notantur, velut consilii sui, quod ipsi adferunt, amatores, neglectores alieni, quod est propè invidiam, jam vero secus, ut ab alio illata, tutius urgere poteris, liberius suadendo. Bonos tamen authoritate viros proponendæ rei quæres, ne contemptu authoris, bene licet illata, in contemptum trahantur, ut ne tu postea patrocinando, rem stabilire possis.

59. Quod alibi in observationibus bellicis dictum: *Utendum recenti terrore in hostes*, hic item per familiaritatem verbi dici potest, *recentem terrorem etiam apud suos-*

met cives multum posse, ut à prætextu impositi recentis metus (si dextrè instando licitéque utaris) pecuniarum collationes, tum operas in corrigendis pervetustis munitionibus, bonas item leges, facilius minoreque invidia apud populum obtineas, quæ alias per altercationes, turbas, odia, immo vix quidem assequare, si absit metus.

60. Absentiâ tui, meliorem suscita & tueare amicitiam, immò & auctoritatem, literas tamen non intermitte & nuntios, pollicere tui præsentiam, trahe interim & pone moras. Luna Solis amica, decus & lumen quod habet, illi debet, quo remotior tamen, plenius perfectiusque lucet, proximius admota, decrescit, si plane concurrant, Luna penitus amittat lucem, aut Sol necesse abeat in Eclipsim; Sic vere amicorum magnorumque virorum mutui congressus aut crebrius negotiorum commercium, majore jactura amicitiae, tum auctoritatis fiunt, quam ut novum aliquod argumentum in majus stabiliendæ paretur, Sæpè unus in altero non reperit in præsentia, quod sibi absens pollicebatur, unde verè dictum: *Minuit presentia famam, sæpius Absentia prodest*, Miraris; legi, vidi, probavi.

61. Modica munuscula offeres amico, non simul, sed rarius ac potius minora prius, dein majora, maxima nimis sero, ut diutius dando sufficias, partim ut semper restet, quod majus speret à te amicus, nec relinquat quàm suo damno. Usu probatum axioma: *Gratius esse hominis amico, ascendere in parvis, quam persistere in magno.*

62. Maximum rigorem prius intende in speciem, temperaturus postea ad famam clementiæ.

63. Experientia probatum, magis appeti eorum amicitiam, plusque ab hominibus æstimari, qui neglectius eam servant, modò amant, modò offendunt, offendendo & amando non assidui, (non tamen leves) modò potentia terrent, modo comitate trahunt. Neque causam reperio, quàm ab oppositorum ratione, quod magis elucescat, & sapidior reddatur amicitia, quasi tunc magis optanda, dum amittitur: secus evenit, ut eorum amicitia minus æstimetur, qui de paranda aut retinenda studiosè & appetenter nimis laborant, ut aliquando necessarium sit, nonnihil suboffendere: tum modicè negligere amicum, quo magis retinere vis, (quam ut perpetuò adhæreas) sed non diu adversa fronte & vultu, ne posthabearis.

64. Sæpè quod preces non possunt, minæ (aptè accommodatæ) operantur,

65. Non moliaris, nisi quæ præstare potes, ne prodas impotentiam.

66. Si aliquid adversi tibi accidat, dic potius, sponte te accepisse, quam ut supplantari nolens videaris, veluti invalidus, & obviæ impetitioni expositus, potius fortunam tibi obedire doce.

67. Alienanti se amico à te, aut clienti sine causa, sponte media offer reconciliandi, potius bonis quibusque modis, eum in amicitia retenturus, (medium tamen inter gravitatem) quam ut acerbitatem pro acerbitate reddas, quæ magis abstrahit, quam retinet in amicitia amicum, nisi alias potenter pervincas,

68. Minæ vigilantiam adversarii acuunt, ad cavendum, immò præveniendum, tu, si taciturnus es, plura præstabis, non tamen ut noceas, verum ut caveas tibi, quod est penes virtutem.

69. Potius capiat per modica, aut sensim speret amicus, quam ut totum simul habeat. Non enim obligant, quæ data, licet maxima, sed quæ dabuntur, licet modica. Animus hominis, imitatur oculorum situm. quos cum anteriori parte corporis ingressit natura, non ea quæ post se sunt,

sunt, sed quæ ante posita, vident; sic ille pensat non accepta, sed accipienda.

70. Redditurus mutuum beneficium pro beneficio, moram adjice, ne dare videaris in recompensam dati, sed velut in obligationem futuri.

71. Exprobranti offensam amico, non serio excusa, excusatio prope metum est, & loci inferioris signum, responde potius, neque illius esse exprobare, neque tuum excusare.

27. Religiosos in pretio habe, quatenus tuarum partium sint, devincies vero illos beneficiis & comitate.

73. Immò Concionatores ad te trahe, qui bona narrent, & populo (quod vis utile in publicum) persuadeant; quod non vis, sermone (sed extra invidiam & ullius offensam, publicè diluant.

74. Opinio divitiarum & nummositatis parit æstimationem, teges igitur tuos defectus, ab arte aliqua honesta (sed procul ab ostentatione) omnibus impones, ut bene de te credatur.

75. Propositurus aliquid difficile populo, causas honestas propositionis per privatos rumores prius disseminabis.

76. Quantum in amicos dono daturus destinasti, præstat cum iis aliquando honestè comessando consumere, cui diutius sufficies;

cies ; quod vero diutius durat magis in oculos incurrit & obligat : adde quia unica comessatio potest plures simul obligare, unicum donum hominem unicum obligat, immò aliorum (accipere præsumentium) invidiam provocat.

77. Mirum dictu, quantum lautior mensa, & liberalior convinctus, paret amicorum, cum per artes politicas, inter concives crescendi studium cui adest, ut velut in alias virtutes incuriosi, hanc præcipuè viri Politici, in quovis venerentur & ament, aut sine illius condimento, cæteras obiter transeant; immò vitia nonnulla, hoc oblecta fucò, dum mollius accipiuntur, sponte dissimulent. Sic igitur intra magnanimitatem errogare, lucrum facere est, immò nonnunquam conducibilius, ultra parsimonix terminos in eo procedere, ad usque confinia effusionis, modo ne sit factum, intra affectatam prodigalitatem, cum decoctione bonorum extrema, velut multos apud nos vidimus, sic crevisse, floruisse, & intra civium favores præstitisse multa, ut opinam amicorum & fortunæ colligerent messem, cum haud parcè Civium animis seminarent sua. Certissimum enim magnitudinis signum est, maximèque incurrit in oculos vulgi, tum in affectus; vel le & posse pascere multos, eoque multis

bene velle. Nec mirum, si CHRISTUM vulgi sequens turba in Regem creandam rapere voluit, (*Joannis 6. Cap.*) cum tot hominum millia, ex suo divino penu, non pavisset modo promptè ad saturitatem, sed fragmentorum copia, magnitudinem convivii & Domini pascentis divitias loqueretur. Sed intra dicti reverentiam sacra maneant: profana liberius nobis loqui licet. Non ab alia occasione, primitivi Poloni, Piastrum olim, è plebeja domo, ad purpuram evocarant, quam cum divinum quiddam illa ætas inesse viro crederet, cui pro modico agello quem colebat, ad stuporem usque Comitiorum (neque enim sine speciali miraculo, teste Historia, factum) tantum alimentorum, ad usque superfluitatem, humaniter excipiendis advenis sufficeret, ut plus erogando, plus semper illi restaret. & simul, magnitudinem cultioris animi, in eo viro cum metirentur, qui sic esse cuperet cunctis amicus & hospitalis.

78. Astutis, arte simili aliorum astus eludere, mos est, ideoque secum in amicitia facile conveniunt, dum retaliare sciunt, rectiores nesciunt, nisi plerumque deserendo convictum, & rem cum illis plane vitando, donec in meliores amicos incurrant, Vulpi cum vulpe, urso uni cum alte-

altero, aspidi cum aspide, haud mirum si conveniat, Cervis equisve, nisi cum mitioribus, aut sibi similibus vivere securum est.

79. Dum sunt nonnulli fucatæ faciei liberalioris convictus, præsertim si habeant aliquas species virtutibus similes, ipsi subdoli, & modis illecebrarum potentes, (vel quorum vultus est opportune mendax, tum in speciem probitatis sermo est facilis, haud spernendus capiendis hominibus hamus) facile eo condimento trahunt plerosque in sui laudem, tum in amicitiam. Non tamen altioris mentis homines, verum illos ex simplicioribus, qui velut minutiores aves, facili capiuntur visco: Recti vero & prudentes viri, non illa exteriora morum, & fallaciarum inania, sed intimum introspiciunt pectus, & nisi solidiorem virtutem, tum amicitiam pensant: Quamquam convictus liberalioris amænitæ, si penes rectam virtutum prudentiam, alicui pectori insedit, miros affectus, paradisi amoribus hominum facit, totumque in animos potest.

80. Videntur esse nonnulli amicabiles, recti, prudentes, dextrique agendo, & plane cum virtute magis, quam sunt, immò nonnulli non videntur esse, cum vere sint, nisi tempus & occasio aperit virum, ut

prima judicia de hominibus sæpe nos fallant, velut de ingenio nationum subtiliter quidam: *Hispanos factis & moribus magis videri intollerabiles, quàm verè sunt: Gallos magis esse fortes, quàm videntur.* Sed inest causa, circa horum amœnitatem, illorumque tristitiam (vel gravitatem actionis & morum) prout hujus aut illius sumus æquipensatores. Nisi igitur falli vis, sustine suadeam calculum, seu damnaturus, seu probaturus, & à tempore, tum actione, judicium expecta **NERO** flagitiis & sceleribus volamenta quasivit. **GALBA** major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset (Tacitus sparsum) **VESPASIANUS**, solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est: **OTHO**, contra spem omnium, non delitiis neque desidia torpescere, dilatae voluptates, dissimulata luxuria, cuncta ad decorem imperii composita, eoque plus formidinis afferebant false virtutes, & vitia reditura: Mutianus, Luxuria industria comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixtus, nimiae voluptates, cum vacaret; quoties expedierat, magna virtutes; palam laudes, secreta malè audiebant: apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens. In Vitellio Multa grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur; & argutè idem de Pompejo: Pompejus occultior

tior, non melior. Hæc alii, sed addam ex meo, & ab experientia. Plerique sunt boni, donec qui corrumpat, non adest, immò inest semper aliquibus malè faciendi animus, sed deest occasio; boni sunt, dum malos esse non licet, aut præpediuntur. Reæ Salustius de quodam, *Ore proba, animo inverecundo*, Et Vellejus *M. Lepidus forma, quam mente, melior*.

SI. Mirari debui dictum) verum satisfactum mihi ab experientia) quod argutia Italica nuper proverbio circumtulit. *Requiri ad gradum prosperioris fortuna, ut in sit alicui non nihil ex Fatuo & Intruso*: Nam hoc modo, cito involatur in notitiam, & confidentiam intimiorem *Aula*, tum *Vulgi*. Non promerentur hi quidem virtute, sed arte suffurantur gratiam, ad modum naturamque omnium & seculi, facilius se componentes; In impertinentia se ingerunt non vocati; ludicra, seria, pari imporunitate tentant, & quandoque succedit, ut pro tempore non displiceant, non offendunt alios, nec etiam (à certioribus) ipsi offenduntur. Verum intra jocum & amicitiae libertatem, facile habent, & condonant totum, alloquio faciles respondendo (per mixturam levium mendaciorum) amæni, prompte indomesticantur, non multo apparatu recipiuntur,

neque sunt *Morosi Magistri in ceremoniis*, & *formulis*, haud quæsitum sui cultum requirerentes, dumque non facile succensent personis & rebus (obviis parabilibusque per omnia contenti) censura eorum non timebitur, ex imposita confidentia, & ex eo amantur. † Adde, si forte super hæc sunt *audaculi*, multum honoris & præmiorum sibi arrogant, & obtinent per importunitatem (dum facile obloquia subdolis succedunt ex imprudentia (occasionibus *instanter* non desunt *intrusi*. Directa vero virtus agit totum cum modestia, intra verecundiam, & dum importuna cavet, opportuna quandoque intermittit, sed hoc non ex virtute vitium, verum sæculi, & eorum est, inter quos vivitur, dum rectam non prompte noscunt, nec acceptant. Tamen illa solidior est agendo, tandemque post tempus cognita, plus æstimatur, illi priores sæpius (uti *leviusculi*) ludibrio habentur & in seriis minus ponderis habent, mensarum nisi sodales, ludicrorum alumni, non nostri, sed fortunæ tantum amici, prout certe cum hac mutantur. nosque decipiunt, ad manus nostras, non ad
nos

† Genus duplex intrusorum. *Servile vel Audaculorum*; prioris generis sunt alii, hi sibi utique meliores.

nos respicientes, facile ad alios transituri, unde plus utilitatis speratur.

82. Aliud est esse *innocentem*; aliud *habere praxim evadendi*. Aliud est *scire imponere*, aliud *justam habere causam*. Aliud est esse *fortem, prudentem vel bonum*, aliud *videri*.

83. Divinæ potestati & prudentiæ (non hominis) opus æquilibrium rerum tenere, causas combinare adversas, tum ex contrariis elicere bonum. Frustra ingenium hominis laboret, aut perspicacia contendat, ad certam regulam se componere, & publici status vel privatæ actionis, ea in parte formare sibi *maximas* nisi confundi velit, seipsam (serius citiusvè) periculo involutura; immo illud est meticolosi tam versuti, quam perspicacis animi signum; Exinde verè dictum, *Media via nec amicos parat, nec inimicos tollit*. Qui oppositarum partium, hujus illiusque simul amicitiam quærit, aut utriusque simul offensas (*per obliqua*) vitat, poterit aliquanto tempore scenæ servire, detecta deinde larva, ut fallax hypocrita, & versipellis deceptor, ab utroque odio habebitur. Sic intuitu emergentis boni, qui oppositas sibi (personarum aut populorum) potentias, dein amicitias; tum offensas, æqua lance conservare studet; ne inter se comittantur, tum ne una noceat alteri, aut secus, ne sit infra alteram, ad æquilibrium

brum moderamenque causarum, nequaquam sufficet diu, quin altera invalescat, partem oppositam, & simul fautorem consilii oppressura. *Sic*, vereri aliquem, suboffendere, non tamen quæ sunt parandæ amicitiaë penitus facere, sed potius per obliqua tacitò irritare; Aut secus, tentare in rem suam assequi, quod est, alterius partis dispendio & offensæ, simulque se amicum profiteri velle, odium verius conciliat, quam intentum parat, nisi aut rem habendam planè, at (fortius pro æquitate urgendo) gratiam partis posthabeas, alias neutrum assequeris. *Sic*, diffidere alicui, & simul (intuitu speciosæ cujusdam amicitiaë, tum securitatis) non sibi satis cavendo providere, immo amicitiaë titulum affectare, quærere; ac deinceps dissimulanter agere, nec amicitiam habeas, nec res tuas statuas in securo. *Sic*, publico bono tuendo, & simul privatis commodis aucupandis adlaboraturus, alterum non obtineas plane, publicum vero bonum, certo certius subvertas. *Sic*, veritati (tum virtuti) aut auræ populari; Legi (tum justitiæ) aut populo; Principi aut vulgo; Debitæ actioni, aut (parte ex altera) parandæ opinioni; nequaquam sufficias, nisi totus in alteram (tamen æquiores partem) agendo incumbas, sequiorem studiosè oppugnaturus, aut si res
sua-

quaquasuaferit (*rebus modò tuis, alia ratione dili-*
gentissimè ut provisum sit) (posthabiturus sal-
 onfiliem; vulgo dum places, rem agendam pes-
 offensumdas, dum secus ad rem probe agendam
 imicte componis, vulgi censuram mereberis,
 obliquunde vetus (præsertim in bellicis) moni-
 a rentum tulit: *Malo te sapiens hostis metuat,*
 parti *quam stulti cives audent. Sic;* (nisi alias tan-
 icuntâ potentiâ vales, ut parte utrâque postha-
 quanbitâ, negativè te erga utrasque habere pos-
 n pla sis, per quietâ media securus tibi) neutra-
 gra litas fœderum non proderit, verum alteri
 affe parti *deliberatissime* adhærendum. Sic, Arti-
 ntui bus status totum se dare, & conscientiæ
 secu legem non transgredi, DEO placere, &
 ere simul ad illecebras mundi se velle com-
 ere ponere, nec hujus, nec illius legis,
 ami æquus assertor futurus, scripturæ potius
 secu censuram mereare: *Neque frigidus, neque*
 imul *calidus es, incipiam te evomere ex ore meo.*
 ora Non quod præstet, aut merè bonum, aut
 ubli debere esse merè malum (velut obliquæ
 rtas, Politicæ Doctor Machiavellus docet) verum
 ula quod gravior malitia ab affectata intra vir-
 nci- tutem & nequitiam neutralitate, tum mi-
 arte stis (boni simul aut mali) actibus oriatur,
 quam iunmo affectatior (sub pallio virtutis nequi-
 æ- tia subfit, & aliorum vexatio, quam si uti-
 mio- que, simpliciter malus sis; Ut per omnia,
 res rectoris prudentiæ sis, & conscientiæ, ab
 sua- utris-

utrisque partibus versandis, se totum se parare, aut in unicum æquioram tamen, se totum transferre, & agendo instandove ex norma virtutis tum prudentiæ) fortiter incumbere, res vero suas (interim) consilio & prudentia stabilire, in quieto. Qui alias partium rerumque oppositarum simul fautor commoda utrinque venatur, rerum prævaricator potius, & interversor pacis, immo *Sophistico-Politicus* quam *Catholico-Politicus* vocandus se ipsum astu involuturus, quo exercere studuit alios; velut multa ejus rei exempla apud Historicos habere.

84. Debitum officii, præsertim vero *honoris*, erga pares, adeoque magis erga superiores, studiose adimplebis, nec transmittes neglectum: Etsi enim aliquando præstari sibi nolint (velut incuriam simulantes) aut verecunde palam recusent, non fit, ut plane habere non optent, immo sic potius, promptitudinem tacito experiuntur, in offensam alias tracturi, ni obtineant? Aut si exsequaris (modo non fiat affectatè, sed pro honoris debito) tantò obligatiores, in posterum habebis. Cave; exequere, non improbata dico.

85. In adversis, ne sis nimium mollis verbo, aut animo dejectus; Nec secus (in speciem generositatis & infracti animi) jocabundus neglector, transitorie despiciens,
quæ

quæ famæ, tum securitati parandæ serviunt aut momentis invalescunt, uti enim hoc levitatis aut supinæ incuriæ. tum parvi iudicii, sic illud pusillanimitatis, abjectæ mentis, aut ignaviæ, signum est, immo, propositi in probrum animi, certum indicium; Potius ages totum, intra perspicaciam, cautus, prudens & graviter: Qui rem perdit; nihil agenti, nequiquam, *assa*, (ut ajunt) *columba* venit.

86. Senum actio, aut juvenum conatus longe differunt; Juvenes garrunt aut clamitant, senes ajunt; Sonum illi. pondus hinc, rerum captant. Junioribus pro calore ætatis properantia placet, & audax magnanimumque videtur, quod sæpe temerarium, providentia senioribus & cautio maturior inest: unde sæpius sunt cunctatores, rarius periclitantur, aut eventu falluntur, in occasiones modo ex tacito intenti, velut somnum & inertiam simulantes. Juvenes iracundi, in offensas properi; viri maturiores dissimulativi, ac sæpius pacati, aut si tandem actio requiratur, intra prudentiam, & cum cura fortes. Illi res mirantur, multa vident, aliqua sciunt, nec tamen probe discernunt, hi facta aut facienda æque penetrant, noscunt & dignoscunt. Juvenes pro ingenuitate primæ ætatis, dolum rebus subesse

subesse minimè suspicantur, unde facile de
 ceptionibus expositi pro nimia securita
 te maturiores, viri, quia plura per adversi
 sæpius decepti, eventuum gnari, pigmen
 ta rerum & rationum spernunt, supercilia
 omittunt: verum larva detecta, introrsu
 res, ipsaque fundamenta inspiciunt & scruta
 tantur, peritos venatores imitantes, vul
 pesne? aut lepus? tum ferox aper, vel cer
 te nobilior cervus imprefferit gressum, per
 ipsa vestigia species ferarum noscitando,
 instant igitur, prout res & occasio suadet,
 aut secus, passibus suspensis in res vadunt.
 Non temere adversa casuum reputat, quem
 fortuna nonnunquam decepit, ait quidam,
 sed rectius alter: *Mihi fortuna multis rebus
 ereptis, usum dedit bene suadendi.* Juvenes
 deinde suaviloquio plerumque laborant,
 & talia libenter audiunt; in cætera incurii:
 discursibus per inania rerum vagantur, quæ
 stiunculis lasciviunt, & ludunt, nam sæpius
 ex imperfecta scientia, de rebus dubitant,
 proinde vexant res magis, quam agunt,
 incipiunt, dein deserunt: senes perseverant
 constanter, dum à fine res capiunt, nec ideo
 tentant frustra, minimè ex voto finienda,
 sed deliberatè aggrediuntur; quia vero non
 hærent in mediis (verum scopum rerum per
 tinent expediti) super objecta breviloquio
 decernentes, hinc juvenes succensere amant
 senior-

senioribus, velut rudi Minerva negotium agentibus, dum pro suo ingeniolo, & pro curiositate eos metiuntur, pigmentis ipsi rerum & verborum assuefacti; inest tamen senibus consummatior peritia; licet tentent aliquando simplicia & proximiora in medelam, sed quia præstare magis credunt, quàm longè quæsitâ. Adde brevibus, tuta, aut secus periculosa, ante tempus seniores prævident, & ex vero indignant, si præsertim ipsi pro paranda peritia non otiosam. verum per negotia exercitam ducunt vitam; graviumque Historicorum lectioni dum immorantur, quæ suppleant ætatem. Juvenes super hæc reguntur affectibus, ac præsertim respectibus primo crescentis fortunæ ducuntur; senes potentius suis affectibus & appetitui dominantur, ideoque commode alios regunt. Dicam verbo, juvenum actionem esse amœnam, & quodam cum condimento vernalibus diebus similem, maturi viri laboriosæ (sed cum fructu) æstati assimilantur, magis enim serium, gravem (ac proinde tristiore) modum actionis habent, severiores sunt, verum in virtute constantiores, juvenes agendo molles, & sæpius leves. Hinc viris maturioribus expeditius res succedunt, dum non tenentur à negotiis, nec hærent, sed tenent illa, & regunt ipsi pro
ar.

arbitrio. Velut peritos Automatarios : horologiorum idest fabros) si videas , non satis mireris , crassa & fuliginosa manu , nec certe delicatiore palpatu , subtilissimas horologiorum rotulas , audaçter eos versare , per minutas partes distrahere , dein velut nulla artificii cura & attentione , prompta manu in pristinam formam redigere , quæ omnia ignarus artis delicatissimo licet contactu , disturbet verius , quam ut recte expediat , aut si scire aliquis , crebro intuitu , & arte se percepisse aliquid putat , ut etiam laborantem arguere non dubitet , dum tamen rem tetigerit ipse , nec prima , nec media scit , multoque minus postrema , promptius est aliena redarguere (vel fugilare potius) quam sua probe facere. Juvenum consilia modusque agendi , vinis recentibus similes , quæ plus dulcoris , plus etiam facis habent palatui grata . stomacho & sanitati nociva , aut licet quoquo modo clarescant , minus tamen ex virtute habent , quam per annos defæcata ; quod sequens dies , juniorem erudiat , viri maturiores hodie jam sciunt. Ideoque commodè rem claudio , recta cujusdam (in juvenem protervè loquaculum rebusque obstrepentem) indignatione : post annum forte , si te prudentiorem putas , cur non me itidem cautiorem credis , qui tot annis multisque ca-

sibus

sibus te supero. Cum omnia honestarum artium juvenes habuerint, rerum experientiam (prout eveniunt) nondum habent, eoque senibus inferiores sunt, affectata ludicrae illis placent, maturis res tantum, & seria.

Pars Secunda.

POLITICO-
MORALIUM.

I.

EXprobraturus aliquid publicè privatim: vé amico aut populo, potius terreas & trahas exprobrationem, ut intereà obtineas, quod vis; dissimulata enim timeantur, evulgata ut jam transacta, contemnantur.

2. Retenturus alicujus amicitiam, non statim dum injuriam accipis, exprobrabis illam, ne levi occasione alienes amicum: omnino tibi diffidet ille, qui te offensum videbit, ut necessario averti debeat metu,
vel

vel conscientia facti, vel consilio, dum te facilem videt in offensam.

3. Beneficium aut officium, aut pensiones, & si plures in annos alicui prorogare in animo habeas, assignabis tantum annuas, ut si necessitas suaserit sine offensa auferre possis, dum velis, partim si prorogaveris, velut iterato beneficio, accipientem devincias prorogatione.

4. Ignei homines ingenii, tum leviculos, licet per alia tibi opportunos, cave, ne tibi adhærere velis, seu sint amici, seu clientes, immo dum advertis festinantes honesto prætextu eos procul amovebis. Nisi enim maturè feceris, amoveri postea non poterunt, nisi magno tui fastidio, ut sæpius difficili negotio implicari debeas, amovendo, rem ipsam in meis casibus expertus, scribo.

5. Etiam illa ingenia clientum, multi periculi, & officiant nobis, quæ sunt propè importunitatem, audaculè sese intrudendo, suadendo, petendo, accusando, hos aut illos laudando, curiosa abdita rimando, tum rebus imponendo, præsertim dum sciunt, & amant per dicacitatem ingerere suavia, cum vero suaviter loquuntur, & speciosis quæstiunculis sensum tentant; facillè nobis (sine sensu) nolentibus imponunt; quorum mox poeniteat, ut non
aliter

aliter eam pestem loquendi, aut hominum vites, quam non audiendo, aut te plane avertendo, vel quod præstat, præcul relegando loquacem. Non alias magis CHRISTUS indignè tulit, Petrum corripiendo, quam dum in importuna (speciem confidentiæ) curiose se ingereret: *Hic autem quid? Tulit enim prompte responsum indignationis, & correctionem: Quid ad te? tu me sequere, sic eum volo manere, quid ad te?* &c.

6. Cum unus aut plures studium aliqua in re obligant, aut amicitiam offerunt, vel aliquid præstare faciles, quod in rem sit, utere *recenti* promittentis affectu, urge intentum, non differendo in tempus, frustraneum ea in parte dilationis (seu, ut vulgus ait, *discretionis*) nomen, certo certius per momenta tepescere hominum affectus, & remitti potius, quam intendi, ut sæpe (vicio mobilitatis humanæ) alii in horas simus, posthac difficilius optatum habituri, quod ante sponte oblatum vidimus. Ast promittit ille (inquires) propensum se fore in tuas partes? falleris, præsentis enim vis est affectus; non futuri, qui bono casu (ut brevi abiturus) oblatus, qualis vero ille futurus postea, ipse, qui obligat, ignorat; mutato vero affectu, mutabitur intentum. Frustraberis igitur, quod obtinere sperasti.

. nisi

nisi extra dilationes assequi rem coneris. Nonnullis immo, bene, & amica loqui sapientius consuetudo aut potius modus loquendi est, non affectus; & quo effusiores sunt suaviloquio, eo magis in amicitia fallunt. - cautus ideo sis, pensandis veris amicis, & ab opere potius, non à verbo ponderabis, eo citius prætervolaturis promptius extra deliberationem efferuntur, quasi nullas radices ab intimo amico & affectu petant duratura, verum in superficie modo linguæ, cum saliva abitura & nata.

7. Non amici solum affectus, sed contrarii, in recenti maximam vim habent, falluntur exinde, qui spreta prima reconciliatione, submissiorem sperant alteram, quæ potius tanto minor futura, quo magis procrastinabitur; ut enim omnes res, recenti sensu, gravius intenduntur, sic qui intulit injuriam, novitate delicti, vel à conscientia recentis facti, propius poenitentem est, quam si evulgato pudore, & consumpta ignominia, depudere didicerit, cum ipsum vulgus (per familiaritatem rumoris) primo rem minus mirari, dein acerbius loqui, postremo dedignari factum desinit. Sæpe ideo poenituit multos, non admisisse primam reconciliationem, ut nullam postea haberent, cum cum maximam sperarent, præoccupabis vero prudenter, modesta facilitate, neque

neque rejicies pœnitentem, similior tamen renuenti, ne pecces facilitate.

8. Rarius utaris eodem curru, strato, cubiculo, mensa, domo, exercitio. *Nimia familiaritas parit contemptum. Continuus aspectus minus verendos homines assidua satietate facit.*

9. Res adhuc in quæstione, *Utrum amari præstat, an metui.* Dicant, quod volunt alii, mea sententia, uti Deum, sic hominem non rectè amet, nisi metuat simul, aut saltem nisi revereatur. Non igitur serviliter te demittes, & effundes in officia amici, neque nimius eris affectator, aucupandis amoribus alicujus, quod penes contemptum est, sed ages graviter, partim ut quæras amicitiam, partim ut tua quærantur, honorabis, sed ut honoreris, immo aliquando (idque intra gravitatem & extra affectum) amicum modicè negliges, timeat negligi, si ipse te negligat, & non amari, nec honorari, nisi ipse studiose te amet & honoret. Qui te igitur non reveretur, non recto, nec durabili amat amore, dum facit magis pro discretionem, & voluntate sua, quam pro merito tuo. Adde (pressius loquendo) quod amari, est in aliena potestate (prout nostri actus cum bona gratia & affectu ab aliis acceptantur) ut vero metuamur, esse in potestate nostra, non

ut semper, quando volumus, amemur; semper vero metuamur, dum volumus; præsertim si incurratur in homines, ut cum ad normam virtutis, legisque præscriptum, omnia fecerimus, aut rem non intelligunt, aut pro malignitate secus interpretantur, cum in tanta depravati seculi malitia, clementiam rectoris, delinquentium insolentia superat, ut necessaria correctione in aliquos opus sit, tunc Justitiam sævitiam vocabunt; nosque (pro sua malitia non merito nostro) oderint, cum ne Divina quidem, licet proba semper & optima, malignosi hominum probent, aliquando pluerre, grandinare, æstuarre, non ad suum beneplacitum, sed ex arbitrio cœli factum, illubenter ferunt, cum illud in terræ fecunditatem pro gratia, aliud in pœnam, pro justitia, immittat DEUS, nec unquam argui possit. Ac proinde præstat inhærere causæ, quæ à nobis dependet, quam quæ alterius venit discretionem: Non tamen metus absque amore securus, immo obsit omnino, nisi metus ille valeat, qui ab æstimatione nostri provenit, sponte in animis hominum, per actus honestos & graves, adhibita prudentia & comitate, non vero (ut nonnulli falso arbitrantur) à potentia nocendi. Dicam amplius, metus nisi erga superiores est, (quos aliquacunque re prævalere

valere nobis arbitramur) amor non potest esse, nisi erga inferiores aut saltem erga pares. Si verò superiores à nobis amentur, potius *Cultum* aut *Reverentiam* dicas, quàm absolute *Amorem*. Quod verò aliquorum belli Ducum virorumque egregiorum, excessiva severitas Manlii, Corbulonis olim, & inter recentiores, Ducis Albani, Comitibus Fuentii, aliorumque inter recti exempla sit, impossibile; si hæc sola trux austeraque, sine aliarum humaniorum virtutum condimento inesset, tantum authoritatis in suos paratum fuisse: ut necesse, penes excessivam severitatem, excellentes quoque virtutes, pro contestatione magnitudinis exercuerint. *Sape latet vitium proximitate boni*, immo altioris virtutis interventu pensatur. Erant in multos severi, sed in bene meritos liberales, labores castrorum imperando immoderati, sed nec sibi ipsis parcentes, fortes simul & successu in admirationem felices, jussorum exactores austeri, verum erga promptos & obediētes grati, & pro commitate imperatoria nimium accepti, deinde erga afflictos egenos, injuriatos, victosque prompti, liberales, justi, minime avari, magnanimi, moderati, licet alias contra tumidos & insolentes insurgendo graves, demum nec bellando flagitiosi, nec vincendo insolentes. Si vero illi non aliud scivissent, quam flagra,

secures, cruces funera loqui, nec apud suos ex autoritate obedientiam, amoremque nec in externos admirationem factorum, virtutisque suæ paravissent, sed velut feræ sylvestres, nisi nocere scientes, terrori fuissent & odio. Aliqui præterea pro indulgentiæ naturæ, ita sunt formati, ut non in animo tantum quiddam magnum illis, impresserit, sed per exteriora quoque occultam gravitatem in facie, aspectu, alloquio, corporisque forma diffudit; quæ sola primo intuitu æstimationem pariant, & velut præcursores in animos hominum & in affectus, parandis amoribus, ac præsertim conciliandæ autoritati, antequam altior virtus se exerat & innotescat, prout de Corbulone observatum, tulit Historicus. *Corbulo omnium ora in se verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie in animum validus.*

10. Interdum parum negligere compellingo dicto scriptove, timeat amicus aliquando negligi, & posse offendi; sed statim familiariter recipe, ne diutius neglectus asuescat sine te, ut vero aurum purius possit ignem, sic motu melior fit amicitia: vina etiam meliora, quæ penes dulcorem sunt modicè acria.

11. Cum frustra niteris impedire æmulum, malis eum juvare, & operam ultro offerre

offerre, ut potius opinionem amicitiae obtineas, quam ut frustra impedisse illudaris, quo impotentia tua prodatur.

12. Cum alicui potenti æmulo resistere non potes, potius quæres amicitiam (procul tamen à suspicione quærentis) cujus sub titulo; facilius rebus obviam ibis, & illi resistes. Quoadusque enim inimicus est, contravenire aperte studet, dum vero speciem amici induet, lædendæ amicitiae verrecundiâ tenebitur, ne tuis intentis contrarius sit, tu vero interim, quod in rem habere voluisti, sensim aliud agendo perficias, semota omni fraude amicitiae & dolo.

13. Omnia capere valenti, totum dat, qui parum negat; potius sponte offer, quæ extra offensam negare non potes, ut quoquo modo gratiæ tuæ debeantur, quam ut invitus dare necesse habeas, nullo expensu in rem tuam commodo.

14. Distrashe potentes à latere æmuli, immo ejus intimos, domesticos, familiares, consanguineos, parando tibi munificentiam, mensa, comitate, unde tibi omnia æmuli nota.

15. Da bona verba, palam, & in absentia.

16. Nescientiam simula rei, quo magis omnia scis.

17. Vide, non videndo, omnia.

18. Asperneris convictum æmuli, sed tamen rarius congregere.

19. Minora quandoque consilia communis.

20. Nunquam verbo carpe præsentem, immo tueare famam, si opprimatur.

21. Etiam offensus, offensam dissimula, & velut non agnosce. *Unicum remedium injuriarum, si non intelligantur, qui secus interpretando injuriam extendit, velut scalpendo suum ulcus, per impatientiam sponte dolorem auget.*

22. Nunquam exprobra suspectam amicitiam.

23. Rarius congregere cum æmulis, aut congressus, cum omni apparatu gravitatem indue, & caterva clientum.

24. Vita consanguineos & clientes æmuli, etiamsi operam polliceantur, fac tamen, quasi non vitando.

25. Patiaris adversarium, non agnosce, & velut loco amici habe, omnibus benevolentia signis præoccupando, & insidias muneribus antevertendo.

26. Maximum præsidium rerum humanarum ex dissimulatione, Tiberius inter omnes suas virtutes *Dissimulationem* adama-
verat, tu etiam quoad potes, stude dissimulationi, si sapis. *Qui nescit dissimulare*

nescit

nescit regnare. Ludovici XI. Regis Galliae dictum ad filium Carolum VIII. testamenti loco. *Dissimula* igitur, *Dissimula*.

27. Temerarie ambitiosus, turbandis; *stultus pertinax*; perdendis rebus accommodatissimus; fuge quoad potes talium consilia, multoque magis convictum, ne impingas in errores.

28. Peccant, qui nimia lenitate dulces; cum enim effusè dant se populari auræ, aut omnem infimæ plebis rumorem affectant, contemnuntur; virtuosi quidem hi sunt naturâ, sed etiam molles; ideoque ad res gerendas parum valent. Prudens rigor rebus non obstat. Mordent sanguisugæ, dum profunt. Nec enim aliqua difficiliora obtineas, nisi pro tempore, aliquod inconueniens, in urgendum adhibeatur. Idem consilii medicis inest; ut in morbis malignis & urgentibus, admisceant potionibus, de venenatis pharmacis, commovendis promptius pellendisque noxiis humoribus: verum adhibent simul diligentissime excellens correctivum, exquisitam dosim, perfectissimum temperamentum, sine qua cura, medendo plus noceant. Instabis igitur oportune, urgentiore verbo, dextra ostentatione potentiae, minaciore verbo, intra tamen auctoritatem; mox ubi

tenue-

tenueris modice, rursus in molliore allo-
quio, tum obvio convictū, irritamenta
amicitiæ ostentabis.

29. In malis mœstitiam, in bonis dissi-
mula diffusam lætitiā.

30. Quemque diem examina, an ami-
cum paraveris, (aut amiseris) & cura,
ut pares.

31. Summa authoritas, nisi penes po-
tentiam & fortunas; in minoribus pro su-
perbia habetur. *Cavebis igitur morosam gra-
vitatē*

32. Talem apparatum mensæ, vestium
& reliqui sumptus instrue, qualem semper
habere potes, & à minori potius incipiēda
omnia suaserim, quæ posthæc facturus es
majora, ne eo majorem incurras in con-
temptum, quò magis laudatus fuisti, si idem
esse, quasi lassus desinas.

33. Non demissè servias majori, sed re-
verenter, & sedulus sis, penes potius, quam
perpetuus; Magnorum aliqui, recepta ami-
corum obsequia, non ad gratiam urban-
tatemque colentis, sed ad debitum, super-
biamque snam referunt, & statim accepto-
rum obliviscuntur.

34. Eos etiam in amicitiam pertrahe, qui
plus apud alios possunt,

35. Non prompti sint tui aditus, non

ob

obvia comitas, ea tamen moderatione rerum, ne superbiæ titulum tibi parias.

36. Facilitas amittit auctoritatem.

37. Oblatum munus potius lubens & animosè accipe, quam serviliter gratus: partim debere te, partim deberi tibi gratiam doce.

38. Jube punire, non spectare.

39. Non increpa, sed graviter admone, & torvo aspice oculo. Absit verò facias contumeliose, nam exacerbas magis, quam corrigis: certe medicus, asperitate curandi, horrorem medicinæ, ægro imponit magis, quam inducit sanitatem; ut ægrotare, levius nonnunquam accipiatur, quam per acerba sanari; nemo sanavit vulnus scalpendo, verum unguendo, & molliter obtegendo.

40. Severitas amittit assiduitate auctoritatem.

41. Sine strepitu aut acclamatione (seu exprobratione) puni delinquentem, sæpè verò lenius & modestè, quasi invitus facere videare: est prostrasse satis, posse prostrere dum velis.

42. Majorem aliquando, pœnæ apparatus; verborum severitas; tum exaggeratio; imponit austeritatem Domino, & infamat punientem, quàm ipsa pœna. Si igitur pro

merito delicti punias, molliter saltem loquaris, flagitium, non personam osurus.

43. Potius quandoque dicto contrarius sis, quam semper serviliter assentiaris, doce aliquid tibi displicere, pro libertate sentiendi; quod est prope generositatem. Sed plerumque ab hominibus (à Principibus verò præsertim) il pro sapientioribus, immò pro melioribus habentur, qui ad eorum sensum & voluntatem magis accedunt ac loquuntur, decipi malunt, quàm non ad gustum suaderi.

44. *Bonum habetur ex integra causa, malum ex singulis defectibus*, ait quidam. Quasi dictum velit, ad rem bene habendam, omnia impedimenta amoveri debere; minimus defectus si obstet exsequendo, et si reliqua bona media videantur, res tamen haberi non poterit & intentum.

45. Sæpius cum titulo, quam sine, alloquere, quemque pro merito decenter honoraturus, nec tamen affectate; ut similiter te compellandi & honorandi insinues necessitatem, aut secus (velut importuna ceremoniarum) si negligas, alias idem erga te omittere, teque contemptim haberi posse doces. Quæ civilitas mutui honoris, adeo in animis hominum valet, ut non privatis modo inter se civibus, sed magnis Principibus erga sibi subjectos, non sit per incuriam

curia
offe
cont
hona
(inq
tu m
lium
acce
aut
fulu
fens
in v
nostr
Cesa
boni
mod
rati
berit
curia
adeo
stat
voci
qui
Feri
ab
Cor
qu
nisi
&
mo

curiam transmittenda : nihil enim magis offendit animos , aut verius exacerbat , quam contemptus personarum , si pro merito non honorentur , velut ille ad principem ; *Cur,* (inquit ,) *ego te habeam ut Principem , cum tu me non habeas ut Senatorem.* Neque Julium Cæsarem aliud præcipitavit in necem , accelerando conjurationem , (quæ differri aut sopiri poterat) quam Senatorum , Consulunque contemptus , quod reliquum offensarum erat . *Accedentibus* (ait Plutarchus in vita Jul. Cæs.) *ad Cæsarem sedentem pro nostris Consulibus , Prætoribus , totoque Senatu , Cæsar non assurexit , tanquam si cum privatis hominibus colloqueretur , quod non Senatum modo , sed populum offendit , Civitatemque ideo rati (per ignominiam Senatus) ludibrio haberi.* Magna igitur cum tristitia discesserunt è curia , quotquot discedendi facultatem habuere , adeoque Cæsar sensit indignationem eam , ut statim domum abiret , reductaque à collo veste , vociferaretur , se paratum esse ad præbendum , (si quis necare ipsum vellet) jugulum &c. &c. Ferunt vero cum assurgere Senatui vellet , eum ab amico , aut verius adulate quodam suo , Cornelio Balbo , prohibitum monente (vide nequam adulatorem) ut se Cæsarem esse meminisset , seque ut præstantiorem coli pateretur , &c. Nihil igitur magis offensam in animis movet , quam si honores aut tituli contemp-

temptim auferantur Personis, imo magis si pro malignitate dicacitatis, adjiciantur scommata, præsertim in ingenuos Cives, qui eo magis delicatioris sunt animi in offensam, quo magis suæ virtutis sunt conscii,

46. Famulitium sit tibi decorum, equus, cibus, & honestamenta domus.

47. Nunquam privatus fias, aut quasi incognitus.

48. Quanquam inter adversa salva virtutis fama, non vultu demisso aut supplex sed ex memoria prioris fortunæ agendum.

49. Æquale Matrimonium, pro auctoritate.

50. Liberorum bona educatio & bona fama, Parentibus solatium & æstimatio.

51. Domesticos clientes, veraces potius habe, quam blandiloquos, qui tibi ex fide referant & præcaveant, si aliquid in populo de te spargitur, ut eas recte factò obviam, seu ipsi diluant, vel excusent. Falluntur, qui illos, nimium placere volentes in amoribus habent, venundatores potius suæ famæ, quam amicos, permittite spontè (si sapis) referri tibi modeste omnia extra metum & offensam, ne ignarus sis obviando vel præveniando, immo te ipsum corrigendo, vera enim exprobrat aliquando vulgi obtrectatio, quæ ipsi amore nostri,

firi, aut noſtrorum, tum per incuriam, in nobis noſtrisque, non advertamus; domeſtici vero coram nobis taceant, aut præmonere erubeſcant. *Vult volens decipi, qui niſi blanda ſibi narrari cupit.* Deinde domeſticos tuos, non nimis molliter, ſed in actione occupatos, habebis, ne innutrientur otio, occaſionibus poſthac emerſuris, futuri inutilis, deſidioſi, inſolentes, dum pro injuria reputabunt, ſi ad actionem aliquam vocentur, ſemel deſueti: idem innuat perſpicacia Salomonis (Prov. cap. XXX.) *Qui delicate à pueritia nutrit ſervum ſuum, poſtea ſentiet eum contumacem.* Honoratioribus igitur domeſticis, per minora ſervitiorum uteris.

52. Inceſſus lentus & gravis, vox ſubmiſſa, cum opinione Majeſtatis.

53. Semper vera loquere. *Mendacium ſervile peccatum eſt;* immo naturam furti habet, furtum rem aufert alienam, mendacium verbum, congruum furatur veritati; prout commune proverbium Polonorum fert. *Mendaces conſequenter eſſe fures.* Immo ſunt leves, garruli, infidi, inſtantes verſuti, ſimulativi, fallaces, venales, injuſti, nam fere idem (ex non rectè agendi vitio) ſuppoſitum habent, *Veritas mater virtutum eſt*, exinde cum omnia rectè facit; *Deus veritatis vocari voluit: in diabolo quia*

obliqua omnia & contraria sunt. Patris mendacii, supremum titulum habet : quem igitur rectum virum probatum cupis, vide an dicto verax sit, vix enim fieri potest, ut facto obliquus fiat. Veritatem semper probo & suadeo; verum in aulis Regum, ingrata ut plurimum veritas est, pauci sunt veri amantes *Josaphat*, sed plures *Achab*, prout certe, si veniat in aulam verax *Michæas* indignitatem Regis experiatur (*odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum*; III. Regum Cap. XXII.) aut incurrendum in colaphum adulatoris *Sedecia*. Abesse igitur à consilio præstat: (præsertim si odio multo, nullo fructu, veritate laboretur) vel cum ades, veritas omnino loquenda est; præstat amittere gratiam, quam conscientiam, immo præstat agere *Michæam*, quam falsarium *Sedeciam*.

§4. Satius te submelancholicum aut gravem potius, quam jocosum agnoscant effuseque hilarem, comitatem tamen serva, cum illis præsertim, qui ad mutuam humanitatem, non ad suum fastum, referunt omnia arroganter.

§5. Quod scis per obtrectatores detrahendum tibi (quod tuæ domui aut in moribus casu obveniat) potius præoccupabis spontè fatendo, non detrahent, neque loquentur in exprobrationem, quæ faceris,
aut

aut in quo te ipsum sponte culpas, aut per jocum habes.

56. Cave ne unquam conqueraris, etsi pro impatientia doloris opportunum credas, deesse enim tibi aliquid, sponte fateris, circa amicos, vel circa fortunam, proditor tui ipsius & ægritudinem animi, simul detegis, etiam ignotis. ut qui te omni ex parte felicem credidere, magis inde æstimaturi, jam secus aliquid demptum credent, in levipendium. Omnes ideo hilari vultu excipe, quasi omnia ex optato fluant, non alia re magis invidos tibi confundes, qui alias tibi adversa optarunt.

57. Non in vestitu superfluo, aut domo exquisitis monilibus exornata, verum in virtute & morum constantia, viri Politici authoritas consistit.

58. Severitate sis gravis, blandientibus incorruptus, adversus minantes invictum habeas animum.

59. Omnibus sis cognitus & comis, multos sæpe convictui, raros secreto intimiori admitte.

60. Observationem tui in minimis firma, in præsentia majorum ut exemplum honesti reliquis inculces.

61. Plura sæpe in nos peccantur, dum complacemus, quam dum contrariamur.

62. Ho-

62. Honores & præmia ipse tribuas, pœnas vero aut redargutiones (si quæ irrogari iusto debeant) irrogari cures ab aliis, ut aliorum invidiâ acerbus sis; tui merito, munificus & ambilis.

63. In consultatione, dum contrariæ emergunt opiniones, qui mediam attulerit, plerumque omnes in suam trahit sententiam, non quod melior ista, sed quod ad medium, quam ad totalem assensum adducisse plerumque patiantur homines.

64. Cum magnis Viris & Principibus extraneis, notitiam quære, & communicationem literarum, aut internuntiorum inferes.

65. Structuræ non vulgares, statuæ, templa magnifica, famam authoritatis retinent, & parant opinionem, item sapientum monumenta nomini dicata; Nam quæ majores requirunt impensas, non nisi à generosis pectoribus facta veniunt, præsertim cum non sui lucri, sed publici commodi intuitu impenduntur, ad famam posteritatis. Sic *Zeuxes* pictorum præstantissimus, picturas suas excellentes, nullo pretio exponebat, Civibus eas gratuito daturus, ut magnitudinem animi testaretur; immo forsan quod arbitraretur, operam suam eò æstimationis ascendisse, ut omne pretium superaret.

66. Propositurus aliquid, populo aut amico

mico, quod in rem mutuam sit, potius quæres modos, ut petaris, non petas.

67. Consulebat ille non leviter suæ auctoritati, qui inter colloquendum stabat aperto capite, ne sedendi aut tegendi capitis, minoribus foret necessitas.

68. Histrionum & levium ludorum non sis spectator: tamen nonnulli honestæ popularitatis loco ducunt, habere intra domesticorum numerum, jocularores & histriones lepidos, ait *Marius apud Sallustium*, Sordidum me & incultis moribus ajunt, quia parum scite convivium exorno, neque *histrionem ullum*, neque pluris pretii coquum, quam villicum habeo; Nam ex parente meo accepi, munditias mulieribus, viris laborem convenire, arma non supellectilem decori esse

69. Voce oppressos, defende potius, quam opprimas, & patronum miserorum publice age.

70. Loquaces & leviusculos, tum vinolentos, noli laceffere verbo.

71. Legatos extraneos honorificè domi tuæ excipe, quo famam nominis spargant, & ab iis cura salutari.

72. Postula magis, quam supplex roga, (quia facilius res sic habentur) ac potius per alios, nec unquam oblitus tui. Illaudatum aliàs Othoni, (apud Tacitum) qui

potens

protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione.

73. In publico populi consilio, multa objecta sæpe solvuntur tacendo, multa respondendo, immo multa non audiendo.

74. In gravioribus causis, aut quæstionibus, tum objectis, si melioribus consiliis res flecti non poterit, *non quid respondeas, sed quemadmodum non respondeas? cogita.*

75. Qui multa respicit, nihil agit, dum consilio, seu dum facto opus est, in consultando præsertim; illi, qui mere in partem assentientium transeunt, aut qui mere contrariantur, probantur: ambigui vero, seu neutrales, vel ut vulgo ajunt: *Non totaliter resoluti*) neque apud populum, neque apud principem parant sibi auctoritatem, utrique parti suspecti; recte dictum *Media via, nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Tum illud: *Tremula manu vitrum capiendo, quo magis frangere quis cavet, frangit.* Merito succenset Tacitus (Hist. III.) Vitellio, ejusque Pro-Duci, dum in hanc illamque partem studiis distenditur, & expendit diversa; cautus nimium esse cupiens proditor sui verius factus: *quod inter amicicia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus satis, nec providit.* Eo collimat dictum (apud Ecclesiastem Cap. XI.) *Qui observat ventum, non seminat, & qui confide-*

fiderat nubes, nunquam metet. Resolutus ideo
 sis facere serio, quod aggredieris, non tamen
 aggredieris nisi factu licita, ne dum involvere
 vis, periculo involvaris, licitis Deus adest.

76. Apagè cum amicis, qui sæpe recon-
 ciliantur: Aut cum domesticis qui crebro de-
 precantur.

77. Majora negotia apud populum tibi
 tractanda assere, minutiora relinques mi-
 noribus, quædam digito opus habent mo-
 venda, non brachio.

78. Etiam si omnia refutanda sint, ali-
 qua tamen approba, ne omnino contra-
 dictorius esse videaris; salva tamen virtu-
 tis fama.

79. Primis injuriis ni resistas, cum gra-
 vitate & virtute, contemneris. *Veterem
 qui fert contumeliam, invitat novam;* at
 quomodo, non procaciter, verum pru-
 denter resistendum? tu videas.

80. Passio plerumque in nobis dominatur,
 & zelum putamus, dicendum seu facien-
 dum aliquid, nobis usuvenit: verbo in-
 vehimur, velut correcturi; & exacerbamus,
 potius: sæpe detrahimus, sæpe diffama-
 mus, sæpe irritamus materias & personas,
 quod agere pro modestia, aut intra dissimu-
 lationem; magis in rem fuerat; veritas, omnis-
 que modus agendi stylum subtilissimum re-
 ferat non cuneum, qui findit magis, quam
 pene-

penetrat. Cum nimis iusti esse affectamus, in injustitiam impingimus, sævitia quandoque est, dum punitionem putamus; nec est correctio, sed exacerbatio aut alienatio amici morosa. Cum rigide, (vel ut ajunt) *morose ad pulvisculum usque*, repetimus nostra, non fit, ut aliena cum nostris non involvamus, impertinentium verius raptores quam actores iusti; sæpe deinde potentiam credimus, cum inferre injuriam possumus, aut secus accipere credimus, nisi alter injuriam patiatur. Quæ igitur minore damno aut scandalo dissimulari possunt, dissimulanda prudenti viro suaserim, privatam aut publicam pacem, quietem mentis, pacatam conscientiam habere qui cupit; Eo ferè collinat dictum: *A justitia recedendum nonnunquam in parvis, qui velit salvam eam in magnis*, non enim sic erit injustitia, sed dissimulatio justa. Idem vult Spiritus Sanctus apud Ecclesiastem. *Noli esse justus multum, neque plus sapias, quam necesse est.*

§I. Proxime sequitur, virtutis etiam zelum temperandum, idque ejus amore in majus promovendæ, ut dum nimio ipsius (pro ut debemus) ducimur amore, eam secundum tempora & personas, prout res agenda venit, suavius (cum vitii quadam dissimulatione) sensim animis hominum

num insinuemus : quod non est recedere à virtute , sed eam provehere in majus. Scriptura docet alios hominum acerbius increpitos , alios per similitudines suaviter reductos , potius quam retractos , sic CHRISTUS , dum bonum Patremfamilias repræsentat , intemperantem zelum servorum arguit , & dissimulare docet : *Sinite ne forte colligendo Zizania , eradicetis simul cum eis Triticum.* Sic erratum à nostris in Moschovia , intempestivo , ne dicam insolenti religionis zelo : cum enim Demetrius Magnus , Dux Moschorum , Polonam virginem in uxorem duxisset , occasione Catholicæ Principis aliqui Polonorum jactanter ad invidiam usque Moschorum schismatis , ritum Catholicum dum promovendum contendunt , Demetrium Ducem , novamque nuptam , in exilium præcipitarunt , Poloniamque cruento implicarunt bello. Sed magis profana nobis serviant in exemplum , severi mores Galbæ Cæsaris , licet recti , sed non pro tempore adhibiti , exitio fuerunt , *quibus impar ea ætas erat* , cum rorte circa flagitationem militaris donativi , magis animosè , quam in rem opportunè diceret , *se militem legere , non emere* , dum rigidus recti priscique moris assertor affectat fieri , non assecutus , simul rem , seque perdit. Consultius alias facturus , si intra
dissi-

dissimulantem , importunitati , nonnihil in
 tempus concessisset , & delinivisset huma-
 niori verbo flagitantes , sensim alia via
 cum tempore in melius reducturus , neque
 à virtute imperatotia sic recessisset , sed
 intra prudentiam regendi , habuisset totum .
 Etiam in asserenda libertate , circa obser-
 vationem antiquarum legum , vel aliquid
 novum stabiliendo , temperato & recolle-
 cto zelo opus , secundum res , tempora ,
 aut personas agendo , ne dum reducere ad
 normam rigide contendimus , potius ma-
 lum , resque irriteremus . Qua in re sum-
 ma perspicacitate , iudicio valido , ac su-
 per omnia , experientia opus est , nec pos-
 sunt in eo valere , nisi sedata , defæcata-
 que ingenia , *quæ non quid debeat fieri , vel*
prout aliquando factum est , sed quid nunc re-
cte possit , ex æquo pensant , magis è parti-
cularibus causis reique propinquiioribus , quam
ab universalibus maximis , (quæ in particu-
lari fallere amant , & iudicium consulentis non
leviter arguant , nam universalia multas ex-
ceptiones habent , & multas circumstantias
requirit imitatio , ideoque sape nos fallit) con-
 silia eruendo : & quæ non habendi cupi-
 dine , aut spe inani , sed magis possibili-
 tate certa beneque consulto , res metiun-
 tur , *dum ratio appetitu superior est* . Aliquan-
 do enim suavitas agendi , aliquando rigor ,
 ali-

aliquando utrumque simul, vel demum nihil agere, sed dissimulare in tempus, & ferre malum prodest, ne dum præcociter unicum vitamus, multo majora, immò plura incurrantur, res irritando: ut hoc casu seruiat dictum: *Malum bene positum, ne moveas.*

82. Ignæ nonnullæ tum inquietæ mentes, tum sibi non otuari, sed agere complacent, dum quieta, non sinunt quieta, aut nisi res turbent, & in aliena (quæ sæpe devorarunt) invehantur, diem perdidisse suæque arbitrantur, & pro injuria reputant; famam potentæ ex aliena injuria aucupantes: ut igne Salamandra, sic nonnulli asperis & discordia vivunt, *quæ alii flagitia, hi remedia vocant: In id nati, ut nec ipsi quiescant, nec alios sinant.*

83. Potius non videre te injuriam simula, quam dum vides, vindicare illam opus habeas, ne si agnitam molliter dissimuleris, pejus contra te in posterum peccetur.

84. Si impetu in aliquid novum fertur populus, cui resistere non possis, satis penes virtutem habeas, si non assentiaris.

85. Quæri exinde potest: Quid securius, & in rem magis opportunum, an præcipui unius, vel saltem aliquorum in Republica, aut vulgi aucupari favorem? Non disquirendo hinc illinc: constat, qui totos vulgi favoribus se dedere, ab ipso met

met vulgo proditos, & oppressos: In cuius gratiam cum omnia feceris, semper aliqui in majus vulgus requirit, vel ni sufficias antea bene fecisse, damno est. Quod verum majus! dum abutitur vulgus bonorum virtute & opera (semper eos casibus obiectando) facit velut indiscreti equites, cum bono equo læti, intemperanter utuntur & nimio cursu fatigant, non parcendo labori, nec alium substituentes, dum peribunt, quod in vitis Gracchorum (apud Plutarchum) observatum habeas, & ratio in promptu. Nam facilius paucorum genus noveris, paraverisque tibi favorem facilius gratiam demerearis, aut irratos placaveris; facilius cum paucis agas; suadendo, dissuadendo, orando, facilius obtineas; dum se citius pro paucitate expedire possunt, decernendo. In multitudine secus; communitas frontem non habet, quæ non tam facilè de maledictis erubescit, dum dispersim ignominia in tot capita vadit, ac unius vero Principis personam (non dispersim) tota infamia (ejusque posteros) directè spectat, eoque magis afficit. In populo deinde diversa sunt subjecta, inclinationes, affectus studia, quibus impossibile ex equo, ut satisfacias, dum pro diversitate ingeniorum, suspicantur vana, aut secus interpretantur, cum

non intelligunt rem, plures vero pro malignitate. Offenditur quidem Princeps veritate, sed magis offenditur, & simul fuerit populus: uni dum places, alterum ferè offendis; nam in amores, odium, æquè facile vulgus fertur, non ut studiose velit, sed uno alterove impellente. Quod verò gravius: si in aliquid bonum fertur populus, omnes (unus alium circumspicientes) curam adhibent: jam si nocere cupiant, quisque pro se, manum studiose adhibet in ultionem, ad nocendum uniti, ad benefaciendum tepidi & distracti. Ex eadem ratione forte *Machiavellus*, ingratiorem fieri Populum censet, unica Principis persona. Dixerim itidem, præstare favorem aliquorum præcipuorum in Republica (sed quem non per flagitia & obliqua demeraris) favoribus vulgi. Adde super hæc, si non altioris alicujus boni, aut virtutis intuitu (quæ sola sibi ex conscientia rectè facti præmium est) sed aucupandæ vulgi gratiæ & popularitatis, rectum aliquid in publicum facias, falleris; sæpius odium pro gratia redditur: Rem expertam ipse habeo, quam loquor. Si profana parvi sunt, en cape in rei documentum altiora, quia sacra; Nemini magis, quam operatori salutis, *Christo*, fraudi fuit populi plausus & gratia, hodie uti Regi filio

David, in urbis ingressu, palmis & sub
stratu vestium, in pompam triumphi, via
sternentis, mox intra dies aliquot, subita
mutatione, crucifigendum petentis. Si alii
ferè vulgus, *cujus boni, aut parvi affectus* sun
nunquam modicis continentur. 9

86. Afflictis palam condole, sed tamen
sine injuria affligentis. 9

87. Honores non pete ipse, oblatos
specie recusantis accipe, non multo exul
tantis animi signo, nec etiam tristi, ut in
gratus, sed graviter, per amicos petito
rus non ore tuo, pro fama modestiæ, tum
videaris *magis te posse officium gerere, quam* 9
minis velle; quod venustatem actioni imque
ponit, & dantem magis promptum redque
dit. Vis adhuc altius, unicam artem discere
ce; Non quomodo ambienda quæras, sed qua
quomodo forte contentus, non ambias ul
tra pacatus, plura sic utique (immo o
omnia) lætus contemnere potes, & quæ
ex alto animi despicere, non omnia vero
destinata, ambiendo adipisci, eoque de
habito tristis, & stans loco velut inferiore
Habet velut omnia, qui non ultra
pit, in animi mensura, non fortunæ, sed
satis habendorum modus. 9

88. Apertis horreis, leva pretium fru
gum. 9

89. Nobiliores exules, tum à fortuna
desertos excipe domo, & necessariis pro-
bita cura. *Alii dividunt propria, & ditiores fiunt,*
Sic alii cupiunt non sua, & semper in egestate
etati sunt, (inquit sapiens.)

90. Pupillis honestarum familiarum, sum-
meptus educationis provide.

91. Si à populo voce opprimaris, mode-
atam objice cum gravitate & reprehen-
sione generosa, quam ut frustra acerbius
incontendas; unus à multis facile contem-
titu nendus; nec alia tutius via, furorem po-
nupuli evades.

92. Miseris sis aditu facilis, & intentus
inquerelis, licet subrusticè, & tædiose con-
rederantur; nam loquax ut plurimum dolor
disest: da bona verba, gravia tamen potius,
sequam mollia; condole saltem, ni juvisse
ul sufficis, nemo utique verbo pauper est,
quod æque afflictis gratum, ac si juventur,
quaut secus novam injuriam sibi inferri pu-
verotent, si transitoriè eudiantur. Principes
norigitur, aut quicumque sunt viri honesti, in
ore omni vitæ suæ actione, teneant recte agen-
cudi præceptum. *Nihil sibi esse salubrius, tam*
sec ad morem populi parandum accommodatius,
quam ut humanioribus responsis etiam infimæ
frusortis homines, ab se dimisise; salva tamen
gravitate, ne obvia facilitate vilescat.

93. Inter *militares* de armis loquere, inter *doctos* de virtute, doctrina, libro, honestate: personis, rem & sermones accommodaturus; *Hilares*, liberius suaviterque excipias: *Severos* aut *Morosos* contra-ctius, & brevibus tractabis, cum facile multi sermonis nauseam habeant, *Ambitiosos* honorem deferens, reverentius agendo, perinde ac si eos multi facias: *Cum modestis* & *sinceris*, simplicitatem dicti quaerens, nam facile dolum suspicantur, si verborum involucris, & ambagibus affectatus utaris: *Malignos*, *Astutos*, *Levesque*, quoad potes, vitabis, sed procul à nota vitantis, ne offensos habeas; universim verò secretorum tuorum (loquendo) cautus eris: Insuper inter *Aequales* dignitatem ex pari tueare, ne posthabearis, non tamen semper ad numerum & stoica gravitate, ne arrogantiae nomen parias: Inter *inferiores*, faciliorem tui copiam praestabis, ut ameris, non nimium tamen aut effusus, ne fatietatem inducas, sed propior gravitate. Erga *superiores* non nihil submissius te gerens, non tamen immemor tui, verum ultra *obsequi* *mustam generositatem*, nec ut abjectus, aut adulator, tum deformi obsequio laborans.

94. *Meticulosorum ingenia* ingesto terrore, nec tamen sine condimento gratiae, ad officium commodè rediges: *Generosos* secus

exacer

exacerbat terror, ut potius reddas obstinatiores, aut alienes verius, dum eos, sic parare cupivisti; verum eos gratia, comitate, liberaliore convictu (idque ad obsonii raritatem, non semper facili aut effuso, magisque adhuc gravitate agendi generosa, quæ reverentiam personarum ingerit) tibi obstrictos pares. Verbo dicam injuriæ generosum irritant, mollem tum pusillanimum frangunt. Cum *mediis* aut *indifferentibus*, præsertim vero cum *astutis*, aut qui libenter insolescunt, adhibebis simul utrumque, *terrent nonnulli, ne paveant. Morosos* denique & *Intrusores* lautiore mensa, & aliquid pro tempore dando tibi mercaberis. Rara tamen ingenia, quæ non hoc ultimo telo expugnare fas sit. Prout igitur hunc aut illum, ad tuum beneplacitum habere vis, introspecte naturam prius hominum: animi, æque varii sunt ac vultus; ut agas, prout ad metum, vel generositatem inclinat, vel participat simul de utroque, ut quemque suo affectu aggrediaris expugnandum, prout in aliquo hic, aut ille, magis prædominatur; metusne, cupido gloriæ, amor privati commodi, publicum bonum, aut tenerior conscientia; Objectando dextre ad persuadendum, pericula, ignominiam, damna, jacturam publici: ingerendo scrupulos, &

offensam DEI, & quævis in contrarium, vel si faciant, omnia eventura in parte meliore; Jam si omnino refractarii sint, recta sequendo, saltem in meliora quoquo modo deflectes, & concedes partem, velut Senecæ & Burrho visam, *ne utrumque NERO pervinceret, alterum concedere, vel certe eveniet, (præsertim si cum generosis res est) ut negligent, si aliquid modo in speciem generositatis sibi concedatur, nec plane impugnari videant, alias nihil pervincere, servile putantes; Sæpe repeto; Hominum animi, sicut generosi equi, molli freno facilius reguntur.*

95. *Qui amat accipere, negat nihil.* Non in privatis modo, sed puta in publicis, facile habentur omnia, præsertim apud eos quibus accipere dulce est, dum sunt *semper venales & alienæ ministri potentie, immo mensarum, placitorumque affectæ.* Non ~~et~~ vano inexpugnabilem urbem, expugnandam facile credidit, in quam asellum onustum auro, intrantem, didicit. Et Jugurtha, Romanum statum inclinari advertit, debiteque illufit: *O Venalem Romanam, & maturatione perituram inveniret, cum reperit plerosque ex curulibus; qui accipere oblata, non promptè recusarent, immo promptissime caperent, vendi sibi negotium amavit, cum venditores odisset, prodicionem,*
non

non proditores amaturus : viri ideo quicumque recti , etiam licite oblata intra verecundiam , propiusque nolentes acceptare debent , aut profus non acceptare , virtutis præmium in virtute quæsituri ; Hoc enim genus vitii , mentitæ suavitatis condimento , facile insinuat se hominum sensibus & leviter modo tangentibus allinitur sine sensu. Facile qui accipit , facile dat sibi suaderi. *Pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas.* Merito pagina sacra rectos in populo viros , iudices , ducesque dum laudat , aut secus depravaris dum succenset , his appetentiam munerum exprobrat , in illis contemptum , oblatorum , velut solam recte popularis virtutis normam commendat. *Dixit Samuel ad universum Israel (Regum Cap. XII.) Loquimini de me coram Domino , utrum de manu, cuiusquam munus accepi , contemniam illud restituanque vobis , dixerunt : Non tulisti de manu nostra quidquam. Et Cap. VIII. Non ambulaverunt filii Samuel in viis ejus sed declinaverunt post avaritiam , acceperunt munera , & everterunt iudicium.* Mirum dictu , quod pervertat veritatem , bonum publicum & iudicium , qui prope te accipit munus. Talesque hodie videas : *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus (Psalm. XXV.)*

XXV.) potius igitur : *Non accipies munera , quæ etiam excecant prudentes , & subvertunt verba justorum.* Exod. XXIII.

96. Nullius artem reprehende , quod vel maxime offendit.

97. Multa in absentem statuuntur , quæ in præsentia non fierent , cura , (si tute potes) ut dicendis de te rebus aut statuendis adfis præsens cum autoritate tua , & amicorum , ne per absentiam conscientiaæ arguaris , eaque importuna meticulositate , majorem ingeras audaciam (æmulis) validius contra insurgendi , qui nisi tua imbecillitate fortes.

98. Magnorum virorum diffidia , concilia ; & mediatorem te interpone , (etiam si non vocatus) si autoritate vales ; sed procul ab importunitate , & sine alterius partis offensa , fac talia pro publico bono , & amore proximi.

99. Dum punis , privatim puni , dum parcis , publicè parce.

100. Habebis aliquem bonæ existimationis virum , qui pro te agat , & loquatur in publico , quam tu ipse pro te. Major alienis dictis , in aliena causa fides , laudando vera , seu excusando liberius , falso imposita , tum opinativa ; & minor tibi dicenti , invidia ; Quæ pro sua causa dicuntur , magis ex necessitate propria , & pro
ani.

animi passione, quam ex vero dici communiter creduntur.

101. Quæ tibi adversa acciderint, supprime, aut tege lætis; prospera lautius divulga.

102. Sermones vulgi velut nescius ignarusque feras, prohibiti enim plures erunt, quasi veri, si prohibeantur & nocituri.

103. *Securitati consule prius antequam vinum distilla*, quosdam enim, haud tuto aggrediaris, ut cavere ab iis magis opportunum sit, quam ut aliquid acerbius in eos statuatur.

104. Justitiam ama, & verax sis, quo magis fidem rebus tuis pares.

105. Nonnulli dexteritati tum prudentiæ, virtutisque suæ in tantum fidunt, ut sponte sese conjiciant in occasiones periculosas, negotia intricata; difficilesque conatus, supra vires aggrediantur; quasi in arbitrio sit, ex illis eluctari; tamque deserere promptum, quam irritare incepta: dum velut supra humanos casus constitutis, tum non errandi potestatem, sub imperio habentibus. Quod secus fit; dum tenemur potius à negotiis, quam tenemus illa. Non admittere vero occasionem, primus gradus est non errandi, dein posterior non errare. Ne Deus quidem, dum probos vult nos fieri, peti voluit, quam, *ne induca*

ducamur in tentationem , quasi non peccaturi , si tentatio (id est , mali occasio) abfit. Non igitur , quantum in nobis est , dubiis rebus nos volenter commitamus , ne apprehendamus plus animo vel manu , quam cui sufficere possumus retinendo vel contra obluſtantia conſtanter perfeverando : nec ſibi blandiatur mens ; ut præſumptuoſa opinione noſtri , minus opinemur de virtute contrariæ partis ; dum volumus , ut evitemus occaſiones errorum , immo ipſa mala , *Facilius aliqua non recipiuntur , quam exeunt , immo excluduntur venientia , quam expelluntur , dum fuerint admiſſa.* Qui admittit occaſionem , admittit errorem.

106. Iraſci , mala verba dare , ferire , nemini fidere , res quietas non finire , pro libitu agere , aut ſecus , in ſpeciem authoritatis deſidere. *Nomine magnifico ſegne otium velare* , in alios agendum opus conjicere , ſuperbire , tum inſoleſcere ; poteſtatem regendi , nonnulli falſo putant , cum alias ſuavitas agendi (præviâ prudentiâ & cautione) rebus perfeſcendis totum poſſit. *Maxima flumina , minimo ſono labuntur.* Non tamen obſit rebus , ſubiraſci modice , intra gravitatem agendi ; immo valde proſit , ut vivacius in executionem urgeantur *iram prudentem , eſſe cotem fortitudinis* , non ex vano dictum : in conſilium vero recte incipien-

incipiendorum, sola prudentia, cum deliberatione non affectata, jus semper habent. Potestatem, cautis quam acrioribus consiliis tutius haberi. Tacit.

107. Vitia hominum privatim publiceque nihil magis intendit, quam cum male fecisse, joci vicem habet, non suspensio supercilio, sed excipitur cachinno. Exinde licentiosi, dum non timent DEUM, quod reliquum erat, excussa hominum reverentia & pudore, male facere sibi complacent; vel dum in rectiores incurrunt, qui rigidiore fronte, tum verbo factum excipiant, indignantur, moneri nolunt, paucorum rigorem & censuram injuriæ loco habent, dum plures jocosio intuitu, talia transeunt, velut approbantes. Moderni seculi, immo novæ Politicæ ea labes est. Rigidæ priscorum Germanorum virtutis, non immerito causam annexuit. Tacitus (de mor. Ger.) *Nemo illic vitia ridet, nec corrumpere aut corrumpi, seculum vocatur.*

108. Non levis est prudentiæ *Moralis* tum Politicæ, scire in suis domi, & Civibus publicæ, quædam minora dissimulare, nec vetare; ne obtineas, ut pervincendo (quæ agnita vitari, nec coerceri possint) in pejora mala incurratur, ex jussorum & impunitatis contemptu, nisi aliquid fragilitati concedatur, velut profundissimè sparsim

Tacitus, tum alii. Nescio, annon tutius sit, quædam adulta, & prævalida vitia admittere, quam illud assequi, ut palam fiant, quibus prohibendo, pares jam non sumus: dum verò prohibita semel impune transcendis, neque metus ultra, neque pudor est; Quædam tutius est non prohibere, quam prohibita leviter præterire; & fontem non accusare, quam accusatum non punire; nam evulgatus pudor, non satietatem, ut multi rentur. Sed incitamentum parit. *Correctio plus damni in Rempublicam quandoque affert, quam indecorum vero atrectare, quod non obtimeatur; si velis quod nondum vetitum est, timeas ne vetere.* Tolerabiliora sunt modica vitia, quam prohibitio, cui nemo paret. Mithridates continuo usu veneni, Naturæ suæ reddidit familiare toxicum, ut contra induraretur: Sic aliquæ malæ consuetudines, tum abusus, consuetudine roborati, non tam obfint Reipublicæ, (nam sæpe alterius virtutis interventu, velut ad æquilibrium pensantur, & cum tempore conveniunt) quam præcepta correctio: prout violenta medicina, plus nocet ægrotis, & vim naturæ infert; quam ipse morbus, qui sensim utique conficit. Inter hyemem & æstatem, ver aut autumnus inest; inter diem & noctem diluculum, natura ipsa haud violenter, quasi per gradus, in mutationem

se transferente; etiam virtuti horror imponatur, si severius se intrudat, non suaviter insinuet; cum tempore curandum, quod cum tempore invaluit, *Repentinæ novitates sunt tanquam advena & peregrini, quos admiratione plus, minus benevolentia prosequimur.* Exinde novorum politicorum axioma vix improbaverim. *In seculis aliquando corruptioribus, homines industrios & satagentes, usui magis esse, quam pro rigore virtutis nimium zelosos.*

109. Ne decipiaris, mature cogita te deceptum iri: sæpe diffidentia mater securitatis est, aut secus, si in vanis nimium scrupulosus sis, sæpe causa: inanis metus, nocet rei, nocet parandis amicis. Dubitaverunt præterea, an modica calliditas non sit in parte Politicæ prudentiæ, seu cautionis, pleno hoc obliquorum ingeniorum seculo, non ut circumvenias, sed ne circumveniaris, dum quemque pro suo ingenio scis metiri; aliqui enim ita sunt incautè sinceri, si præsertim in blandiloquos & astutos incurrant amicos, ut nihil sinistra intentione agi opinentur.

110. Sis Politicus, non tamen ut te Catholicum esse obliviscaris.

111. In privatis publicisque negotiis, cum paucis vel cum populo, non semper idem tenor, modusque actionis servandus,

dum rem habere probe cupis ; verum secundum tempora, personas, immo cum iisdem personis : sed aliis occasionibus, rerumque circumstantiis, modum agendi, variari necesse : aliquando severitas juvat, aliquando eadem obest, sed prodest clementia. & suavitas ; aliquando munifice, aliquando parcius aliquos habere oportet, & dandi facilitas obest. Tacere & dissimulare, nonnunquam exprobrare palam aut tacite conducit, properare aut cunctari, petentibus statim anuere, aliquando differre in tempus, negare, difficilem se præbere, & grave supercilium monstrare prodest, mollius aut austerius, cum authoritate matura, vel submissius, familiariterque pro confidentia agendo. Nec CHRISTUS in sua Oeconomia, semper eundem agendi modum servat, sed pro tempore variat ; Peccatricem mulierem ad pedes suos provolutam prompte, admittit, peramanter aspicit, *bonum opus operantem* laudat : eandem postea, licet pœnitentem & in melius correctam, à sui amplexu arceat, severiusque habet. *Mulier, noli me tangere*, cum utrumque intra peræqualem bonitatem ageret : illud intra summam clementiam, hoc cum majestate ; non extra tamen gratiam : modo vario & causa, verum intra eundem amorem, dum simul arceat, simul solatur eandem, simulque honesto

neft
qu
XX
fua
nifi
dan
tuit
sev
tem
viu
bes
ves
pra
per
tem
I
vat
ma
cui
non
Sic
jan
ma
fuc
tius
ten
eva
ria
leg
trif

nesto præficit officio. *Quid ploras? quid quaris? Vade ad fratres meos, dic eis.* Joan. XX. Dixerim, qui se aliorum exemplis, suæque probatæ femel praxi totos alligant, nisi aliquid in præsens mutant agendo, addant, minuantve; graviter falluntur: potuit iisdem de causis, cum iisdem personis severior modus prodesse, cum quibus alio tempore, alio loco & occasione, nisi suavius agendo remittas de rigore, rem turbes; nec quod voluisti assequare, uti eadem vestis non cuilibet corpori & ætati, sic praxis & exempla, tum imitatio, rebus & personis non quadratè serviant, nisi pro tempore immutentur.

112. Animi constantia & ingenuitas juvat in adversis, superat invidiam, arcet mala: Mollities secus, accersit periculum - cui vitam animi fortitudo aut constantia non dabit, metus aut fuga rarius parabunt. *Sic, (apud Tacit,) accusati de amicitia Sejani, alii per mollitiem excusando, eo majorem suspicionem sui cum movissent, succumberentque in causa, Marcus Terentius ingenuè quod verum erat, solus fatendo constanter superavit invidiam, & evasit objectorum pœnam; prout ejus responsionem, non sine gustu, & paranda doctrina legas apud Tacit. VI. Annal. Qui silentio tristi objecta recipit, non modestia est, sed*
tacio

tacita confessio, aut iudicem tacite arguit
sævitiæ, quasi in majus defensione inno-
centiæ irritetur: Qui autem negat, quod
verè objectum; se ipsum accusat: non quod
noluerit, aut de malefacto doleat, sed
quod latuisse tantum expetiverit, præsidii
um malitiæ ab occultis habiturus, immo
metum prodit, ex facti conscientia & atro-
citate, quod fateri veretur: non extinguit
materiam objectorum, sed irritat accusa-
torum æmulumque poterviam: tum ad
inquirendum & comprabandum ingenia,
ne frustra objecisse, videantur, demum acuit
audaciam, ut contra timentem gravius in-
surgant, inclinatum concitatus impulsuri
in ruinam. Qui secus ingenue fatetur, pro-
pius pœnitentem est, ut doleat objecto, quod
sponte agnoscit, & corrigendum videt; Dein,
fortis utique animi signum est, intuitu virtuti-
tis, & pro ingenuitate, aliquid dicto, facto,
tentasse, non tamen malitiose, aut ex dolo,
qui semper suspectior est, quam animi a-
pertus candor. Non superba tamen de-
bet esse facti confessio, nec velut expro-
bratio, quæ magis exacerbat, dum obsti-
nationis animi signum est, accusatorem &
objecta velut contemnens; potius, intra
vultus verecundam amœnitatem, nec ex-
tra ingenuam modestiam, quæ innocentiae

suæ (dum non turbatur) fidem facit , ac
 de clementia prudentiaque discernentis mul-
 tum sibi persuadet ; Aut si omnino de pre-
 candum sit , non faciat tamen aliquis ut
 nimium abjectus , nec veste sordidatus aut
 squalidus ; quod indignationem sæpe ma-
 gis , quam miserationem movet ; verum
 faciendum ex memoria ingenuitatis & ho-
 nesti. Sic , ut per varia casuum abeam
 (apud Thuanum) Joannes Fridericus Saxo-
 niæ Dux victus prælio à Carolo V. Cæsare ,
 & captivus , cum pro nota rebellionis , de-
 cretum mortis jussu Cæsaris adferri sibi vi-
 deret , lusui latrunculorum tunc forte in-
 tentus , & velut in aliena causa minime
 turbatus , Ernestum Ducem Brunsvicensem
 secum colludentem , simulque sorti compa-
 sientem constanter monuit , ut eo non ob-
 stante , lusum continuaret , *suam innocen-
 tiam Cæsarisque clementiam , ea in parte sub
 pro se laboraturam* , subjungens ; Qua in-
 fracti animi constantia , Cæsarem flexit , &
 periculum vitæ , licet non fortunæ , supera-
 vit. Sic apud Franciscum Guicciardinum
 (Histor. I.) Cum Rex Galliæ Carolus VIII.
 (moto bello pro recuperanda Neapoli con-
 tra Arragonios) in Italiam cum exercitu se
 infunderet , ac forte per transeundum , à
 Florentinis , pro societate armorum & ami-
 sitia , in urbem receptus , contemptius eos-
 dem

dcm haberet, conditiones aliquas graves
 extorsurus; illi verò, potentia Regis con-
 sternati, circa consensum tergiversarentur,
 solus Petrus Caponius, vir altioris animi
 agendi constantia, rem animosque Civium
 restituit, & Carolum plena generositatis
 voce, tum factò, terruit; verba sunt Guic-
 ciardini (Hist. I.) *Cum ejus Collega coram
 Rege stetissent consternati, atque à Regio scriba
 compositionis capita iniquissima, scripta recita-
 rentur, Caponius rei indignitate vehementer
 permotus, libellos è manibus scribæ abreptos,
 Rege spectante discerpsit, & se abiturum pro-
 ripiens, voce concitata subjunxit: Quando-
 quidem tam iniqua postulatur; vestras vos
 inflabitis tubas; nos campanas pullabimus no-
 stras, haud obscure innuens, eas controversias
 mota plebe armis esse decernendas: Constat, tan-
 tà fiduciã verborum Caponii, terrorem Gallis
 injectum, secum reputantibus, tantam in eo
 homine constantiam, non sine fiducia alicujus
 paratæ potentia & subsidiorum esse, quamobrem,
 eo revocato, Rex in equiora, nec absona Flo-
 rentinorum libertati deflexit. Sed cur vado
 per externa, cum adsint domi exempla pro-
 pria, idque in meamet causa, Cum per
 iniquitatem delatorum, recta plerumque ci-
 vium vota in sequiorem sensum trahentium,
 liberius dictorum (ut fieri assolet circa liber-
 tatem) coram Rege accusarer, ipseque ad*

interiorem Cameram me vocato, pro Ma-
 jestate exprobraret, id, quod certe verum
 erat, *Angustia mihi undique*: hinc menda-
 cium, servile peccatum (si vera negarem)
 & offensa Dei; illinc apertior offensa prin-
 cipis, si faterer: recollecta repente mente
 in partem utique posteriorem peccare ma-
 lui, nec tamen apud pium Principem pec-
 cavi; fronte ad amœnitatem (pro fiducia
 constantiæ, non extra tamen modestiam)
 composita, subjungens: *Si quæ à me dicta,*
non profectum à malitia, aut inquieto ingenio,
sed factum pro fiducia legis, tum æquitatis; cu-
jus assertorem pro Catholica pietate, ipsum Prin-
cipem esse scirem; Nec mihi alias jurato Sena-
tori, nisi cum lege loquendum conveniret: Cum
 igitur responsum acceptandum, aut aperta
 lex, tum æquitas impugnanda esset, quod
 nequaquam bonus Rex apud animum per-
 vincere potuit (nam etiam juxta populi li-
 bertatem convenientissimum erat) objectio,
 intra ingenuitatem responsi conquievit; un-
 de, uti per cætera gestorum, alios; sic eo
 casu, me quoque publice ac privatim æqui-
 oris animi, bonus Rex habuit præconem.
 Cessare debui, verum non extra materiam;
 unicum adhuc constantis tum infracti ani-
 mi exemplum apponere, Juvat Ferdinandi
 Arragoni Neapolitani Regis. Cum enim (su-
 pra memorato) Carolo VIII. Gallia, Rege,
 vi&

victricibus armis Neapolitanam oram pervadente, ipsaque Neapoli urbe, & Prætorianis cohortibus in Victoris, nomen desiciscentibus, Ferdinandus regnum deserere cogeretur, nihil spei relictum, quam ut cum paucis intimiorum, relicta Neapoli, in Ænariæ Insulæ arcem, *Isleam* nomine secederet, verum eadem infensa fortuna secuta in Insulam Ferdinandum, arcis enim *Isleæ* præfectus, eodem quo reliqui Neapolitanorum morbo perfidiæ agitatus, in victorem Gallum propensior, descendenti forse ex tireme, portas arcis occlusit: Fertur, insperato perfidiæ spectaculo consternatum prius, dein recollecta mente & spiritu (à desperatis & animi constantia consilio captato) paucis comitantibus, proximius portam, arcis animose successisse Ferdinandum, ut partim mandatis; partim exprobatone collatorum beneficiorum, & exinde turpis perfidiæ; partim vultus Majestate Præfectum flectere posset. Non plus tamen apud perfidum ea valere, quam ut data nisi conditione, arce recepturum se Ferdinandum promitteret, si nemine comitante solus portam ingrederetur. Accepit ille promptè conditionem, non ut dissimulans, & exinde tacitæ offensæ suspectior, sed ut Majestatis conscius; moxque adaperata porta est. Tum vero in

in ipso portæ ingressu, non se Regem oblitus, eâ confidentiâ, eoque vultu ac vigore animi, districto gladio in Præfectum & custodem portæ impetum fecit, ut satellites, qui armati in statione aderant, comminantis & imperantis simul Regis aspectu perterriti, extemplo portam aperuerint, reliquum comitatum recepturi. Quo casu manifeste apparuit, animi constantiæ, vel (ut Jovius ait lib. II. Histor.) Regum oculis, in omni fortuna, quandam supra humanam inesse vim, proditoribus autem degeneres esse animos; præsertim cum in ipsa perfidia deprehenduntur.

Pars Tertia.

POLITICO-
MORALIUM.

I.

Conscios secretorum (etiam delinquentes) non habebis acerbius, ne irratione prodant secreta, & res misceant.

2. Licet verum sit, nunquam conqueraris, quod male de te loquantur homines, aut enim cum senserint te offendi, pejus loquentur in acerbiores vindictam, aut denu-

denudaberis coram audientibus, de adversariis, cum non levi suspitione famæ; potius bonâ indulgentiâ fortunæ, dic, tibi satis amicorum; & bona de te sentire omnes: immo in præsentia tibi detrahentium, sinceritatem & candorem lauda, velut ignarus translationis, ut consequaris, quod illi sinceri, à te vocati, esse juste velint, ne bonam de se opinionem amittant.

3. Cuique (sed præsertim in officio degenti) minima sui inobedientia, severius observanda, ut minus serio imperata, sint in executione, quò majoribus jussis non ignaviter attendatur.

4. Si quid in aliqua gravi materia difficile propositum, quod non statim intelligas, scripto consignari jube, aut prudentem ministrum delige, qui rem inquirat tibi sufficienter relaturus.

5. Nimiam magnorum comitatem suspectam habe, nunquam te illi, crede totum, non enim mutuo bono faciunt, verum suo, quatenus opera tua velut instrumento utantur, seposituri in partem, dum cogitatum perfecerint.

6. Nonnunquam prudenter de gravitate, & de jure demittere, necessum putabis, quatenus assequaris, quod voluisti, alloquendo prior, salutando, visitando, adeundo minores, familiariter in parte colloquendo,

do, convictum eorum non aspernando, nonnulla dissimulando. Sed hæc modicè adhibebis, velut obsonia rarioris favoris, non ut lautitia profusionis.

7. Privatum otium, & exercitia tui cubi-
culi sint gravia.

8. Spectacula generose edita, ut sunt ferarum nobilium certamina, hastiludia, in opinionem serviunt authoris; velut in *Laurentio Medico* observatum reliquit *Paulus Jovius*, qui in populo, tum apud externos æstimationem sibi paravit, magnanimitate expensarum, in honestos circum se clientes, in eleemosinas & obæeratorum prompta subsidia: in equestres ludos edendos, in apparatus conviviorum, in colendos literarum Professores, in conqui-
renda quæ rara alicubi videantur, quibus ille (verba sunt Jovii) ac præsertim munificentia auspiciis, longius famam suam extendit, quàm quisquam alius equalis, vel militarium morum fulgore proficeret. Et vitam *Magni Consalvi*, apud eundem legas, quomodo in aula primùm creverit, dein apud milites, expensarum apparatu valuerit? omnium animos in se rapiendo, splendore prætiosæ togæ, armorum & convictus.

9. Aliquid in tuis aut te ipso mutaturus, non uno ictu præcide, sed lenta opera,

ra, quasi aliud agendo. Novitas enim & insperata sedulitas parit suspicionem.

10. Patrii & antiqui moris, ac eorum quæ populo placent, doce te esse amatorem, & imitorem.

11. Non propere damna, sed lentè & sæpius dolens propius; ut libenter damnet, qui cito, immo pœnam infliges malis non ex crudelitate & sævitia puniendi, sed ex æquitate discreta: corrigendo non tollendo. Insigne senatus consultum in gratiam damnatorum factum Romæ. *Ne decreta Patrum ante diem decimum in ararium deferrentur, quo senatui libertas ad penitendum esset, & rigor interjectu temporis mitigaretur, idque vitæ spatium damnatis, ut prorogaretur.* (Tacitus 3. Annal.) Hoc olim sanctè in Ethnica Roma, Catholica nunc pietas, quidni plus requirat? Ante dies quindecim, in delinquentes ne decernatur, non inutilis mora sit, decretaque ut procrastinentur. Justa primo affectu, immò ab ratione, sæpè nobis videntur, quæ posterior dies arguat, si iterum decimoque requiras, hæc illave, falsa, imposita opinativa, repetita, in trutinam vocando, præstat nocentium pœnam differre. quam (abût præcipitanter) innocentem per errorem damnare. In quem errorem, ipse vix non impegi decernendo, scribo.

12. Nunquam servilis sententiæ, author
fis & fautor.

13. Qui urgere negligit, habere non
vult: non incipiendo, sed perseverando res
habentur. Eo propè collimat Tacitus: *Mul-
ta ausis, aliqua parte fortunam affore.*

14. Sera experientia compertum habeo,
eos qui prudentia dictorum & consilio valent,
raro utiles factis & exsequendo: dum satis
habent ad rem benè gerendam aptè con-
sultuisse, aut à multarum rerum considera-
tione respectibus laborant, neque pericu-
lum sumunt agendi, aut dum aliquid ob-
stat facto, agere dedignantur, quasi im-
pugnare veritatem irati: cujusdam (si di-
cere licet) *omnipotentie modo*, totum ha-
bere volentes, non urgendo, non instando.
Aut denique sit occulto naturæ arcano, cum
aliis rectè consulendi, aliis rectè agendi,
urgendique modum dedit, ne fors aliquis su-
pra humana attollatur, sed memor sit, hu-
mana necessariò aliquid ex imperfecto ha-
bere. Hos quidem censeo, consulendo uti-
les, verum ad exequendum, cordatiores
alios (qui non verbis, dictisque, sed ma-
gis loquuntur factis & rebus) adhibere oportet;
seu (ut vulgus ait) sub cholericos, acti-
vos, non respectivos; quibus si aliquid ob-
stet, non terri, sed impedita amovere,
iterumque conari studeant, non cedere ip-

si rebus, sed concedi sibi debere rati. Et Apostolus eandem urgendi necessitatem suggerit: nec tentare modo leviter (quod ex necessitate recti, habendum intendimus) sed instando animose (non tamen extra prudentiam) perseverare docet. *Insta oportune; argue, increpa, obsecra, in omni patientia* & DOCTRINA. Audacia & Activitas, tum Constantia, sunt rectæ executioni ferè paralelæ, multi virtutem incipiendi, rari admodum finiendi aut perficiendi habent.

15. Nemo fidenter rem gerere potest, qui non se majorem credit eo, aut saltem parem, cum quo res intercedit: qui se inferiorem habet, timidè aggreditur; ideoque parum ad rem proficit, in tractatu privato, seu in publico; circa materias præsertim bellicas, togatas, ac vel maxime in materia legationum, & commissionum cum exteris.

16. Publicam semper utilitatem & religionem obtende, ne publico usui utilitatem privatam anteponeere videare.

17. Etiam non vestitos, comiter alloquaris, & responde; procul tamen à levitate, & projecta facilitate.

18. Non velis videri jocularis & dicax

19. Imbecilliores ad tuam opem (sed ex justo) confugientes, non desertos patiaris.

fide

Et fidelem enim operam præstant; vide tamen fugmen, ne eo sub prætextu, flagitio pollutis liberum apud te asylum permittas, & ex eo falsam protegendi potentiam præsumas, quæ tunc solum vera, & gloriosa est, dum virtuti, non vitio patrocinetur.

20. Pro Divinis maximè, & bono zelo certabis.

21. Mutaturus sententiam, dic: utilitatẽ publicæ te studere, non vulgi opinioni.

22. Non sapias ex ore tuo tantum, sed boni consilii (& dictorum) quod etiam ab alio provenit, sis amicus & fautor; quod est generosi animi, & virtuosæ mentis signum.

23. Qui super alienis prolatis quæstionibus ludunt, verborum deprehensores curiosi; nec acquiescunt recte dictis; semper aliquid requirendo: aut rem non intelligunt, aut sunt leviculi, aut maligni, aut contentiosi & garruli, aut genio præsumptuosi, aut supra vulgi ingenium iudicio valent, aut demum sunt sugillatores stupidi: si igitur quietus animo esse cupis; fuge talium colloquia & convictum: dum enim non sinunt, sed irritant materias, exacerbant personas.

24. In adversis & desperatis, subsidium ab audacia pete.

25. Consanguinitas magnorum, cedit in

æstimationem; ideo per te, aut tuos, eam quæres.

26. Non rimeris secreta populi (item amicorum) dandum aliquid libertati, sentiendi & agendi.

27. Facta arguantur, dicta impunè sunt: nevé convivalium fabularum dicteria in crimen vocentur.

28. Parvi errores non dissimulandi, nam magnorum causa sunt. *à venialibus facillitatur ad mortalia.*

29. Uno tempore multa ne suscipias agenda, non enim perficies, & argueris incepti.

30. Non cogita, quomodo effugias; mala, sed quomodo stes fortis, & immotus contra: crescunt, si effugias, minuentur, dum subsistes: possibilius verò ea ferre, quam vitare.

31. Defectus aut vitia corporis, tum fortunæ, immo jacturas omnes, prudenter tege; nam læta pariunt reputationem, tristitia contemptum.

32. Monstra aliquo per virtutem facta, tuam potentiam, immo & prudentiam, ut innotescas: vel si potentiam monstrare non potes, saltem impotentiam defectusque occultare studebis, occasiones quæ detegant vitaturus, ut bonam opinionem retineas.

veter
deam

33
ca res
cum

na ex
mi G
non f

do,

tur:
non c

in de

do te

prou

exspe

ro or

habe

stat:

asseq

(uti

num

& m

bent.

casu

filiis

quia

nece

Et re

nam

Prises

vete

veteri monito. *Quod non possumus, nolle videamur.*

33. Probatoria eorum sunt ingenia, circa res privatim publiceque gerendas, qui cum omnia præstare non possint, media bona exsequuntur. Illi vero (licet alias optimi Cives) minimè probantur, quibus si non successerint prima; media non arripiendo, per immoderationem animi dedignantur; rebus; sibi que ipsis irati. Fac potius, non quod optimum velis, sed quod melius in defectu mediolorum possis; accommodando te ad tempus, mores, occasiones, prout se offerunt: nam optimas occasiones exspectando, non assequeris, possibiles veto omittes, nihil præstaturus, pro otioso habendus. Musicorum artem imitari præstat: cum sublimes notas numerosè cantu assequi non possunt, octava aut quinta (utique) voce, vel tertia imitantur tonum, modo ne à recto canentium choro, & modulo deflectant, neve concentum turbent. Judiciosi ergo viri est, quæque oblata casu, flectere ad consilium. Verum in consiliis capiendis illud plerumque nos decipit, quia non quid possit, sed quid fieri debeat, aut necesse habemus, facile eventurum credimus. Et respicimus consulendo, quod contra est, nam potius quid possit fieri, non quid debeat, prius cogitandum.

34. Alienâ invidiâ diffamare ipsi student, qui detrahentium dicta recensent; apage cum talibus præcautoribus amicis.

35. Quod tibi servit in æstimationem, potius per te fiat, quam ut alteri faciendum permittas in Republica; facere pacem, nationes componere, magnas legationes obire, gravia responsa dare & alia.

36. Imperaturus aliquid novum aut difficile factu, ab iis exequendum incipe, quibus majorem tui observantiam inesse credis, atque metum; ne si ab audaculis primò & contumacioribus exequendum velis; atque illi primis imperatis per temeritatem resistant; etiam modestioribus, pertinaciam reluctandi ingerant. Jam secus: quod à modestioribus inceptum; ad se perveniente ordine (ut jam non novum) exequentur: etiam qui fecerunt, in executionem instantibus, ne posteriores obsequio videantur.

37. *Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, sed minus dolebis.* Imo turbam hominum (quoad salva gratia potes) vitabis, quia præsens, aut necesse imiteris alios, aut oderis: utrumque autem devitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt, neve inimicus multis, quia tui dissimiles sunt; Verùm hoc supra humana ascendentis mentis, & est animi DEO se præparantis.

38. Cum omnia possumus, sola credamus licere nobis laudanda.

39. Diu secretus delibera, ne pudori sit, frustra tentasse: citò vero deliberatum fac, ne præveniariis.

40. Licet aliqui recti sint Cives, & pro Republica zelosi, plerumque pro impatiente rigore & immoderatione animi, curando aut exprobrando, plus nocent Reipublicæ, quàm ut proficiant. Potius (opinionem saltem) videantur sibi boni Cives quam ut vitia exprobrando, conscios errorum reddas, ut scienter peccent; cum asuesfacti retrahi non possint: vel dum periculorum remedium, ipsa pericula rentur; & periculosius putant in incepto, quàm in peracto deprehendi. Rectè quidam in Catione, optimo alias Cive, moderationem desideravit; & Cicero de eodem, *Cato animo optimo utens, ac summa fide, nocet tamen interdum Reipublica; dicit enim tanquam in Platonis politia, non tanquam in Romuli face sententiam.* Si igitur in ea Republica vivatur, quæ depravata sit, inutiliter ad quæque attendere scrupulosus velis; nihil effecturus, quàm ut inutili angore conficiaris, nullo fructu in publicum; ab aliis, si potest, deflectendum, alia ferenda, alia non videnda; ac potius curabis, ut quoquo modo temperes mala & erro-

res, quam ut toto corpore te illis opponas, nunquam suffe&urus. Noli igitur Caetonifare, verum sæpius remittes de rigore, immò & de potestatis Majestate; dissimulationique studebis: quod non est infamare authoritatem regendi, sed & prudentem, simulque bonum parentem & filios, non Herum & subditos, regendo cogitare.

41. *Nascentis* seditionis, tum audaciæ; Patientia, & Modestia, magis est irritamentum, quam remedium: secus *dum adoleverit*, cauta & mollia, remedii locò magis succedunt.

42. Provide maturè, ne populus rerum necessariarum, ac vel maxime annonæ penuriâ gravetur.

43. Periculosos conatus, quos non potes avertere agendo, potentia, imperio, manu: vel solvere retione; eludes commo-
dissimè tempore: differendo, de die in diem trahendo, moras ne&tendo, impedimenta studiosè obtrudendo; ut interim impetus agendi quoquo modo sistatur, vis hebetetur, ardor desinat: *qui nisi initio intenditur, alias minus potens. Non sis igitur ager morâ spei impatientis, periculi quam mores patientior; Ingratum habens, quod tutum, sed ex temeritate spem capiens.* Velut argutè quibusdam succensuit Tacitus.

44. Sis taciturnus: facias potius, quam loquaris.

45. Sta

45. Sta semper verbo, ne fidem factorum dictorumque, in posterum amittas.

46. In componendis privatim publiceque rebus, dum media non valent, extrema proficiunt, sed tamen non extra metas virtutis.

47. Initia officii seu Magistratus à magnis rebus tractandis incipe, (quo magnam expectationem factorum facias) sed quæ in te sint perficiendo, ne arguaris.

48. *Viles plerumque, qui nimium (nec cum gravitate) civiles; Et viles, qui nimium faciles.*

49. Monstra, te à nullo dependere.

50. Ludicris rebus & leviusculis, ne occuperis, ne amittas authoritatem.

51. Interdum secedas & secretus sis, hoc enim parit expectationem, quid pariat tuum secretum.

52. Cum nullo velis te (uti ajunt) indomesticare, *nimia familiaritas parit contemptum*; potius fac omnia velut primùm inchoaturus: ex eo gravitatem retinebis.

53. Non sis præcipitans aut valde lentus agendo: illud levitatis, hoc est ignaviæ.

54. Quod facis, semper exquisitissimè fac. *Magis male tentata nocent, quàm nihil gesta.*

55. Non opineris, sed scias.

56. Magna incepta incipe à divino sacrificio,

ficio, benedictionem Dei, & in vulgus apparatus majorem inceptorum habiturus.

57. Non multa fac, sed magna & notabilia.

58. Tunc veram tibi inesse potentiam credes, quæ à te ipso fulta erit, non ab alio.

59. Potentia tuetur auctoritatem, ideo quærenda in munita domo & milite.

60. Potentia rectius beneficiò ostentatur quàm maleficiò: benefica Regis manus, flagitium coloni unius præstare potest.

61. Virorum literatorum & æstimatorum, tam domi quàm ab externo, per literas (aut quovis alio modo) notitiam quære; interdum modicis munusculis, per occasionem eos devincies, quatenus nomen tuum celebrent.

62. Non solum ad mores tuos advertas, sed etiam tuorum; ut honesti sint, gravitatem redoleant, non fastum; immo per omnia modestiam.

63. Male de te loquentes (immo pessime volentes) vinces humanitate & affabilitate; velut nescius translationis potius quàm ut te omnino avertas.

64. Non in civitate, sed prope civitatem manebis, ut omnibus, conveniendi tui necessitas sit; partim ut commodius

hone-

honesto utaris successu (sine censore) dum velis.

65. Sine ostentatione monstra , quæ in laudem tibi serviunt : apertè observatum reliquit Historicus in illo Romanorum : *Mutianus quæ dixerat , feceratque , arte quadam ostentator.* Quæ venustatem rebus non demunt , sed potius parant , si ante accommodentur , familiariter fidenterque (sine ostentatione affectata) agentibus : secus faciunt personæ theatrales & mutuatæ , quæ cum rectum aliquid in præsens egerint , exunt deinde scenam , cito ad naturam redituræ. Ostentatio igitur modica pro tempore , si forte vitium sit in *Ethicis* , non certe in *Politicis* : nam famæ parandæ & authoritati conducit , si cum venustate fiat. Postquam aliquis familiariter (velut per incuriam) ostentaverit , quod in sui laudem servit ; deinde in jocos , & nonnullas erga se ipsum censuras , arte declinet. Nam veræ , modestiæ titulum affectando nimium per omnia , laudataque neglectim intermittedo ; majore damno occultamus , quod in æstimationem nostri servit , cum non modica famæ purandæ jactura. Nec semper succedat (apud eos præsertim , quibus per exteriora viros metiri & æffimare mos est ; velut Samsonis olim , in capitis capillo vires : his effusione in barba,

authoritatem magnorum requirentibus, quod Julio Agricolaë, (apud Tacit.) *ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium esset; vitato amicorum officio, noctu in urbem venit; cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero clientum comitatus, adeo ut plerumque quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque illo, quarerent famam, pauci interpretarentur.* Et Otho parandæ militari auræ, ante signa pedester, incomptus, *famaque dissimilis.* Verum convenientissime hic ponatur, quod Gramondus (Histor. Gall. lib. I. ait. : *Principi Sueffionio à plerisque pro nevo data, sui aestimatio: at lavis hic nevus viro Principi, qui si dotibus animi valet, cur diffiteatur naturæ donum? Principibus, conscientia virtutis propria nunquam vitio vertitur; quippe raro in res magnas via est, per sui despectum. Multum interest Principem inter & privatum: quod vitium huic, sepe illi virtus; quod homini privato superbia, Principi magnanitas est.*

66. Legationis splendore paratur reputatio apud externos, magis tamen legatio ponderatur à prudentia viri.

67. Impertinentes tuas actiones amputabis, ut feriis magis attendatur.

68. Novarum machinarum bellicarum, & aliarum structurarum adinventio, parit æstimationem.

68. Non

69. Non congregiaris cum eo sæpius, quem majorem te credis, ne authoritas tua ex comparatione vilescat.

70. Academiarum fundationes, aut quod publico servit usui, parandæ servit æstimationi.

71. Ecclesiæ Proceres, tibi devinctos habe; nulla enim te potentius capiuntur aut habentur homines, quam religionis provocabis vero amicitiam, jura & ordinem tuendo; cum iis conversando; Elemosynam largiendo. Incepturus vero magnum aliquid in republica, cura primò, Episcopum aliquem (é potentioribus) partium habeas fautorem.

72. Eos nonnunquam negligentius curari oportet, qui tuâ curâ subsistunt, seu sint filii, seu clientes; domestici, seu milites; dum enim ad tuam curam respiciunt, negligentibus sibi redduntur, & amittunt industriam. Necessarium igitur majori ex parte suæ curæ ut relinquuntur, discantque sibi in parte providere, & acuunt industriam, alienæ curæ non in tantum se committentes, quin plus à sua opera expectent.

73. Nulla munera aut officia, ignaro te distribuantur, ne alteri, sed tibi beneficium debeatur.

74. Aliquis vir bonus nobis deligendus, pro exemplari virtutis; ante oculos habendus, imitando.

75. Principi viro honestius puta offendisse, quam odisse: hoc mollis ac in se ipsum sævientis animi; illud utique fortioris altiorisque mentis indicium: malle sibi usque ex alio, quam de se injuriam vindicare: cave tamen vindictam.

76. Aut rem non tentare oportet, aut si tentas, omnibus viribus quod instituisti, coneris perficere: nam bis ad eundem lapidem offendi periculosum, & contemptui obnoxium reddit; dum argueris impotentia & inconsiderate incepti: nisi alias in cursu operis advertas, te non rectum opus cepisse: tunc vero desistere, utile & gloriosum tibi putabis.

77. Excelsi animi est, nunquam in acerbitates verborum deflectere: factis se vindicabit vir fortis (pro virtute) non verbis.

78. Ad retinendam authoritatem valet, si habeas penes te viros æstimatos, doctrina, & rerum gerendarum dexteritate valentes, *Et qui in vulgus grati.*

79. Nihil impossibile pete aut impera, neque impossibilis, (exequendo) legis author sis: cum impossibilitas factum excludat. Posse non satisfieri legi, docet; ut

pri

primum lex , dein author legis contemnatur. Falluntur ideo , qui parvis delictis, maximas poenas statuunt : aut prohibent fieri , quod difficillime vitari ; ast jubent, quod impossibile fieri potest : nisi in exsequenda lege , in tantum sint (cum rigore) scrupulosi puniendo , atque in ferenda lege , fuere urgendo : Nam si unius poenam intermiseris , reliqui intermitteri sperabunt , aut (pro multitudine delinquentium & consensu) immunitatem obtinebunt. Possibilia ideo & tolerabilia petenda , vetanda , jubenda omni in tractu, œconomico , bellico , togato : facilior consensus in obsequium , penes possibilitatem.

80. Nemo perfectam habere potest Auctoritatem in Republica , nisi qui togata simul & bellica consilia probè tractat, in curia & in castris, suarum partium aliquos habiturus : ab altero suadendo , ab altero urgendo , modice territando potens : quarum duarum rerum maximus in republica respectus : etiam si aliquis non terreat, verum quia pro potentia potest , vim necessitatis suadendo audienti adfert.

81. *Ingenia universalia* , raræ gentes, rara pariunt sæcula : rari ideo sunt , quos suspiciat orbis : aut si sunt , pro magnis habet : nam multum in gentibus possunt: uti

uti habuit Alcibiadem & alios Græcia; Scipionem, Pompejum, Julium Cæsarem Roma; Jam ætate posteriori Hispania, Magnus Consalvum; Polonia Joannem Tarouskium, & Joannem Zamoyskium; itidem magnos, vel certe si togâ belloque facta ponderes, verè Consalvo majores (sed prout nostra septentrionalia ab oculis altioris Europæ, etiam à scientia, tum admiratione remota; præsertim cum nostros scriptores, pro negligentia aut pro modestia, talia orbi propalare ad posteritatis admirationem piget) dicendo facundos, simulque agendo promptos & potentes, privatim bonos facultatum œconomos, Togâ & Sagô per omnia rerum momenta (*incipiendo & finiendo*) expeditos, nec levi ex respectu de sententia mobiles, publica privatis antepoentes; *suorum æque ac aliorum recte consultorum non superbos sectatores*, amicitias parare scientes, domi & foris in omni apparatu & convivu magnificos, sententiâ in toga graves, simul præterita, instantia, futura, consiliô penesantes, fortes in bello Duces; acquirendo & retinendo, aut cunctando vincere; aut dum ex re oportuit, committere prælia promptos; per statarias pugnas, veltationes, campo & expugnandis ex arte urbibus expeditos, ad commoda ex ho-
 stium

Scitum erroribus capienda, vigilantes, mili-
 Ro- tatis disciplinæ severos exactores, exter-
 Ma- norum societates parare gnaros, gravita-
 Tar- tem in omni actione servare scientes, &
 iti- simul (ut ait ille) comitate & alloquiis
 que officia provocantes : Patriæ morum & insti-
 jores tutorum tenaces, quod vero summum &
 ocu- maximum : actione non insolentes, sed ci-
 tum ves pacatos : non aspernantes æqualitatis,
 no- justos, pios, zelosos divinorum cultores, si-
 pro- mul & propugnatores : demum, (Velleji di-
 steri- cam verbis) viros in tantum laudandos,
 acun- in quantum virtus intelligi potest. Qui in
 oten- vita sua nisi laudandum aut fecerunt, aut
 ono- dixerunt, aut senserunt. Quisquis alias
 mo- te magnum venditas, si tibi unicum horum
 litos, deest, extra universale ingenium, & ex-
 oiles tra magnorum famam positus, aliqua in
 equi parte virtutis politicæ poteris esse perfe-
 os se- ctus, sed non universim agendo magnus:
 dom- unius partis in virtute, non omnium.

82. Nonnulla sunt ingenia, quæ nisi in
 simul magnis negotiis se explicare possunt, & po-
 pen- tenter agunt : in parvis (dum contemnunt,
 iren- vel angustos limites agendi habent) velut
 cere; victa, & nihil valentia impingunt, impli-
 præ- cantur : ut sæpe cum magna fecerint alias,
 veli- in parvis arguantur : æmulantes natu-
 arte ram magnorum navigiorum, quæ super
 ho- altum mare triumphant, & fluctus contem-
 stium nunt

nunt; in portu aut in lacunis, velut nihil profutura, hærent; ut à parvis Myoparonibus præternavigantibus illudantur, illudendi ipsi, nisi essent in parvo; alias agere impotentes. Immo communiter fit, ut parva negotia, magnis ingeniis plus difficulatis adferant, confundendo verius sua parvitate, quam ut supra vires sint; dum sunt similia tensis ferarum retibus, quæ Tigrides Leonesque capiunt: non quia ligant, sed quia implicent, & moliter involvunt: impediendo verius, quam vinciendo. Addam adhuc: Judiciosos viros, breviloquio plerumque & modestia gaudere, ut audaculis sciolisque (dum in consulendo, multa loquacitate obstrepunt affectate, & suffurata apud vulgus Principemque autoritate substruuntur) cedere quodammodo, velut inferiores aut in seii videantur: nam sunt *decernendo* (seu *asserendo*, vel *consulendo*) quam *disquirendo aptiores*, & pondus rei pensant, non sonum: ratiocinationum superfluarum sunt nauseatores, nec in mediis dubiorum hæere amant; cum recti judicii indulgentiâ, sine flexuosis sinuosisque indagibus, scopum ipsum rerum, prompte probeque videant: vel ut clarius dicam: magis *positivo* & *practico*, quam *Scholastico* aut *speculativo* sensu abundantes.

§3. Nec illa ingenia omittenda, quæ tum
nisi

nisi potenter, zelose, aut secus levi passu rem aggrediuntur & agunt, prout irritantur vel non; aut privatus respectus illis adest: alia tentant modo leviter, dein negligunt: dum evenit, velut urfis, quibus nisi exagitatis, maxima vis adest. Exinde sic agere, non est ex virtute, sed magis pro impetu, pro aspectu & pro animi passione; prout in nobis hæc aut illa irritatur, & invalescit. Talia ingenia commodissimè maligna vocaveris, aut privatipeta, aut passionata, aut communiore titulo, *Affectata*.

84. Misce: ut partim quæras amicitiam, partim tua quærat: ut aquirere eam, non emendicare, aut profusa submissione vel cura, emercari videare; Ingrediaris potius, non irruas in amicitiam, affectate.

85. Si tibi amicus aut cliens in uno non satisfecit, aut ad palatum non accessit, potius similes occasiones vita: non vero statim per omnia desere aut abjice; in rem enim aliam, poterit esse utilis: nam perfectæ virtutis hominem, quo in orbe quæres aut invenies? ad rem meam Divus scriptor. *Non indignabundus feras aliorum defectus, quia, & tu multa habes, qua ab aliis oportet tolerari: si non potes talem te facere, qualem vis, quomodo poteris alium habere ad tuum beneplacitum? libenter habemus alios perfectos, & tamen proprios non emendamus defectus,*
volum-

volumus, quod alii stricte corrigantur, ipsi tamen corrigi nolumus, displicet larga aliorum licentia, nobis tamen nolumus negari, quod petimus, alios restringi per statuta volumus, & ipsi nullatenus patimur cohiberi: Omnia potius omnibus parces, tibi nihil.

86. Neminem lauda aut vitupera absentem; pejora enim illi de te narrabunt: immo nec fac in præsentia; laudatum superbum reddes, vituperatum aut reprehensum, per rigorem amittes amicum; cum te Censorem magis agnoscat, quam familiarem.

87. Sed tamen vituperatum defende magis, quam ut assentire, de se quisque expectaturus, quod facis de aliis in præsentia.

88. Alloquendo, quærendo, consilium petendo lentus sis, nec quasi sedulus; ne omnia tribuisse amico videare, & contemnaris; quasi nihil per te valiturus: potius quandoque in tempus sepone, non tamen diu negligere in pretium amicitiae.

89. Reprehendendum amicum privatim admone honeste, sæpius vero, quasi nescius dissimula, pro amicitiae libertate.

90. Partim locum superiorem da, partim tibi cape: parem te teneas, non inferiorem, aut supra.

91. Jocos vita, qui levitatem pariunt; sed tamen affabilitate fovetur amicitia. Falluntur, qui sub nomine affabilitatis, licentia

contentiosis dixeris, *equivocationibus morosis*, tum verborum affectatis argutiis, facetorum, jucundorumque famam parare sibi cupiunt, dum potius scurrarum, cavillatorumque titulum merentur, *DEUM*que offendunt: utendum erit jocis; sed qui non perpetui sint, verum per incutiam velut attracti: condimenta sermonis & obsonia; non perpetuus ad nauseam pastus; ne vice solatii, fastidium pariant, præsertim dum in jocando, aliqua pars odio digna habetur. Jocus sit sine scommate, sine alterius damno, sine dolore, sine levitate, secus non jocus erit, verum exacerbatio, contentioque studiosa.

92. Si offensus sis, reprehende, aut parum te averte, post objice sponte occasionem amicitiae, & facilitatem per alium insinua; ne difficultate reconciliandi, avertas amicum, & amicitiam suffoces.

93. Familiaribus, aut intimis alicujus, per te, aut tuos innotesce: da bona verba coram, de eo quem amicum credis.

94. Juva omnimodè afflictum amicum, ut bene illi tecum esse videare.

95. Plures amicos quære, doce te plures habere posse, dum velis; neque tibi satis sit, uni alligari.

96. Cura, ut majus pretium in amico sit tuæ amicitiae, quam in te amici; & monstra, dum

dum potes juvando, consulendo, plus illi tecum interesse, quam tibi cum illo.

97. Non admitte superbam censuram amici, ne superiorem agnoscas: etiam, ipse noli censurare: nimius rigor suffocat; libertas sentiendi, faciendique fovet amicitiam.

98. Potius apertum inimicum malis, quam dissimulanter amicum: ab eo providere potes, ab hoc vix caves; sed hoc inter pares: vere dictum: *Arma aperta palam vitas, fraus, & dolus occulta, eoque inevitabilia.* Malis tamen utique, alteri esse dissimulanter amicus, quam apertè hostis: specie amicitiae, multis superior esse potes, & injurias illatas, honesto prætectu, atque occasione coercere; sed intra metas virtutis: aperta hostilitas similem ab adverso provocat, plerumque studio præveniendi, periculofam.

99. Cave, ne in quenquam conferas beneficium, quod cum alterius injuria conjunctum: non enim tam mereberis de illius amicitia, quam hujus provocabis in te odium.

100. Nunquam (quoad tute, & prudenter poteris) contemptum tui donabis, etiam amicissimo: statim responde: vanum ea in parte *discretionis nomen.* Levior jactura amicitiae, quam existimationis; illa reparatur, hæc nunquam: sed tamen fac; modice re-

pre-

prehendendo injuriam illatam, non vero acerbius vindicando.

101. Non vero ad quamlibet injuriam amici commovearis, quæ per inanimadvertentiam illata; eo casu illatam, quasi non intelligere debes: scio quidem moderationem istam animi, non omnibus esse probatam, qui præsertim putant, nullam injuriam sine sensu transmittendam; metu, ne *si veterem injuriam feras, invites novam*: verum tales, cum reddere formidabiles se cupiunt, hoc simul efficiunt, ut nemo cum illis habere commercium velit; cum enim labi prona gens mortales simus, & subinde affectu, seu incogitantia abripiamur, quisque metu offensæ, istos odii tam properos, tenacesque fugiet, ceu bestias feroces, solitudini relinquens suæ. Sed tamen injurias per petulantiam, insultandoque factas, extemplo cum fiunt, coercendas puto: non ultionis studio, sed castigando: ut in posterum modestius in te, & in alios se gerant, neque in te ipsum postea eo facilius peccetur, quasi ex facili omnia toleraturum.

102. Nunquam amico, aut inimico (quod loco magni consilii habe) aliquid de te acerbius dictum, factumq; exprobra, sed quasi nescias,

103. In evitandis mutuis injuriis, aut retorquendis acerbitatibus, imitere prudentes digladiatores, qui concurrento, non fem-

semper oppositu armorum, adversum ictum
 retundere opus habent, sed apte corpora
 suum in partem declinando, aut humilian-
 do, aut contrahendo, vulnere subtrahunt
 & vitant: ut illud suæ fortitudini, sic hoc
 non dedecori, sed arti tribuendo. Tu quo-
 que haud prudenter facias, si cuique acer-
 bitati, auctoritatem opponere, & in pe-
 riculum dare velis: potius te ab injuria re-
 cipienda declinabis, aut receptam velut
 nesciens, aut (cedendo fortunæ) mediis
 inter dissimulantem, humiliter feres; condo-
 nando fragilitati, aut antiquæ amicitiae, aut
 inanimadvertentiæ, aut tempori, aut occa-
 sioni, immò ipsi tibi: ne, dum retundere
 vis, nec tamen possis; eo majus vilipen-
 dium in posterum patiaris. Nonnullorum
 vero sociorum est natura, quos velut duros
 filices, molli subjecto pulvillo comminuas,
 & in rem prout velis, aptes; durius ex-
 ceptos, haud contundas: sic illos, facilius
 nonnunquam humanitate, quàm oppositu
 austeræ gravitatis devincias; prout alter-
 utrum succedit, in rem dextrè accom-
 modaturus. Aptissimè in rem (sparsim)
 Seneca. *Aut potentior te, aut inopotentior
 laesit? Si imbecillior? parce illi: si potentior?
 tibi: prudentiori cedamus, stultiori remittamus.
 Amicus est? fecit, quod voluit: inimicus? fe-
 cit, quod debuit: multos absolvemus, si ca-*

perimus ante judicare, quam irasci. Nonnulli se ipsos volentes inquietant, dum interpretatione quedam eo perducunt, ut videantur esse injuria, cum non sint; immò quosdam dum vana concitaverint, irascendo perseverant, & causas offensarum sponte à longè petunt (immò imponunt) ne videantur capisse sine causa. Multa nos injuria transeunt, ex quibus plerasque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus, non sis curiosus.

104. Meliorem esse surreptorem administrum, modo prudentem, dextrumque agendo, quàm inertem, licet aliàs fidelem; potiora ut auferat, ruborem utique ille habet; hic totum pessumdat per inertiam. Rem certam dico ab experientia.

105. Præmiis retinetur amicitia, verum præmia bis sunt dulcia, dum promittuntur, & cum dantur; promitte tu prius, postea interjecto tempore dare poteris; bene ait ille: *Diu desiderata, dulcius obtinentur, cito data vilescunt.*

106. Pueris, læminisve quæstus, viris actio convenit, aut saltem dissimulatio.

107. Prout ingenium nostrum, in hanc, aut illam, recti pravamque partem naturaliter inclinatur, hæc aut illa exempla, tum consilia, promptius sequimur, aut fugimus; ut veluti lupum auribus tenere, tum aquæ characteres imprimi contendas; sic quos-

dam in hoc, illudque inducere contra genium naturalem, frustra enitaris: flectuntur in tempus, sed non transferuntur, nec franguntur; dum velut in Scena, mutuatam pro tempore personam, diu sustinere non possunt, cito ad naturam redituri: *vulpem pilum mutare, non mores.* Consilia magnanimitatis, generosæque mentis conatus, si *meticulosis* suggeras, promptius illi (dum timent) exempla dissimulationis, in speciem cautorum, & modestiæ amplectuntur. *Parcis* tenacibusque, Munificentiam, utiles erogationes, splendorum pro auctoritate apparatus, suadere frustra studeas; sed rationes turpis parsimonix, sub velamine inutilis prodigalitatæ, & decoctionis bonorum, promptius illi sequuntur. Deinde *Trucibus ingeniis Clementiam*, humanioraque quid proponas frustra? cum illi in servitutem nimiam, importunumque rigorem, sub imagine justitiæ, & correctionis malorum, proniores. *Lenia*, cautaque dein *temerariis* suggeras parvo effectu, dum in argumentum audaciæ, constantisque animi, incaute, præcipitanter, inconsiderate, periculis se committunt, in male coeptis persistunt, *errant, non provident.* Avaris quæstuosisque ingeniis, *recti honestique legem* (ut ad famam præcipua rerum dirigant) non persuadeas, cum sub velo civi-

lis accepti, licitorum, tum necessitatis; in illicitos quæstus devolvuntur: cum decipiunt ipsi, deceptos se tunc ajunt, astutiam (ad injuriam virtutis) prudentiam agendi, & cautionem vocantes; vel demum prout natura hominum in hanc, illamque virtutem aut vitia, pronior est, facilius; aut secus, difficulter inducimur & suademur. (Vide notationes meas Politicas puncto XII.)

108. Circumspecti cautique viri per omnia, magnis rebus gerendis valent; nam lenta & provida, summæ rei proficiunt: verùm negotiis minoribus, aptiores, qui nimia consideratione non laborant, quæ sæpius obest: aliqua enim impetu, & sorte promptius habentur; nec (si hoc illudve curiose circumspecias) quod in rem est, assequare. Dubitatio de eventu (ex nimia consideratione) plerumque animum involvere amat, opinione periculi; & diffidere facit: illud modò considerandum: ne quod intendis, contra rationem sit, contra formam recti, & conscientiam.

109. Dandæ consolationis, tum componendorum animorum, non melior ratio, quam fateri justum patientis (sit animi aut fortunæ, sit corporis) dolorem: dein adhiberi dextre lenimenta ex casu humanorum & instabilitate fortunæ, quæ eodem passu vadere nescit: esse causas doloris, nec deesse

remedii, tum solatii. Animi dolorem interpretatione quandoque majorem reddi, corporis morbos, tum fortunæ casus, augeri longa imaginatione, aut nonnunquam sola opinione: verùm ad melius consilium, præsertim verò ad *Divina*, & nostri justam pro demerito poenam, sæpe revocandus animus. Qui secus componendis acerbitatibus aut doloribus, remedium putant, negare justam causam doloris, falluntur; nam sic directe pugnant in affectum patientis, velut mollitiæ, aut judicii eum arguendo, nec ideò sanant morbum, verùm, (contraveniendo) in majus irritant animum. Potius ingenuè fatendum, *justam doloris, tum offensæ subesse causam*, sed modum habendum. Atque sic est recte condoluisse, simulque probum se amicum profiteri velle, dum eadem lance dolores, qua ille ipse, qui dolet (nec leviter contemptimque) pensamus. Concedendum nonnihil ægritudini animi, & præconceptæ opinioni, ut juvissent infirmitatem dolentis, compatiendo; non impugnasse studiosè, immo condemnare (*dum non pro dolentis parte loquimur*) videamur. Laudo peritiam aut argutiam, medici cujusdam Poloni, cum in ægrum nobilem incidisset, diutino capitis dolore agitatam, eoque insana imaginatione provectum, ut sonum campanæ, dein campanam

in

in cerebro sibi enatam obfirmatus animo asseveraret; negantibus possibilitatem morbi aliis medicorum, & ægrum insanix arguentibus, corporis simul & animi dolorem auxerunt: verum ille argutior, reliquis abire iussis, velut medendi inertiam exprobraturus, indignabundus, novitati morbi longa oratione condoluit, promptitudinem curandi simul offerens. Interim æger, assentiri medico, prensare salutis patronum; simul fidenter, animum & corpus (superaddita pingui satis curationis mercede) offerre curandum. Exinde medicus, opinionioni patientis nonnihil indulgens, comparata subtilissimo artificio modica nola, vomitorias potiones ordinavit, tum vomentis caput, in speciem compatientis sustentans, supposita pelvi nolam manu aptissime occultatam, cum sonitu cadere fecit, vomitu velut è cerebro provocatam; ut imaginationis insolentiam simul & morbum, novæ artis commento demeret ægrotanti. *Sape dolemus, aut offendimur, quia offendi nos putamus.*

110. In omni actione dubia, mavis in eam partem peccare, quæ utique corrigibilis, quam quæ corrigi neutiquam potest; aut saltem in eam, quæ minus damni, dubique habet. Vetus dictum: *Inter duo mala minus eligendum.*

III. Quæ non potes conservare, aut assequi licitis artibus contentions, litigii, fortioris manus, interpositis dextrè amicis, & agendi authoritate: adipisci conaberis, mediationis, & securæ, honestæque pacis artibus; deinde protractione, dissimulatione, meliore occasione, res sensim emolliendo, perficies in melius morâ, vel saltem adlaborabis, ut in majus nocendi, media, & potestatem, alteri parti quoquo modo prior auferas; audax, cautus & prudens. Artibus pacis, rem dum aggredieris, semper habes in potestate, ad artes rixarum, bellique ut pro commoditate (dum velis) recurras; secus in contentions campum, dum temere te dederis, extra potestatem jam eris (sed nisi pro arbitrio fortunæ) pax & quies ut statuatur: æris profusio, periculaque ut vitentur. Per omnia igitur prima sit tibi artium, mediationis, & *Pacis*. Rixa, partiumque collisio, semper sint ultima, & ex summa necessitate. *Velut in militaribus meis, qua propediem fero, artes pacis, bellique, fusius dabuntur.*

Pars Quarta.

POLITICO.
MORALIUM.

I.

NUnquam proba vires, & armorum exercitia etiam laceffitus non exerce, videaris tamen exercitatus, ad retinendam opinionem scitæ dexteritatis.

2. Non verbo contende aut disputa, sed quod sentis, sine affectu narra.

3. Cum iis non contende, neque move litem, quibus potentiâ impar es.

4. Ciceronis præcepto. *Amicitia, quæ non placent, dissuenda magis, quam disci- dendæ: quasi dictum velit; ut lente seponas amicitiam, & ab illa diffuescas, quam ut contemptim abjicias: illo enim modo, saltem cessabit amicitia; hoc vero parabitur inimicitia, ex contemptu sui, per præcipientem aversionem; Non statim igitur mutabis stylum amicitia, ut saltem familiaritates sint sepositæ, non inimicitia susceptæ.*

5. Si vera alicui loqueris, dic neque te pro conscientia dicere aliter, neque illum aliter facere posse: obtende pericula, ni fias: malle te veritate (cum salute amici,)

displicere, quam placere assentatione cum periculo; libertatem interim sequendi (velit nolitvè) proponere.

6. Non statim petitis aut intercessioni amici annue, etiam assensurus; deliberaturum te dic, ne ille sibi totum te vendicet, & facilitate amittas auctoritatem, aut dependentiam (ut ajunt) agnoscas: gratus idem venit beneficium à deliberante, quasi non à levitate profectum, sed à ratione.

7. Non unum amicum in consilium voca, sed plures; ne uni tribuisse, & te credidisse totum (quo superbum reddas) videre; aliquando studio præteri.

8. Talia loquere coram amico & cliente, quæ divulgata, pudorem aut metum non incutiant, verè ait ille. *Ita amicum habeas, ut fieri inimicum putes.*

9. Nunquam totalem tui fiduciam habeas, sed verearis potius; in secunda fortuna amicos parabis, in adversis pro subsidio habiturus.

10. Nunquam te aliter amico uni credes, ut partem securitatis, aliunde, tibi non relinquant,

11. Multis ex similitudine morum est amicitia, sed hanc circa honesta quæres.

12. Adversarii aut hostis, diversa sunt nomina. *Adversarius* vitiò nostrò nobis adversatur: *Hostis* suo: ut adversarium vi-

tes,

tes, te corrige; ut hostem amoveas, illum corrigi oportet.

13. Pileo & comitate, multi parantur amici, & facilitate aditûs: *vili emitur, quæ pileo & familiari verbo emitur*, Mauritiæ Principis dictum.

14. Facetiis abstine, quæ ubi multum ex vero traxerunt, acrem sui memoriam apud amicum relinquunt; sed tamen in sermone, nimium intensa verborum severitas, aut triste, supercilium vitandum, quod locò gravitatis, nomen morositatis aut superbiæ parit, nisi civili honestaque comitate utaris.

15. Non omnium quandoque rerum scientem te simula, agendo, otioso simillinus.

16. Antequam aliquid promittas, cogita impedimenta, quæ occurrere possint: an difficile sit præstitum? an sine tui alteriusve fastidio fiat? ne post pœniteat promissi.

17. Non sis properans in delectu amicorum, nec statim ac affectus ducit, intimum pectus aperi: lucteris cum affectu volenti: vide prius, an virtuosus, an constans, an taciturnus sit? *an tuus, non tuæ fortuna amicus.* Sunt quidam simulate virtutis, (quæ omni malitia deterior) facie, non animo boni, *habitu & ore* (Taciti utar verbis) *ad exprimendam imaginem honesti, exerciti; cæterum animo perfidiosi, & subdoli, avaritiam & libidinem occultantes*, Politice & ingenio-

se nequam; qui eo prodigialius amicitiam obligant, quo magis violant, quærent amicitiam, sed quam ad suum commodum referant, quæ alias inter bonos reciproca probatur; nihil debere se aliis, sed ex superbia deberi sibi totum rati; colloquuntur familiarius, sed venena tantum exsugunt verborum; conversantur, sed qui nisi reprehendendum vident; cum totum damnare non possunt, nævum studiose quærent, aut per malitiam adstruunt: bonorum factorum cæci, aut obliviosissimi; detrahendi tantum memores, nunquam minus amici, quam cum amicitiam ostentant: sub specie amicitiae, quemque facile invadentes; & quibus (si resurgat, exemplar bonæ virtutis *Cato*,) non se tutò credat. Quidni tales fugias? aut saltem probes prius: ut minore damno feras titulum solitarii, melancholici, (vel si familiaritatem vites) fastuosi; quam ut familiare & intimum pectus aperire velis; procul tamen à notavitantis.

18. Aliorum exemplò metiaris amicum si alteri fidus erat; si non decipit si aliorum famam recte coram tractat; prope est, ut idem tecum sit.

19. Parum Melancholici in amicitiam diligendi, modica Melancholia propius constantiam est; effusa lætitia prope levitatem; sed

sed p
nunci
voca
per
testa
bent
face
latru
nes
rum
nati
arcu
tam
ctur
mo
tex
con
abo
lib
Ge
Ge
ter
su
di
qu
&
co
d
v

sed plerumque falso nomine Melancholiam nuncupamus, dum potius gravitas morum vocanda: aut sit licet illa; prudentibus viris, per honestas actiones pellere illam, in potestate semper est, præsertim dum adhibentur in amœnitatem convictus, amici & faceti convictu clientes, convivæ, musica, latruncolorum & chartarum lusus, histriones scenici, deambulatio nemorum, hortorum, aut vestatio, balnea, navigatio, venatio, equitatio, hastiludia, jaculationes arcuum, scloporum, tormentorum ad metam collimatio, res œconomica, architectura palatiorum & fortalitorum, tum modicus secessus, *causa pietatis*, vel prætextu expediendorum negotiorum publicorum; in quam rem serviunt domorum abdita triclina & recessus, demum lectio librorum, præsertim vero Historiæ, si ad Geographicas tabulas reducatur; tum Geometria practica: distrahunt otiosum tempus, nec leviter recreant animum. Insuper (idque maximum) temporis justa divisio, in singula negotia, tam seria, quam quæ ad amœnitatem convictus: fallunt diem, & Melancholiam pellunt.

20. Qui necessitate ad amicitiam tuam compulsi ab aliis repulsi, aut à te commoda sperant; illi haud durabiles in amicitia: vide ergo, ut sponte amici fiant, non ab

alio respectu ; sed tamen *occafio* nobis sæpe parat amicos.

21. Pares tibi in moribus quæres amicos, si sapiſ. Ex diſſimilitudine morum non ſolum diſjungitur amicitia, ſed nova paratur aſſenſa. Quid ? cum amico convenias ? Si tu melancholicus, ille hilaris ; tu domeſticus vel ſolitarius, aut affectata gravitate ſtoicus, ille liberalior & publicam lucem amans ; tu de libris, ille de equo, arcu, bello loquens ; dum veretur quiſque, ne multa ingrata, triſtia, minusque popularia, aut neceſſe ferenda in te, aut imitanda ſint. Igitur penitus & ſine complacencia) naturam revolve prius. Verè definit amicitiam ille, *ut ſit mutua ac benevola animorum ſibi ſimilium in bono conſenſio*. Raros exinde videas in orbe veros amicos, licet multos habeant ad convictum *Sodalites*.

22. Si in familiaritatem incurrant homines audaculi, verbo & joco impetuoſi, ac prope importunitatem ; jocum joco ſolve, media tamen cum gravitate ; & acceptam acerbitatem diſſimula, vitaturus poſthæc congreſſum (verum procul à nota vitantis) nulla enim re magis levitatem incurres, quam à talium familiaritate ſociorum.

23. Si in Magiſtratu tibi poſito, moroſi aut importuni allocutores occurrant, quæ-
rulado,

rulando, petendo, multa garriendo, utique non acerbe loquentes excipies, sed modestè (morositatem eludendo) respondebis, rem esse tanti momenti, quæ in aliud tempus differatur, commodius audienda; nostri partem interim, cæteris quoque audiendis deberi. Absit verò, ut aliquem effusis pollicitationibus trahas, aut ludifices; modeste potius, excusa: secus eo plus odii & levitatis postea paraturus, quò magis placere voluisti, inanium pollicitor: unde simul impotentiam tuam prodas, dum præstare promissa non poteris.

24. Graviore sæpe succrescunt offensæ, post reconciliationem: si dissimulanter reconciliaberis, præstat quandoque amicitiam in tempus differre, ut interim omnis materia offensarum, amoveatur.

25. Importuna excusatio, est accusatio sui, vel alterius opportunissima.

26. Intimo amicorum, immo neque uxori, secreta Reipublicæ revelanda.

27. Sint tibi certi dies, quibus cum domesticis clientibus liberius colloquaris, nec asperneris quandoque hilariorem *mediacum gravitate*) convictum; nam illa tristis sui Heri, perpetuaque observantia, alienat per modica domesticorum affectus, ut levius quandoque ducant, non munerari, quam

negligentius præteriri; præsertim illi generosioris mentis, quos tenacius per humanitatem habeas, quam profusa liberalitate pares. Non clientum modo, verum sanguine junctorum bonos erga te parabis affectus, & arte quadam humanitatis retinebis; medius tamen inter elatam gravitatem, interque (ad obsonii raritatem) familiaritatem effusam; nam secus si oderint, acerrima sunt proximorum odia, maximeque *inimici hominis, domestici ejus*. Matth. Cap. X.)

28. Mordaces alicujus (vel populi) sermones, non magna vehementia, sed ingeniose refutare, vel potius per jocum, aut tacendo, eludere debes.

29. Commissurus aliquid tractandum alicui, causam non refer, verum serio injunge, & posce operam; vel si refers rationem, non tuum privatum commodum sapiat, sed publicum; ac proinde, exsequentis; quo libentius commissum exsequatur.

30. In gerendis negotiis, utilior est opera eorum, qui ad tuam opem & liberalitatem respiciunt; quam qui beneficiis jam à te onerati: ideo quodcunque aggredieris opus & socios perficiendæ rei quæres, fac eos, aliquid utilitatis exinde sperare.

31. Non semper secretus sis, sed aliquando popularis, parandis amicis, sine

quibu
amic
quæru
32
tu; a
ce la
tis, r
quem
cens,
33
est,
in an
cta,
malea
diffici
num
temp
quan
gnat
tum,
grati
cta,
actio
ba p
quar
altiu
beas
aurib
est h
falla

quibus nihil præstatur. Non habebis verò
amicos qui non quæris : quærentur , non
quærent : imo quærent popularem.

32. Mordebis neminem ore, calamo, vul-
tu; accusabis, neminem: sed potius modi-
ce laudabis quemque pro merito virtu-
tis, non velut ille (apud Tacit.) *Optimum*
quemque jurgio laceſſens & reſpondendi reti-
cens, ut pavida ingenia ſolent.

33. Ea occulta vis linguæ & verbis in-
est, ut seu amando, seu offendendo, plus
in animis hominum poſſe verba, quam fa-
cta, re ipſa experiare; ideoque *gravius*
maledictis, quam malefactis exacerbamur:
difficilius contumeliam perferimus, quam dam-
num: malefacta, dolorem; maledicta, con-
temptum noſtri ingerunt; qui altius ferit,
quam dolor: nam in animum intimum pu-
gnat, & in mentem: ille in corpus tan-
tum, aut quod eſt circa. Tum è converſo,
gratiora ſunt generoſis peſtoribus bene di-
cta, quam bene data; ut fere inter omnes
actiones (ſi amicos parare cupis) in ver-
ba prius quam in facta (& linguæ magis,
quàm manuum operationes: nam lingua
altius quam gladius ferit) intentuſeſſe de-
beas, ſeu quid acerbi, ſeu quid grati
auribus & animis hominum afferas; quæ
eſt honeſta ad capiendos hominum animos
fallacia. Recte ait quidam: Lingua modica
pars

pars corporis , navium gubernaculo simili-
 lis , in cujus parvulo motu , totius navi-
 gii regimen , immo salus & interitus ver-
 titur. Minore utique impensa obveniet,
 multa benedixisse , quam multa dedisse:
 Verum si utrumque recte adhibeas , pluri-
 bus felix eris amicis. Adde : *acerbesacta*
vim inferunt, atque ideoterrent simul offendendo,
 ut necesse metum cujusdam venerationis, seu
 respectum sui incutiant ; acerbè dicta , dum
 inermiter exacerbant verius , quam offen-
 dunt , odium , non terrorem movent , ac
 proinde inermis iræ contemptum , tum in-
 dignationem apud audientem pariunt, cum
 audacia majore in ultionem. Sic Germa-
 nos olim terrebant Romanorum arma , &
 officii admonebant simul ; postquam vero
 sub *Quintilio Varo* , ab armis , ad innermem
 verborum conflictum , & ligitiosa ventum
 jurgia , quasi ad reliquam injuriam id sum-
 mum abjiceretur , implacabiles ideo facti,
 nec æstimatis amplius legionibus Romanis,
 eas oppressere. Ait Florus (lib. IV.)
Germani postquam tristes togas , & saviora
armis jura viderunt , duce Arminio , ar-
ma corripunt , &c. Unius causarum Pa-
troni os sutum , recisa prius lingua ; quam in
manu tenens Barbarus , tandem (inquit)
vipera , sibilare desine. At contra Ferdinan-
 do Arragonio Regi Neapolitano , non ma-
 jus

jus argumentum fuit Neapolim recuperandi, quàm cum accedente ad urbem victore Carolo VIII. Galliaë Rege, publicè valedicturus Neapolitanis, Gallorum partes aperte secutis, suavissima eos Oratione allocutus est; ut ejus sermonis, ob idque æquioris animi memoria, postea desiderium Ferdinandi revocandi, Gallo relicto, à cujus Præfectis, inhumanius tractabuntur (*Franciscus Guicciardianus Histor. lib. I.*) in Neapolitanis exercitaretur. Sic præstat, etiam erga male affectos (quos punire aut cohibere non possis) bona verba dare, penes moderationem animi; quam pro impetu asperius tractatos, in majus exacerbare, nullo in rem tuam commodo. Præterea in sermonibus. *Non semper* (ut Didaci Sævedræ ad plenam loci doctrinam per diversa casuum, monitum includam (*formulis alloquiorum ordinariis & generalibus responsis utendum*, hæc enim cum dantur omnibus, satisfaciunt nemini: nec parum affligit morientem animum, si responderi sibi videat, quod norat jam ante, quodve prius etiamquam proferretur, ad supplicis aures pervenerat. *Nec semper* audiat Princeps; roget interdum: nam qui non sciscitatur; de re ple, ne cognoscere non potest. Inquirendum igitur ut status causæ penitus perspiciatur. Juste succensitum olim Vitellio, qui brevi auditu

tu, quamvis magna, transibat; impar curis
gravioribus.

34. Non minus prudentis est viri, scire
quod dicat, quam quid taceat; sæpe (im-
portune prolato verbo) multa bene incep-
ta, in adversum ivere, præsertim si effe-
ratur, quod suam partem ab aliqua con-
jectura prodere; adversam vero præcave-
re, aut temeritatem provocate possit: recte
*Æmilius Probus. Opportune tacere, non mino-
ris est prudentia, quam diserte loqui.* eorum
præsertim, qui alto honoris gradu subsistunt,
sunt *alata verba*: amant facile in vulgus
deferri, ut præstet, opportuna quandoque
tacere; quam obliquas *Cortesaneorum* inter-
pretationes experiri.

35. Titulos inusitados sperne, oblatos
modice excusa; nam sunt prope invidiam.

36. Indicaturus lites, nihil profer præ-
ter decretum, ne affectus pro altera parte
colligi possit: quod erit extra invidiam.
*Exiit personam iudicis, quisquis amici in-
duit.*

37. Si aliquid detrahunt tibi homines, eri-
ge potius animum, sciens, æmulam ma-
gnorum esse invidiam, *meliozem esse utique
acerbam invidiam omni amica commiseratio-
ne*: sed vide, ut intra metas virtutis hæc
habeas.

38. Contemne linguarum calamorumque
vulne-

vulnera, & vioces; nullum illa lædunt, nisi volentem; verum is contemptus ex animi generositate & conscientia propriæ virtutis, non ab ignavia proveniat: velut de Nerone Suetonius. *Nibil eum patientius quam maledicta & convitia hominum tulisse, vel contemptu omnis infamia, vel ne fatendo dolorem, irritaret in pejus ingenia.* Sic ferè incorrigibiles dum sumus, objecta flagitia, non pudoris, sed joci loco habemus; unicuique nonnullorum studium mala agere, deinde factum excusare. *Impius cum in profundum venerit, contemnit. Letantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* (Prov.)

39. Cedendum aliquando furori populi, quam obsistendum; tacendo multa diluuntur.

40. Vide, ne alium statum quam populus tenet & amat, spirare videare; ideòque commodis populi studere te monstra, juvando loquentes; in adversis compatiendo.

41. Etiam aliquando infra genus tuum te abjice, nec mensam populi fuge & convictum, de Augusto Tacitus. *Populare credidit misceri voluptatibus vulgi.*

42. Liberalem te præbe: rebus non potes? nemo verbis pauper est; nemo tristis à te recedat, nulli tristem faciem, & rugosam frontem monstra, etiam ex justo negaturus.

43. Ava

43. Avaritia & parcitas, egregie factis (ac proinde bonæ famæ) obstant; non amicitias Civium pares, non Clientes habeas, non servitium publicum, pace aut bello probe tractes, quin aliquid erogare necesse habeas: quod parce erogantibus, quo gravius fit, eo remotius à bona fama absumunt, immo re ipsa malam habent: ferè eo collimat dictum: *Qui parce seminat, parce & metet. Liberalitatis* igitur in convictu & *Munificentie* (erga clientes tum amicos) nomen, modo tamen extra prodigalitatibus naturam, egregius quisque vir sibi paret, honeste erogando, in argumentum obtinendi amoris primum, dein habendæ auctoritatis inter Cives. Sed liberalitatem dum exercemus, ex rivo hauriamus oportet, non ut fontem ipsum exsiccemus: Qui per ramos carpunt arborem & fructum, sequenti æstate, renatos iterum colligunt; qui secus ad radicem securim admovent, ipsam, fructumque nusquam rediturum perdunt: sic erogationes honestæ, proportionatæ, planeque inexhaustæ sint, quæ ex proventu, non quæ ex alienatione fundorum, tum originalis boni (*sola perdendi cura*) apparantur, nam alias cito desinunt. Is igitur impensis diu sufficit; qui *ex ramo* (dicere si licet) *non ex trunco vivere studet.* Quæri exinde potest? quare sit, ut avari

parentis successores, plerumque prodigales
 fiant? uti fuit Caligula post Tiberium, An-
 tonius Caracalla post Severum Imperato-
 rem, & alii passim; ratio in promptu:
 Dum paratam inveniunt gazam & opulen-
 tiam (ex aliena opera) per totum habent,
 ingenerari necesse est, ex dudum præparato,
 nullam sui & suorum in præsens curam (nam
 quæ non peperit sibi quisque, minus amat;
 cum proprius labor magis pensatur: alie-
 nus, uti gratuitus, levius habetur) sed po-
 tius ex remissione curarum corruptelam;
 ut sit primum malus usus gazæ parentum,
 dein luxuria, tum insolentia, exinde alio-
 rum contemptus, postmodum veniat (mo-
 do sine vulnere) egestas.

44. Audacissimum quemque è plebe, be-
 neficiis vince, tibi que obstringe; dum sen-
 feris, quibus capiatur: virtuosos tamen &
 modestos, in amicitia interiori præpones;
 hi dum pro virtute agunt, rectum semper
 constanter, & sincere faciunt, illi sæpius
 insolescunt & molestiam in amicitia face-
 sunt, nec debere se, sed deberi sibi totum
 volunt: devincies tamen tibi illos, *non ut
 profint, sed ne noceant*, immo prodesse pote-
 runt pro tempore, si recte utaris. Argu-
 te in rem Vellejus (Lib. II. Hist.) *Brutum
 amicum habere mallet; inimicum magis ti-
 mere*

meres Cassium ; in altero major vis , in altero virtus.

45. Ab asperioribus verbis cave , verum mollioribus utere , etiam non laudaturus etiam reprehensurus.

46. Negatio mollibus vestita verbis , gratior est tristi morosaque largitione.

47. Potius odia lenitate (humanitate admista) vincuntur , quam mutui odii pertinacia.

48. Iterata beneficia fortius fringunt , velut repetita vincula fortius innectunt ; ideo frequentia potius , quam magna confer ; quod diutius dando sufficias : nam verè homines , beneficiis passim utuntur , ceu floribus , tam diu gratis , quam diu recentibus ; marcescit eorum memoria , nisi sæpius dando renovetur. Sæpe vero dare non sufficias , si magna simul dederis. Deinde scias oportet , cariorem esse cuique modicam recompensam , pro virtute & merito , magisque deberi gratiam exinde datori , quam quodvis magnum donum , in obvios petitores effusum ; hoc enim accipiendi modo , non ad virtutem nostram , sed ad fortunam , liberalitatemque conferentis , honores refertur ; illo priori , utrumque simul pensatur , & munus , & quod majus est munere , virtutis nostræ æstimatio , cujus esse quisque sibi concius , & ab aliis pensa-

alteri quam maximum cupit, vel secus impro-
 bari, graviter indolet. Immo illo priori
 modo, est sæpius inconsiderata largitio, ne
 dicam effusa prodigendi facilitas, mollis
 animi partus; hoc vero posteriore, dan-
 tis prudentia, vera liberalitas, & merito-
 rum illecebra vocatur.

49. Haud firmam amicitiam aut diutur-
 nam parari crede, quam dando retines,
 ni adhibeas, cum reverentia tui authori-
 tatem: Vere ait ille: *Qui magnitudine mu-
 nerum, non morum constantiâ amicos sibi
 parat, meretur magis, quam habet.* Cum
 enim satis acceperint, quantum opus ha-
 bent; aut benefaciendo deficias exhaustus;
 vel saltem nisi avaræ expectationi, ma-
 gnitudine dandi sufficias; rejicient te, nec
 amplius curabunt. Fundamentum ergo pa-
 randæ & retinendæ amicitiae penes virtu-
 tem & authoritatem morum (cum reve-
 rentia tui) pones, beneficia vero, & co-
 mitatem habebis velut pro condimento te-
 nacius retinendæ. Peccavit in eo Julius Cæ-
 sar, cum omnia petentibus amicis ex fa-
 cili concederet, quæ aliquando pruden-
 ter recusari poterant; unde plures amici
 eum confecerunt, quam inimici; quorum
 non expleverat spes insatiabiles: tanta
 enim nonnullorum amicorum importunitas,
 ut quamvis multum acceperint, injuriæ ta-
 men

men loco habeant, plus accipere potuisse, dum facilitate obtinendi, aluescunt esse *petaces*. Idem in Galba reprehendit Tacitus (*Hist. l.*) *Hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipsa Galba facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu, & majore premio peccaretur.* Ignis, ambitio, avaritia, nunquam dicunt satis; plus apposueris? plus semper inflamantur. Cave ideo assuefacias amicos importunis petitionibus, obvia facilitate concedendi; potius nonnunquam petentibus humaniter recusa, non quod præstare nolis, sed in aliam occasionem differendo, ut desuescant importunitati, *assuefiunt repulsa*, ruborem petitionis habituri. Nec aliter istos *Petaces* vitabis: vel potius *instar generosorum equorum, amicos alendos, non saginandos studebis*: obesi non tam expediti, verum segnes ad tuum libitum ferendo labori.

50. Inde enascitur prudens monitum, ne amicos, tum domesticos clientes, quorum opera indiges, spe præmii in factum provocas, aut facere aliquid assuefacias: potius negotium propone, & operam amicè require, ut pro necessitate officii factum aggrediantur, exsolutori de sua virtute expectationem. Si vero aliquid daturus es,

nov

non obligat in futurum accipientem , sed solvit debito recompensæ dantem.

§1. Non tantum de amicis & clientibus dictum esto , sed de stipendiariis militibus, ne prudens dux assuefaciat milites recompensæ ; potius officia militaris virtutis & obsequii requirat, pœnam propositurus non facturis quam præmium alacribus , quod offerendum tamen , sed ex insperato.

§2. Qui rem bene habere vult , rei perficiendæ sit diligens curator ; *potius in negotio , quam post negotium , malefacti operis severus exactor* ; cum tamen res malefacta manet, nec revocari potest, prodest quidem correctio imposterum , sed in præsens damnnum habetur. Eo prope colimat Tacitus, dum ait : *Præstat officiis (seu negotiis) non peccaturos perficere , quam punire cum mala fecerint*. Prout certè rem non aliter probe assequaris, quam si apte negotiis præficias, non qui superiores , neve qui sunt inferiores , sed qui officio proportionati , & velut è condicto pares. Illi primi , officium commissum , infra capacitatem dignitatemque sui habebunt , illudque negligent , nec offerenti gratiam debebunt , sed potius offendentur , iudicio parvi muneris, velut contemptos se ægre fetentes ; secus item inferiores , dum non sufficient muniti , rem agendam pessumdabunt ; ut judi-

cii arguaris , qui imparibus agenda contulisti , volens tui ipsius deceptor : velut si Myoparoni piscatorio , classis navarchum præficias , aut obvio remigi , prægrandem quadriremem curandam si committas ; hic per inertiam regendi , eam perdet , ille muneris vilitatem contemnet , infra dignitatem habiturus. Vel perinde supervacaneum fiat , ac si magno pedis , parvum calceum induere contendas , vel secus toga virili , vestire infantem (onerandum potius , quam ut ornatur) velis ; in hoc , turpi excessu ; in eo , peccaturus defectu. Oportet igitur , secundum genium cujusque (prout in artem agendi hanc aut illam natura inclinat) munera cuique committantur ; non vero è contrario , Togata , viris bellicis ; Provincialia , maritimis ; ludicra , feriis & gravibus , juridica tum forensia , ruralibus ; amœna , tristibus ; turbulenta pacatis ; laboriosa delicatulis ; regenda , obedire nisi & subesse aliis commode scientibus ; intricata , non expeditis & hæsitantibus ; Religiosa , politicis. Denique (repetito dico) parva , ingeniis magnis , magna , parvis. Satis prudens in eo Tiberius , de quo Tacitus (VI. Annal ,) *Poppæus Sabinus à Tiberio maximis provinciis impositus , nullam ob eximiam*
artem

artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

53. Quæ ratio non potest, sæpe tempus sanat: noli anxius esse, *verum tempus in consilium voca*: nonnulla difficiliora, temporibus, aut potius DEO, sananda permittitur. Sic ille apud Historicum: *Consilium, cui impar erat, fato permisit*. Non tamen fac desperandus. *Sape meliori fortune, locum fecit adversa.*

54. Non qui res, sed magis qui tempora disponere scit, vel utrumque; rem habet: recte autem disponit, qui bene dividit. *Ego & tempus contra dios*. Caroli V. Cæsaris dictum. Solus scit agere, qui tempore non nescit uti.

55. Cave morosos, qui momenta rerum trahunt in offensam sui: non aliud lucri ex talium convictu reportabis, nisi cum indignatione acerbiter; dum sunt similes stomacho nauseabundo, qui etiam sua via male accipit & fastidit.

56. Minores virtutes affectum vulgi movent ad amorem; excelsa virtus, nisi magnorum movet intellectum ad pensandum, & æstimationem; hæc erga superiores necessario usurpanda, sed cum minoribus, nisi minorum virtutum usus; cum enim illi altas capere non possint, stupent verius eas, quam amant. Prout igitur cum ma-

gnis , aut minoribus res tibi , sic virtutem (utique omnium haud neglector) hanc aut illam , studiosius adhibebis , si sapis , (*Vi. de Notationes meas Politicas puncto XII.*)

57. Semper cautus sis , & haud fide.

58. Cave inimicos laudantes. *Nam quib incautius decipiant , palam laudant.*

Immo cavebis amicos , placere nimium volentes & fufurones.

59. Tuum secretum sit clausum , & nisi uni alicui , aut sibi soli , apertum ; Sed cavendum , ne silente lingua , vultus , oculi , ac cæteri gestus loquantur , ut quod maxime celatum vis , in lucem protrahatur.

60. Dicto vulgari : *Malum bene positum ne moveas , ne fiat pejus.*

61. Affectus , inimicus bonæ rationis ; qui eum non regit , regitur ; neque te Ira , neque minus te Amor ducat , sed mediocritate laborandum , nisi velis errare : qui minus ex affectu habet , plus ex ratione.

62. Qui amat nimis quietem & secessum , qui breviloquentia gaudet , adusque affabilitatis comitatisque defectum ; qui Stoicum & grave supercilium gerit , morosus dictorum factorumque in alios censor ; qui parcè erogare cupit , qui facile dicto offenditur , nec scit (salva tamen gravitate & virtute) dissimulare multa , paucos amicos sibi parat , nec multum

tum in populo potest. Impossibile est, cum nemini te amicum dederis, dari tibi aliquem velle; aut si vis habere, necesse, remittendum aliquid ex rigore; quod virtuti non contrariabitur, sed eam adornabit: sæpe virtutis legem falso putamus, cum potius vivendi morositas est.

63. Cauti aut nimis quieti dum esse nonnulli volunt, otiosi fiunt: cum aggrediendo, terrentur difficilibus, vel cum non ex voto, res aliæ cedunt, vel cum sibi (quæ recte fecisse consciunt) à malevolis succenseri, indigne ferunt, vel dum agendo nimis scrupulosi nec plane resoluti, & leves offensas metuunt; quod mollis & ignavi verius, quam quietem appetentis animi signum est. Fateor, nihil agentium facta non improbari: non errant, dum nihil agunt otiosi: velut apud tacitum Hortensius Flaccus. *Non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus; sed pavidus, segnis, otiosus & socordia innocens; & Galba magis extra vitia, quam cum virtutibus; in quo cum segnitia esset, sapientia vocabatur.* Tales non habent inimicos sed nec amicos quoque, dum negligunt; errare verò, tum nobis succenseri, aut offendi; uti hoc alienæ malignitatis, non autem nostri vitii; sic illud, prorsus humanum est: cum non qui minime errat, sed qui prompte errat

tum corrigit, & à causa intra virtutem affurgit, prudens est: hominis actio, (dum hominis est) aliena porro ab errore esse non potest; Divina non nisi errore vacua. Illud in homine laudatur: cum non confundi, sed prompte recolligere, intra magnanimitatem sui, potens est animus. Falluntur ideo, qui ab usu, & tractatu rerum levibus terrentur, ut recte succensus illis Justus Lipsius (Epist, 39. Gen. 2.) *Contemni à te humana gaudeo, qua me quidem authore pedibus etiam protere; sed ita, ut contemptus iste ab alto quodam animo sit, non quo ipse se contemnat. Hoc modestiam aut sapientiam censes, jacere? nihil agere? ad nullum vitæ genus collimare? ignavia est: magnorum etiam saepe ingeniorum pestis.* Subit enim (ut ille inquit) inertiae ipsius quædam dulcedo, & invisa primo desidia, postremo amatur.

64. *Pro ultimo.* In gratiam cujusque prudentis & virtuosi civis, adjiciendum putavi: ut si ad recta præcepta vitam moresque componat, & in altum agendarum rerum pro virtute contendat, fore, ut incurrat in malignantium linguarum censuras, invidorum odia experturus; quæ plerumque virtutem exercere amant. Ne igitur acerbitate vir prudens confundatur, sed potius in partem melioris fortunæ trahat, certum

certum argumentum magnitudinis habiturus, rus, invideri sibi, quam ut invideat; modo rectæ virtutis conscius sit. Continua observatione compertum est: non posset magnorum Catalogo inferri, nisi qui prius asperam invidiæ viam decurrat; ac dum eam calcaverit, tum verè fortunæ altioris gradus, substrui sibi occulto fato speret. Non certè sermorum acerbitas invehitur in vilem colonum, qui sola ignobilitate & inertia securus est, quem per omnia fors infima, semotum ab hominum fama, & tutum ab invidia facit: non invadit humilia tuguriola, verùm altas petit domos; aut potius eos exercet viros, qui extra abjectorum sordes positi, in conspicuo præclaram agunt vitam, ut vere dicatur. *Emulam magnorum esse invidiam.* Vel ut altius noster Tacitus *Sinistra erga eminentes interpretatio; nec minus periculi ex bona fama, quam ex mala.* Si penitus introspecere liceret intimum invidorum pectus, quidni videretur intus crudeliter laniatum? animus exesust mens invidiæ cocta curis? ut cum loquantur, aut de te sibi vindicant, potius de se ipsis graviores poenas sumant: non in te verbo, sed in se continua magnitudinis meditatione sævituri. Illum tua generositas vexat, hunc in rebus gerendis

gravitas arguit, aut morum pulchre composita venustas confundit: jam incipientium & agendorem prudentia, in contrarium nitenti æmulationi obluatur. Plerumque vero magna fama in magnos & in officiis degentes, quos nobilitas, opes, bonos, aut aliqua insignis claritudo, rumoribus objicit: quem ergo miserum, & infra genua sua abjectum (nec supra pro virtute assurgentem) videre mallent, superbum & obliquæ virtutis clamant; non quia tu vere sis, sed quia illi animo ægri, nequam, malitiosi, majoris virtutis impatientes; ut eo ipso inferiores se agnoscant, dum invident. Ad rem meam sacer scriptor: *Invidiam, portatilem infernum vocavit*, ut quem invidum dixeris, vivum potius martyrem voces, & in horas morientem; nihilque pejus in pœnam optes, quam relictum facias, quod inimicus invideat: *ut inam invidi ubique oculos haberent, ut omnium facilitate torquerentur*. Torquetur sane quisque invidus, cum alterius felicitas, sui animi Tyrannis est; quod alterius fortunæ, gloriæve accessit, sibi demptum putatur; aliorum affluentia, sua macies; sua fames; & cum magni esse non possint, nec cæteros malunt: in se nequam, in cæteros haud boni. Ergo ne quærat de invidis vir prudens, gaudeat potius, nisi

malit vocari miser ; nec se altum stantem magis arbitretur , quam dum hoc malo jacet : Invidiæ , similes meteororum ignibus , qui sequentem fugiunt , fugientem sequuntur ; sic illæ , nisi non contemnti , nec conscio propriæ virtutis , nocent : gaudeat , (inquam) magnum sibi inesse , quod invidorum oculos todiat , mentem decoquat , animum compungat ; sibi in triumphum , æmulo in confusionem. Senecæ super hæc verbis usus. *Male de me loquuntur ! faciunt non quod mereor , sed quod solent : male loquuntur : bene nesciunt loqui : non judicio faciunt , verum morbo ; non de me loquuntur , sed de se. Moverer , si de me Marcus Cato , si Lælius , si duo Scipiones loquerentur : Nunc malis displicere , laudari est ; non potest illam authoritatem habere sententia , ubi , qui damnandus est , ipse damnat. Quibusdam canibus sic innatum est , ut non pro feritate , sed pro consuetudine latrent : dicam ultra : male de me loquuntur ? sed ipsi otiosi , alienos labores è convivio secure prospectantes ; & quos publica quies aliis laborantibus molliter habet : vel quod alibi dixi , sæpe tibi repete ; desiderari ad majorem perfectionem virtutis , adversarium habere , ut æque virtus sit adversarium modestè tulisse , ac alia recte fecisse.*

Non igitur bonum eum judica, quemcunque aliorum dictis factisque obloquentem audieris: videsne aquas per se sapidas & dulces, qualem terram præterfluant? puram, amaram, sulfuream, falsam, lutulentam: ejus saporem purum, aut secus amarum, sulfureum, falsum, lutulentum, & male olentem sapere; Sic judicia nonnullorum de rebus bona sunt aut mala, prout animus, unde feruntur. Habent bonæ apes, unde suum mel ab acri urtica decoquant; araneis etiam rosa sui veneni materia, non quia rosa mala, sed quia nisi venenum quærit aranea. Non igitur (quod sæpius suggero) conqueraris, non ferrum in ultionem posce, non exitium tibi obloquentibus meditare, si vir bonus es, sed eo stimulo in altum virtutis enitaris; plusquam satis honestissimæ & triumphalis vindictæ (si ea vindicta vocanda) dum tibi invidetur habiturus: unde quod maximum in humanis, virtute superabis invidiam; quæ non nisi bonæ virtutis constantia superatur, vi nunquam, sed ut potius incitetur. Sed cum omnia feceris, non semper eandem virtus in orbe habet æstimationem: in aliis eadem laudatur, in aliquibus non item. Ergone hodie non sunt viri, virtute, judicio, morum gravitate, agendique peritiâ Manliis, Scipionibus, Fabiis, cæterisque Romanorum,

rum, & Græcorum magnis nominibus pares! Sunt omnino: verum seculi vitium, non virtutis defectus, ut non videantur, cum in ea tempora non inciderunt, quibus totum virtuti concedatur sine invidia, & locus & æstimatio & præmia, & *agendi occasio*; verum potius illa, hominum malignitate compressa jacet, latetve. Quid enim inter malitiosos possis? si corrigas? dum sunt mali passim, facile offendas multos; ideoque indignantur: si agere velis? invident, nec ideo juvant, immo studiose recte faciendum præpediunt, tenebras virtuti aliorum inducere amantes, ne comparatione, ipsi prodantur, aut vilescant. Prisca ætas ingenua erat, circa rectam simplicitatem, æquum habens virtutis intuitum, dum plures essent recti, quam in devia vitiorum abeuntes, neque ideo superbia obstitit, quo minus dictum consiliorum meliorum sequerentur: facile exinde se erigebat virtus in majus, cum seu ageres, pensaretur, seu adjutoribus & instrumentis agendi opus haberes, præsto adessent inter bonos, rectum volentes, aut quod velis, facere scientes. Facilius erat Scipioni, vigente militari virtute Romana, magnum Ducem pro Romanis agere, Annibalem vincere, Carthaginisque deprimere factum, & Africani nomen pro se mereri, cum tot

haberet in exercitu scientes ordinum ductores, bello jussorum *apta exequendo instrumenta*; quam si alias posterioribus seculis, labente disciplina, inter rudes cohortium administratos armis agendum aliquid veniret. Aut *Portio Catoni*, censoriam exercere erat promptum, & reducere ad normam recti omnia in urbe, in qua nondum per omnia adoleverat flagitium, & agendi licentia; quam ejus pronepoti *Catoni Uticensi*, cum ejus ætate prævaleret licentia, & ex opibus immensis, factus; tum insolentium turba. *Nullibi igitur minus possunt recta ingenia, quam si inter eos venerint, qui scioli, præsumptuosi, & insolentes, tum rudes, imperiti & pertinaces.* Exinde causa proxima est: In populari Republica concordiam vigere non posse; dum quisque præsumit audaculus, sciolusve; nec alium sequi vult, aut primatum concedit meliori, verum sibi asserit insolenter, rem in diversa trahens: fœcunditatem ingeniorum nonnulli; tunc vocant, cum potius agendi insolentia invalescit. *Ad concordiam vero necesse omnino, ut uni duobusque concedatur, qui ex virtute præeant rectum acturi, cæteri sine scrupulo & murmure sequantur, immo juvent confidenter uniti, nec distrahant rem, abeuntes in diversa: dum enim singuli præire volunt, universi confunduntur,*

tur: Sed hæc obiter. Quantum vero ad famam, & æstimationem Principum virtutis; Evenit illis, velut quidam recte annotavit: *Tametsi unus aliquis Princeps, iisdem bonis a. m. tibus Republicam moderatur, quibus alius gloriosissimè eam moderatus est, æque tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum quoque naturas æque probas esse contigerit.* Addam amplius: nihil magis vulgus, quam ordinem odit; mavultque malos dominos, modo sine ordine & in licentia; quam bonos experi; modo sint extra ordinem, ad normamque legis & virtutis, tum per omnia modestiæ ne componantur. Exinde malis Dominis, in subditos ars sola illecebrarum est, per obliqua: ut aliquorum fortunas emungant, in alios pro insolentia sæviant, universorum libertatem per diversa aggrediantur; verbo tamen familiares sint, & suaviloquio laborent, arte varia lenociniorum, fucum actioni inducere amantes, præsertim dum privata vitia, mutuas inter se insolentias, & scandala populo condonant, inmodè studiose connivent, in speciem licentiosæ libertatis, dum cuique malum esse, & insollescere in alium, impune licet. Sic ver-
futorum, aut quoquo modo obliquorum

amicitiâ, inescantur magis aliqui, quam eorum, qui ad virtutis legisque normam, se rectè componunt, dum illis prioribus, libertas speciosa, & amœnitas convicius inest; hi pro virtute, & modestia, tristio-rem regulam vivendi, & morum quen- dam rigorem, inducunt, æstimantur qui- dem, sed non amantur. Sic illecebræ mun- di, quæ *temporalia* viris spiritualibus vo- cantur, plures sectatores habent, quia læ- tiora sunt aspectu, & ab exteriori sensu pen- santur, licet exitu posthæc tristitia; quam so- lidior virtus, cujus pretium & æstimatio, altiori menti subjacet. Ex eodem fonte (ad propositum ut redeam) *boni domi- ni, apud malos pejus audiunt*, & nisi amif- sos, vulgus agnoscit, seroque dolet; aut secus, mali æstimantur, dum illis po- puli sunt assuefacti: moribus, epulis, venatu, facilitate, luxuria, tum exer- citiis conformes: velut Neronis vitia, haud minus adamaverat populus, quam vir- tutes aliorum veneraretur: & in Vitellio (idem observavit Tacitus) *studia populi, tum exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæsitæ perinde assuere, quam huic per ignaviam*. Quid mirum igitur? si ne Divina quidem vulgus probat: Moyses populum ex Ægypti servi- tute eductum cum ordinatissime mollissi-

meque habet, mannæis de cælo panibus, delicata coturnice dum pascit, periculis insuper, in manu Dei potenti, dum promptissime adest. *Portans populum in sinu, sicut portare solet nutrix infantulum: Murmuravit populus contra Moysen dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto? utinam mortui essemus in terra Ægypti! in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & cepæ & allia.* Causam rei scire placet? en cape: Moyses ad virtutis legem animos populi componebat; in Ægypto in corpora sæviebatur: hominum verò proterviæ, tristiorum esse modestiam virtutis & *correctivam* legem dum intimum animum petit, quàm corporis exteriorum servitutem. Ægyptus crassas carniū epulas & ignobiles delicias servilibus ingeniis obtrudebat; Moyses altiorē escam suppeditabat, & afferebat (sed non sine regula) libertatem: cuius nisi ingenui, altiorisque mentis homines, sunt capaces: ingeniis absurdis, & non intelligentibus, nisi quæ sensu exteriorē pensantur, placent: præsentia minora dum intuentur (infascinati) futura majora negligunt; simulque obtrectant superioribus. Tamen universim, (ut verum fatear) Invidiæ, sermones vulgi, & acerbior censura, in principes viros, aut quoque modo æstimatos

tos (præsertim qui admoneri per singulos nequeunt, tum in quos nulla potestas est) non obest, sed necessaria ut plurimum est; idque communis boni causâ: si enim immerito jectetur, prodest tamen, ne depraventur, qui boni sunt; immo ad altiora calcari habent, velut præmoniti, dum intrò se (num verum sit) intro spiciunt, & simul *humanorum* admonentur: sin vera est, in melius corrigit; vel saltem ne peiores evadamus, acerbitate aut metu majoris ignominix nos coërcet: *Merito constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in metu simus: cunque actiones nostræ, ab aliorum dependent judicio, omnibus satisfacere studeamus: Etiam libertatis in Republica signum est, obtretractatio: in ea enim, quam tyrannus oppressam jam tenet, neutiquam permittitur.* Diodac. SAVEDRA Symb. XV.)

65. Ultimum monitorum illud esse debuerat, sed manum amoventi de tabula occurrit dictum, ore ab Ethnico, verè Catholico politicum; tibi, alteri, mihi que mature sciendum: *Qui notus nimium vivit omnibus, ignotus moritur sibi.* Vel quod rectius Divus scriptor: *Qui vixit velut immemor DEI, moritur in fine tandem oblitus sui.* Felix vivit, qui medios inter negotiosi seculi dies & fortunæ blandimenta, furtim sibi sunt

subducit horas, aut saltem extrema vitæ applicaturus DEO, explicatus sponte ab humanorum curis, rectius illas deserit ipse, quam ut relinquatur invitus ab illis. *Minimum est, quod restat vita, seni decrepito* (Barthol. Granmondus lib. 2. Histor. Gall.) *quique Reipublica & amicis plane inutilis est, annus unus & alter, quo victurum se sperat, multum aeternitati valet: momento paratur aeternitas felix aut infortunata, qualem sibi quisque procurat.* Non immerito Seneca illudit Senibus humana nimis studiose disponentibus, in multos velut annos victuris: *Nihil turpius est, quam senex vivere incipiens.* Pulchrum immo: dum vivimus senes, sed mortui mundo; victuri tandem nobis, cum vivimus Deo.

A DEI nomine incepti hæc monita, in eodem finivi: qui mihi rerum Alpha & Omega, tuisque actionibus, utinam sit oportet, Immo sit necesse omnibus. Dum vero ad eum, nostra plene dirigentur, ut quid (bonis) opus his, aliorumque monitis? aut secus, quo magis à Divonorum cogitatione & amore, (quasi ab ultimario summoque bono) recedimus, neque hæc, aut mille talia, satis ad cautionem, recte agendum sufficiant in Doctrinam: etenim quo magis sumus erronei circa eligendum

Verum

verum bonum, plus in passiones animi incurrimus, & varie illidimur, quam ut narrari cautio possit: turbamus inquieti alios & turbamur vicissim ab illis. Scire enim, brevi compendio rem grandem, te oportet.

Commotiones seu. *Passiones animi*, oriri ex *absentia* aut à *presentia boni*, seu *veri*, *opinatiui*: per se autem verum & perfectum bonum, non est, nisi solus DEUS: nam reliqua bona sunt ab hoc, vel propter hunc, id est, in hoc. Quæ autem extra hunc, sunt tantum non solida, finita, transitoria, aut opinativa, vel falsa bona; prout cuiusque opinio ex temporali sibi statuit, & ex appetitu falso: immo, si penitius perpenderis, sunt vere, ipsa mala; ideoque post lapsum primi parentis, & post amissam originalem gratiam, (velut possessionem Dei, id est veri, summi & ultimii boni) passiones animi, non possunt non esse in homine, dum quiescere non potest, sed per hæc, aut illa vagatur, velut in via, quærit, invenit quodammodo, nec materialibus (*mentem habens immaterialem animumque*) plene satiatur, sed irritatur verius, dum est extra metam perfecti boni positus: adipisci vero, illud non potest, nisi (pro forte meritorum) post emensam

sam vitæ viam, occupet in visione DEUM, qui uti infinitus est, solus vastam & plane infinitam mentem hominis sufficientissime implet, & perfectissime terminabit. Immo, in hac vita, qui magis DEUM animitus meditantur, minus de illicitis animi passionibus habent: ipsi quieti; dum falsi, opinativi, nec proportionati hominis animo boni, contemptores, & incurii, meditatione Divinitatis, quasi in possessionem veri Boni, mature & ante tempus incipiunt involare: Atque hinc est *materia & causa omnium Virtutum*, studio (qui est unicus finis humanæ voluntatis & actionum) habendi veri, summi & perfecti boni: aut secus, circa ejus absentiam, tum in eligendo errorem, aut malitiosam inconstantiam in quærendo, est causa commotionum, & passionum animi: tum ex his non domitis,

Causa immo materia vitiorum.

APPENDIX. ICON INGENIORUM.

Genera Ingeniorum (seu Animorum) varia seu BONA, seu MALA sunt.

In genere BONORUM ponuntur.

Ingenium Frugi, Rectum & Simplex, Reale, Probum (seu Integerrimum) Æquum (seu Amans Justitiæ) Apertum (seu Gandidum vel Sincerum) Clarum, Ingenium, Verax Grave, Judiciosum, Solidum, Prudens, validum seu Firmum, Constans & Stabile, vel Perseverans, Tenax verbi, Infractum, Affiduum, Sedulum Studiosum, Serium, Defæcatum, Maturum, Consummatum, Sobrium, Practicum (seu Pragmaticum) Vivax (seu Vegetum) Erectum, Peræquale, Excellens, Penetrativum, Considerativum, In se retractum, Profundum, Discretum (seu Discernens) Serpicax, seu res à longe, & ante tempus prospiciens. *Nec sciens fallere, nec falli se sinens*, Gautum, Vigilans, Providum (seu Circumspectum) Sagax (vel Solers) Expeditum (seu Promptum) Extra, delationes positum, *consultisque facta conjungens*, Sui compos, Recol-

lecti.

lectivum, Aptum & Habile, Industrium,
 Conceptuosum, Speculativum Capax, Ele-
 gans, Castigatus, Efficax, Facundum, Po-
 liticum, Nobile, Dives & Fœcundum, Ver-
 fatum, Laboriosum, Conabundum, Acti-
 vum, Alacre, Indefessum, Generosum,
 Magnificum, seu Magnanimum, Animosum,
 Altum, (seu Altioris spiritus) Cordatum,
 (seu virile) Intrepidum, Æquanimum, Pa-
 catum, (vel Quietum, seu Mansuetum)
 Actione suave, Clemens, Commiserati-
 vum, Temperatum, Verecundum, Reli-
 giosum (aut quæ aliæ devoti animi dotes)
 Civile vel Urbanum, Populare Benevolum
 seu Benignum, Fidum, Lentum, Cuncta-
 bundum, Sedatum, Qualitativum, Frugale,
 Tractabile, Sociabile Comæ (seu Affabile)
 Morigerum, Liberale, Hospitale, Huma-
 num Amicabile, Amœnum, Festivum, Do-
 cile, Corrigibile, Concinnum, Rectè com-
 positum, seu Cultum vel Comptum, Mo-
 deratum, sui Potens, Amans Publici, Uni-
 versale, mediocre, Liberum, *Non dependens
 nec Obnoxium.*

Dictum pro genere bonorum ingeniorum
 erat satis, verum nulla festinatio, trans-
 gredi cogit mentionem Elogiorum, quibus
 arguto satis breviloquio *Vellejus Paterculus*,
 magnorum olim nominum viros, (per di-
 versa genera virtutum & rectorum inge-
 nio-

niorum) passim decoravit. Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest. Nihil in vita sua nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut sensit. Tantis adornatus virtutibus, quantas perfecta natura aut industria, & mortalis conditio recipere potest. Neque dicendus, neque silendus sine cura. Viri, cujus operum & ingenii magnitudo, instar magnorum voluminum. Per omnia virtuti similimus. Ita omnia simul, ita singula ex omnibus agens, tanquam expeditissimus ille tantorum negotiorum mole, huic uni negotio vacaret animus. Nunquam recte faciens, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; Natus ad omnia quæ rectè facienda sunt, Vir severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ, actu otioso similimus. Fœmina (nam & huic sexui sua quoque decora sunt) nihil muliebri habens, præter corpus. Cujus potentiam nemo sensit, nisi aut levatione periculi, aut accessione dignitatis. (*Vellejus Paterculus passim in Historia.*)

In genere, MALORUM ponuntur.

Ingenium Obliquum, Malignum (seu Malitiosum) vel Nequam, Cholericum (seu Iracundum) Igneum vel ardens, aut secus Tepidum; Imperiosum, Officii insolens,

lens , in alios Inquies , & Abusivum ,
aut secus , operæ tædiô , & inertia seip-
sum conficiens , Acre , Violans , Trux ,
(seu Ferox) Flagrans (seu valde volens)
Impatiens , Vehemens (seu Impetuosum ,
Præceps , aut Concitatum) Desperatum ,
Præcox , Cerebrosam , insociabile , Illibe-
rale , Inclemens , Invidiosum , Zelotypum ,
Pertinax seu Obstinatum , Protervum , In-
credulum , Morosum (seu absurdum , Sor-
didum , Subrusticum aut Insulsum) Cyni-
cum , Dubium seu Dubitativum , Conster-
natum , Meticulosum (vel Pavidum) Ir-
resolutum , Nullius ausus capax , Futuri so-
cors , Ægrum , Ærumnosum , Querulum ,
cui nunquam bene , Incurium (vel Negli-
gens , seu neglectim transitorieque agens)
Perfunctorium , Obliviosum , Impeditum (seu non expeditum & Hæsitans) Inexpli-
catum , Involutum , Tædiosum seu Fasti-
diosum vel Nauseabundum , Inexplebile , No-
vi cupidum , id est , *præsentium intolerans ,*
mutationis avidum , Curiosum , sibi com-
placens (quod laborat Philautia) Jacta-
bundum , Affectuosum , Passionatum , Af-
fectatum , Tumidum , (seu Præsumptuo-
sum , Fastuosum , Ventosum aut Arrogans)
Pompaticum , Impendiosum , vel Sumptuo-
sum , Laudipetum , Inane , Vanum (*quod*
facit tantum in speciem , aut non solita pen-
sat)

sat) Ambitiosum, Æmulum, seu Æmulatorium, Ostentativum, Sciolum, Fucatum, Exuberans, *verbis, gestibus aspectivè magnificentum, rerum & solida mentis vacuum;* vel quod est totum in exterioribus & in lingua, *ad numerum nisi totum faciens;* aut si dicere licet Vano - Stoicum: tum superciliosum, Mendax, susurroneum, Dicax, (id est Garrulum, Clamosum, Loquaculum, seu Vaniloquum, & Imperantis linguæ; vel Sermonis insolens, & immodicum, aut verbis nimium) Detractorium, seu Oblatrativum, Impudens, Scommaticum (seu Conviciatorium, Satyricum Auculeatum aut Cavillosum) Succensorium, Illusorium, Nugatorium, Argutulum, Jocularium, (*visu amabile, facieque amenum, intolerabile factis, & moribus*) Sugillatorium, Procax, Vexatorium, Infimulativum, Humile, Tenue, Abjectum, Puffillanime, Superstitiosum, Flagitiosum, Probrosum, Scandalosum, Impotens sui, Dissolutum, Prodigum, Luxuriosum, Voluptuarium, Delicatulum seu Delitiosum, Effœminatum, Seditiosum, Effrene, Inquies & Turbidum, seu Turbulentum, Incentorium, Suggestivum, Vecors, Insolens, Refractorium, Calcitrosum, Audaculum Insanabile seu Incurrigibile, Perniciosum seu Exitiosum, Asperum, Immodera-

deratum, Horarium, Ambulatorium, Mo-
 bile, Inconstans, vel Instabile, Fluctua-
 bundum, Vagabundum, Leve, Credulum,
 Fragile, Lubricum, Recidivum, Latebro-
 sum, Furtivum, Erroneum, Opinativum,
Alieni rimans & interpret, sui obtegens,
 Implicitum, Obscurum, Criticum, Vertigi-
 nosum, Vesanum, Fanaticum, Extenuativum
 aut secus Exagerativum, Exprobrativum,
 Mirabile, Varium, Phantasticum, Am-
 bagiosum, Chimericum, Intricatum, La-
 byrinthosum & Ambiguum (seu Anceps)
 Neutrale, Deceptorium aut Fallax, Infidum
 Mille artifex (quod & Machiavellisticum
 vocant) Velatæ astutiæ, seu palliatæ ma-
 litiae, Mentitæ frontis & formæ, Capito-
 sum, Impium, Iniquum, seu Injustum,
 Avarum, Parcum seu Tenax, Subdolum,
 Privatipetum, *id est, in tantum hoc aut
 illud agens, vel non; tum amicitias colens,
 in quantum privatus respectus adest: aut se
 transferens, unde plus utilitatis speratur: ami-
 citias utilitate probans.* Venale, Quæstuosum,
cui nihil turpe, quod fructuosum. Ra-
 pax, seu alieni cupidum, Effrons, Præ-
 varicatorum, Falsarium, Hypocriticum, Si-
 mulativum, Sycophanticum, Infame, Per-
 fidum, Versatile, Injuriosum, Grave,
 Dolosum, Insidiosum, Subastutum, ver-
 futura

lutum seu Vafum) Quodvis fruendi & destruendi artifex, Temerarium, Furiosum, Sævum, Effærum seu Tyrannicum, Vindicativum, Sanguinarium, Inexorabile, Contentiosum, vel Discors & Dissidiosum, Rixosum, Adversum, Criminatorium, Suspica, Diffidens, Rimatorium, Indiginosum, Substultum seu Fatuum, Intrusum, Adulatorium, Assentatorium, Importunum, Petax, Servile, Nimis placens (*Vulgo placenzinum*) Effusum, Immodicum, seu per omnium nimium, Fatigabile, Tardum (seu Pigrum, Dissidiosum vel Socors, & operas fugiens) Procrastinativum, negotio pendulum, Ignavum, Languidum, Effærum, seu Expletum, Exhaustum vel Enerve, Fractum, Otiosum, Molle (seu infirmum) Respectivum, Hebes Iners (seu Imperitum vel Rude) frivolum, ineptum, Vulgare, *impar, nec Proportionatum suæ sorti, vel negotio (aut se-cus) supra sortem vel negotium.* Debile, Stupidum seu Stolidum, Obtusum, Incapax, Non intelligens, Confusum, Durum, Inhumanum, Tetricum, Distractum, Mistum, suspectum, Omnium horarum, Nullius aut inferioris iudicii, unicò verbò, non satis exprimendum.

Dein generis INDIFFERENTIS sunt.

Ingeniosum, Officiosum seu Obsequiosum, Largum, insinuativum, Acutum (seu Subtile)

tile) Argutum , Discursivum , Lepidum ,
 Facetum , Joviale , Familiare , Affectatæ
 simplicitatis , illecebris potens , Seria joci
 miscens , Demerendis hominibus genitum ,
 Lautum , Facile , aut secus Difficile , Do-
 mesticum , Solitarium , aut Segrex , vel
 Secessu Gaudens , Melancholicum , Morum
 & vitæ contractioris , Triste , Austerum ,
Omnibus amicum , Nemini familiare , Re-
 conditum , Secretum , Arcanosum , Circui-
 tivum (id est , quod directè cavet aut
 veretur) Apprehensivum , Meditabundum ,
 Dissimulativum , Coacti moris (*id est,*
quod non ad naturalem libertatem Venusta-
temque , sed velut coactos actus habet , nec
ab intima virtute , sed ab affectato artificio)
 Moræ Impatiens , Properum seu Festinans ,
 Fervidum , Sollicitum , Sedentarium , Pri-
 vatum , Taciturnum , Arcani capax , Scrup-
 ulosum , Zelosum , Rigidum , Indigna-
 bundum , Severum , Censorium , Nego-
 tiosum , Authoritativum , Prisci moris ,
 Immobile , Stoicum , Sequax , Flexibile ,
 Scholasticum (*quod magis Scholam & cu-*
riositates rationum , quam praxim sapit) sibi
 Fidens , Securus , Audax , cui nihil ar-
 duum , nihil supra spem , in obstantia ruens ,
 Luctabundum , Satagens , Vastum , Extre-
 mum (id est per intervalla in summo gra-
 du boni aut mali , repentè sibi contrarium)

sed hæc in indifferenti ponenda, prout in bonam, aut malam partem agunt.

Alia igitur *Ingenia*, ex bono genere magis aut minus participant, & sunt bona, aut meliora.

Alia merè ex genere malo, & sunt pessima.

Alia ex utroque simul: Prout verò minus ex malo, plus ex bono trahunt (tristi enim privilegio fragilitatis humanæ, nemini ferè per omnia bonum esse licet) utcunque temperantur, aut magis aut minus mala sunt.

Demum: Alia *Ingenia* hominum, dum quodvis genus vitii eruditè exercent, ex quavis plane virtute trahunt partem: mistim, simul virtutis, astutiæ & actionis unico verbo non satis exprimendæ) peritissimi artifices. Quo sub pallio, facile rebus imponunt: sunt vero omnium ingeniorum publicis privatisvè negotiis versandis astutissima, simulque vivendo familiarissima; non enim simplici stylo agendi rem transmittunt, sed agunt totum ex arte, & cum condimento: obvia & ultrò lacessens jocisque resperfa inest comitas: solutior ad familiaritatem convictus: querulantibus & afflictis (notis atque ignotis) prompta condolentia: effusa promissa, res verò, ipsaque largitio, admodum pauca, & nisi pro tempore amœna,
&

& prius ostentata, ideoque expectatione grata. Offensarum deinde aperta dissimulatio, aut joco eludens argutia: cum tamen sensim immineat, velut per incuriam vindicta; eò magis intimum amicum feriens, quo subtilius & ex occulto meditata: ut fere talia ingenia, *Universalia* vocaverim, nisi sint in materia obliquorum. Nihil illis tentando magnum aut difficile, sed pari ausu (sæpius vero neglectim, velut somnum & inertiam simulantes; immo specie *jocantium magis quam serio*) aggrediuntur: velut subjugatam materiam versant, membratim excutiunt, per digitos transmittunt, principium, medium, finem, aptè concordant, & exequantur, aut secus, pro arbitrio negligunt, explicant se familiariter, nec hærent, nec adversis confundunt. Dum vero obtrudunt falsas imagines virtutum, & inescant specie boni, vitia liberius exercent, decipulis (Sirenium adinstar) sine sensu plerosque involventes; ut non prius, capi se sentiant, quam dum sunt; nec regressus amplius datur: ut rectè habeantur Ægyptiorum latronum more (apud Senecam) quos *Philistas* vocabant, qui in amicitie speciem, in hoc complectabantur obvios, ut jugularent: vel denique aliàs sunt, velut de quodam ait Tacitus; Cui quamvis infami inerat industria; nec virtutibus, ut

boni ; sed quomodo pessimus quisque vitiis agendo valebat. Talia ingenia rarius tulit orbis : utque verum fatear , ætate mea , quæ vidi (inter) quæ novi , vix duo aspexi.

Nec illud pensandis pro recta virtute ingeniis omittendum.

Per *Excessum* aut *Defectum* boni , falsam speciem nobis imponi virtutis : idque pro defectu iudicii : cum non probe dignoscere scimus , ex eoque fallimur ; sæpe virtutem didicimus , cum inest factum vitium : undè injuria fiat rectis , dum pravis ex falso , nomen virtutis , & laus adstruitur. Alibi sparsim ; hic accumulatissime ponimus cautionem.

Pæna igitur & debita *Castigatio* , (seu *Justitia Correctiva* & *Pænalis*) sæpe degenerat (per *Excessum* ex *Abusu*) in *Severitatem* nimiam , aut *Sevitiam* vel *Crudelitatem* , gravitatem , importunitatemque rigoris , immo in vindictam vel ultionem : aut ex præcipitantia in pressuram innocentie. *Justitia restitutiva* aut *Comutativa* , in gravamen indebitum , emunctionem fortunarum , circumventionem , extorsionem , & injuriam. *Amor aequitatis* , aut *titulus Patrociniæ* , tum *Protectio* ; vel aliis *Innocentia sua* , tum *aliorum* ; aut *injuriæ vel damni* (immo quandoque *legum* , *publicique boni* .) *defensio* aut *zelus* , per excessum degenerat,

nerat, in prævaricationem (seu irritationem) causæ, ac ipsius legis, tum justitiæ; aut in affectatum æquitatis titulum; alterius vero partis injuriam, gravamen, seu despectum; Ex eoque, in modum indebitum & inquietum agendi; tum in majorem re-
 Æi ordinis (immo nonnunquam quietis mutæ) irritationem, seu in exacerbationem conflictumque (prout potentes sunt) partium; & publicas turbas: ut quandoque *respectu emergentium*, virtus dissimulationis (intra prudentiam adhibita) plus proficit, quam æquitatis prætensæ, aut actionis, nimius rigor, scrupulus, & præcipitantia. *Usus summa potestatis*, degenerat per Excessum, in Insolentiam pro libitu agendi, Violationem jurium, ac oppressionem. *Ordo debitus & potestas*, degenerat plerumque in Jussorum institutionumque intolerabilem gravitatem aut rigorem, ex eoque præcipitantem pœnam, & importuna verbera, immo nonnunquam, ex inconsiderata ordinatione, in majorem confusionem ordinis & rerum. *Politica praxis & necessaria legis regula*, in actionem Stoicam, aut Scholasticam ratiocinationem, tum injuriam. *Ratio status*, in nimium regendi rigorem, prætensa jura Majestatis, & tristem inquisitionem. *Æqua tributa & subsidium belli*, in insolentem emundationem

subditorum. *Bona instituta*, *leges*, *crebra consultatio*, per excessum pariunt multiplicatam edictorum (immo levitatem & contradictoria) ac dein abusum; iussorumque contemptum. *Catholico Politia*, per nimium rigorem & excessum, degenerat in pressuram populi, ac post in *Sophisto Politiam*, & oblivionem conscientiae. *Libertas*, in licentiam. *Maturior collectio*, *Deliberatio* & *multa consilia*, in mobilitatem ingenii, tum consilii & facti, tum in Inconstantiam; aut secus, in majorem pertinaciam, vel animi obfirmationem in praconcepto, aut etiam tarditatem; unde agendi tempora, deliberando consumantur. *Activitas* & *Fervor seu vivax animus*, tum *mens seria vel Negotiosa*, *promptaque Actio*, in igneum & inquietum, seu insolentem genium, *Factionem*, *Errores*, *Impetum*, *Excessivam iram*, & poenitentorum occasionem. *Dissimulatio* degenerat per Excessum, in reconditam iram, ex eoque *Circumventionem*, *Fraudem*, *oculta molimina* & *Vindictam*, vel secus, in oblivionem pertinentium aut incuriam.

Dicam ultra. *Liberalitas*, *Beneficentia seu Magnificentia*, per excessum seu abusum, degenerat in prodigalitatem, aut profusionem. *Virtutis primum seu justitia distributiva*, vel *pramiativa*, in *Adulationis tum*
 offi-

officiorum (quæ moschum , non sudorem, aut pulverem redolent) recompensam, vel in provocationem temerariæ cupidinis petacium (quibus postea dando non sufficias, aut sine offensa negare non possis) ex obvia facilitate dandi. *Parsimonia*, & *debitus* (fruendi aut dispensandi) *Ordo*, in *Parcitate*, *Fortunarum licitum augmentum*, & *frugalis, modicusque bonorum usus*, in *Avaritiam*, & *Invidiam alienæ fortunæ*, tum *affluentiam*. *Affluentia, reſtaque bonorum fruitio*, degenerat ex abusu, in *Oſtentionem* aut *Luxum*, vel *inanium ſtudium*, ex eoque *occaſionem defectus*, immo (per *decoctionem bonorum*) *inopiæ*. *Justus petendi & habendi pretextus*, per *exceſſum* degenerat, in *aſtutas inventiones*, *inquieta actionem*, *appetentiam alieni*, *importunitatem*, ſeu *inſolentiam petitionis*, & *inſtantia*, *circumventionem*, *impoſturas*, *uſurpationem*, tum *rapturam*, *Licitum acceptum, aut munera*, per *exceſſum* (immo per *actus frequentatos*) degenerant, in *Inverecundiam accipiendi*, deinde *amicitiæ* & *ſervilis obſequii* (tum *conſcientiæ ac denique veritatis*) *venundationem*, tum in *appetendi abuſum*, immo in *corruptionem virtutis*. *Magnificentia*, in *Superbiam* & *profuſionem inutilem*, vel *ſuperfluum* (immo quandoque *difficilium*, ne dicam

impossibile) conatum, & sua prompte perdendi studium. *Innocentia excusatio*, per excessum degenerat in praxim evadendi, fallacias, vel artificiosum effugium (quod vulgus vocat astutam inventionem. *Accusatio justa*, seu *petitio justitiæ*, degenerat per excessum in inalignantem, imponendi scientiam, & mendacia.

Deinde *Morum amenitas*, degenerat per excessum in Levitatem. *Conversandi amor*, & *Hilaritatis seu Festivitatís studium*, in Petulantiam, immò quandoque in otiosam vitam, Propinationem, ac post, Dissolutionum linguæ, actionis, & inhonestatem; vel quales otii ab fonte emanant malorum rivi. *Affabilitas* & *promptitudo sermonis*, tum *Urbanitas*, in affectatam actionem, insolentiam, importunitatemque verborum, seu loquacitatem. Deinde, in Diffamationem, immo in levitatem responsi, ex eoque occasionem, ut emergant pœnitenda. *Sinceritas verborum* & *Actionis*, *Confidentia*, tum *Candor*, *Ingenuitas* & *Apertus animus*, in propalationem tacendorum, & impatientiam secreti, tum in prodicionem sui & aliorum, incautam, & in occasionem emerituri damni, aut in meram garrulitatem, immo in facilitatem nimiam, & levitatem actionis. *Promptitudo amicitia*, habet excessum, Actionis levitatem aut facilitatem,

cilitatem cujuscunque obviæ amicitiaë, tum
 fusos, & nimium apertos, in speciem sin-
 ceritatis actus, ex eoque Instabilitatem, seu
 Inconstantiam. *Officii tum obsequii prompti-
 tudo, Alacritas, aut Diligentia,* degenerat
 in Intrusionem, tum importunitatem, &
 parit lassitudinem, dein levitatem conciliat,
 immò parit mutabilitatem, aut amorem
 quæstus, ut illuc amicitia transferatur, un-
 de plus utilitatis speratur, velut alibi dixi-
 mus. *Facetia, Affabilitas aut Jocositas,* pa-
 rit cum excessu Importunos sermones,
 Dicacitatem, scommata, Vexationem, Dis-
 famationem, seu Obtrectationem, & Sugil-
 lationem rerum, aut plerumque mendacia;
 dein Levitatem. *Amicitia sinceritas &
 Confidentia* degenerat in nimiam familiarita-
 tem, ex eoque contemptum, vel alias (sub
 prætextu confidentiæ) degenerat in Inso-
 lentiam, dicti aut actionis fallacias, inju-
 riam, ex eoque jurgia, tum offensas.
Modestia, in Abjectam humilitatem, &
 cultus Indecentiam, Incivilitatem, immo
 in sui posthabitionem, seu vilipendium,
 tum quandoque in meticulositatem, seu
 pusillanimitatem. *Debitum officii, seu ho-
 nor in alios,* degenerat per excessum, in
 Servilitatem, aut turpem dependentiam,
 & de rebus sensum, non qualem recta
 ratio aut ingenuitas dicitur, sed qualis in

piratur, tum in animi abjectionem, aut in deforme obsequium, nec ingenuam adulationem, sui vero ipsius contemptum, seu prostitutionem honoris, immo nonnunquam in politicam hypocrisin, *Authoritas, tum honor debitus sui, aut Gravitas*, deinde (quod proximum est.) *Justa petitio promotionis, præfecturarum Officii, tituli*, per excessum degenerat, in turpem ambitum, Superbiam, præsumptionem, Factiones, fastum, Æmulationem, Æqualitatis odium, nonnunquam in Incivilitatem ex aliorum contemptu, vel siquid alicui accessit in melius, invidiam; imo destructionem; Superfluum sui cultum, Avaritiam, & oppressionem minorum, ne dicam in publicas turbas; velut superbiæ malum multa cognata vitia post se trahit, privatim, & in publicum.

Addam super hæc: *Benevolentia, vel bonitas, seu promptitudo*, degenerat per excessum, in facilitatem nimiam ex Improvidentia, aut in actionis (promissorumque) levitatem, & sermonis; seu in actus incautos: quod simplicitatem, immo quandoque *stupiditatem* vulgus vocat, *Bonus pro-aquitate zelus, aut debita in contraria indignatio*, dein *Prætextu servandi ordinis, Rigor, Ferror & Austeritas*, degenerat in Iram excessivam, *Affectum aut importunum ar-*
do.

dorem, seu flagrantiam, & Inquietudinem mentis, modumque indebitum agendi. *Clementia*, *Commiseratio*, & *ex eo pratensum Patrocinium*, in Indulgentiam nimiam & Impunitatem, immo Incentivum ulterioris malitiæ. *Benignitas aut teneritudo affectus* in Mollitiem animi. *Necessitas* (quoad corpus) in nimiam ejus mollitiem, & superfluum curam, tum appetentiam. *Recta sua virtutis conscientia*, & *elegantia attributorum*, in Philautiam, complacentiam sui, aut Jactantiam. *Generositas animi*, prout huic vel alteri virtuti, aut simul pluribus annexa est (nam sola, præsertim sine heroicis virtutibus animo inesse nequit) degenerat diversimode, in Excessum actionis & Insolentiam, Impudentiam & prostitutionem famæ, aut denique (*ex elatiore rerum contemptu*) degenerat. *Inpertinentium incuriam Religio vel Pietas*, in insuperstitionem. *Probitas, pietas aperta, & titulus Virtutis*, in Hypocrysin. *Quies, Modestia, tum animi tranquillitas, & laxamentum, aut (prætextu requiei) cessatio*, in Ignaviam, Desidiam, tepidas actiones, & amorem otii, aut in Incivilitatem, vel Solitariam & insociabilem vitam. *Taciturnitas*, in Reticentiam opportunorum. *Invidiosa conscientia*, in inanem scrupulum. *Iustus dolor animi, aut multa rerum consideratio*, degenerat in Mœ-

stitiam, seu Mentis angorem; Impatientiam, Indignationem, iram Excessivam, Abominationem rei vel personarum, & indebitam actionem, aut denique furorem.

Demùm *Audacia*, tum *animositas* vel *Magnanimitas*, per excessum seu Abusum, degenerat, in Temeritatem, aut furiosam actionem, tum periculi evidentis (immò quandoque personarum) ex nimia sui fiducia contemptum, aut rerum impossibilium supra vires conatum, & ex eo levitatem, vel in impudentiam actionis, aut inconsideratum impetum agendi. Deinde in falsam præsumptamque audaciam, seu desperationem. *Securitas* in Supinam incuriam, aut negligentiam, ex contemptu alieni consilii. *Fortitudo* degenerat per Excessum, in Impetuositatem, aut Ferociam. *Justum bellum* vel *Belligeratio*, degenerat in insolentiam irritandi, aut temeritatem, flagitia, devastationem, protractionem, aut carnificinam, inutilem alieni usurpationem, & rapinam, vel rabiosam ultionem, aut quæ alia tristes ejus partus proles. *Perspicacitas*, *licita cautio* aut *circumspectio*, tum *Conscientia alicujus defectus*, in Respectum nimium, *Diffidentiam*, *Vanas suspiciones*, *Desponsionem* seu *Abjectionem animi*, *Credulitatem nimiam*, *reconditam mentem*, *inanemque timorem*, seu *pusillanimitatem*, aut non-

nunquam in ignavam desperationem. *Con-*
stantia & stabilitas, vel infractus animus, seu
robur animi, per excessum degenerat in
Pertinaciam. Celeritas, tum properantia seu
Activitas, in præcipitantiam, aut Impatien-
tiam moræ, dein inanimadvertentiam, oc-
casionem (immo accelerationem) mali, aut
contemptum considerandorum, & incuriam,
ac post, damnum. Cunflatio, degenerat per
excessum, in Tarditatem, Amissionem oc-
casionum, tum in Ignaviam. Cautio indu-
striosa, vel prævidendi prudentia, in Astutiam,
Fallacias, Versutiam & Dolum. Veritas
Propositionis, seu Narrationis, aut Dictorum
prudentia, in Contentionem, Pertinaciam
sermonis, ac dicacitatem superfluum; dein-
de in Impugnationem oppositæ veritatis,
seu affectatam destructionem illationis, lo-
quendo nonnunquam, magis ex alieno in-
stinctu & arbitrio, tam pro aucupanda gra-
tia, quam pro veritate. Veritas correctiva,
aut debita reprehensio, tum Censura, degene-
rat per excessum, in Importunitatem dicti,
Diffamationem, Exprobrationem moro-
sam, tum exacerbationem & offensas. Pru-
dentia ratiocinandi aut Discursus, per ex-
cessum parit Garrulitatem, aut Ostentatio-
nem, & Insolentiam dictorum, fucatos
sermones, frivolas probationes, & verbo-
rum rationumque pigmenta. Studia & ar-
tes,

tes, pariunt per excessum curiositatem, quæ-
 sitionum, pruritus disputandi, & contentio-
 nis, tum importunas novitates. *Scientia*
 & *Experientia*, degenerat plerumque in
 nimiam sui confidentiam & præsumptio-
 nem prudentiæ, alieni consilii rationisque
 contemptum, & ultimo habet Confusio-
 nem.

Ac deinceps.

EX defectu virtutum, vitia sunt: Ideo-
 que aliud est *rectè agere vel esse pruden-
 tem agendo*; aliud agere feliciter ex succes-
 su: scire incipere & tentare leviter, aut
 trahere tantum: Immo secus, agere ne-
 glegitum & metuenter, vel denique per au-
 dentiam & pro impetu animi: ignoranter
 inquietare actiones, irritare, vexare, &
 confundere materias. Aliud *Probe (dicto,
 facto) expedire tum adimplere, vel alias, re-
 spondere directe*; aliud *Eludere*. Aliud est
Esse scientem, aliud *Sciolum*. Aliud *Esse au-
 dacem*, aliud *Audaculum*. Aliud est *Esse in
 aliquo genere Virtutis*, aliud, sibi videri, aut
 haberi velle affectatè. Aliud est *Dolere ve-
 veri, vel agere aliquid filialiter, id est, pro
 virtutis amore*, aliud pro servili pavore,
 impulsu, aut respectu, seu pro formidine
 pœnæ

pœnæ. Aliud *Esse Amicum rectum*, *Constantem*, *Promptum*, aliud agere *Adulatorem*, *Affentatorem*, *Hypocriticum*, *verbô effusum*, *levemque*; *realitate vacuum*, *intrusum mensæ affectam*, *mentitæ frontis*, *Sycophantam*, *Cortefanum*, *Susurronem*, *Obsequiosum*, *tuxæ fortunæ* (immo *sui causa*) *non tui amicum*; *vel potius magis familiarem*, *quam amicum*, *visu amabilem*, *reipsa subdolum*. Aliud *Exequi aut esse in re*, *cum spe certa vel praxi*, aliud *esse tantum intra verba promissive*, *tum discursum*; *aut intra fallacia omina ex futuro eventu*. Aliud est, *Nolle sponte cessare*, *quiescere*, *aut sibi consulto temperare*, aliud *deficere*, *otiarî*, *vel planè non posse*; *velut argute Seneca: Nolle, in causa est; non posse, prætextitur*. Aliud est, *Consilium petere*, aliud *vexare*, *tentare*, *aut expiscari tantum*, *seu quærere placentia & assensum*; *velleque decipi*. Aliud *Consilium dare*, *atque aliud materias irritare*, *eludere*, *immo nonnunquam suavius innuendo* (aut *vera omittendo*) *adulari*, *assentiri*, *rebusque illudere*, *& denique fallere*. Aliud *habere justam agendi causam*, aliud *habere affectatum prætextum*. Aliud est, *Facere quod est virtutis & esse realiter bonum*, aliud *cessare, à malo*, *& esse tantum non malum*,
velut,

velut, ille de Galba: *Magis extra vitia, quam cum virtutibus.* Aliud est, *Esse discretum* (ut vulgus communiter *Officiositatem Politicorum, seu Promptitudinem* vocat, aliud oblitum sui, & suorum, esse planè rerum incurium, mollem, & nimia familiaritate peccare. Aliud est, *Esse eloquentem aut persuadendo fortem,* aliud esse affectate loquaculum, pigmentis verborum, & coloribus ludere, imponendo rebus aliis, dein alios per astutiam & Sophismata eludendo, (tum prout conducit, amplificando, extenuando, obtegendo) falsa statuere, proba invertere, personas denique, resque fallere. Vel si quæ dantur, aut rectius dici possunt alia.

Exinde, pro insolentia ingenii, plerumque vitiis, nomina virtutum imponimus: aut secus, per malignitatem, vitiorum nomina, adstruimus virtuti. Quod necesse (recto ingeniorum virtutisque pensatori) cavendum.

Hinc

Hinc proximum dicere
T R I P L E X
P O L I T I C O R U M
G E N U S.

1.

Sunt *Catholico Politici*. Qui rationes status & artes agendi, ad Regulam conscientiae vocant, aut quod extra sit, utile, securum, laudabile, æque illicitum putant: candidæ mentis, nec ancipites, aut ex simulato captiosi, cauti tamen & prudentes. Horum actiones, apud versutos præsertim & obliquos (quibus occasio faciendi pro justitia est, & nisi dicta circuitiva, factaque arcana; non aperta, sed obliqua, tum involuta placent) ruditatis notam ferunt: verum DEUS illis, uti rectis, aperte favet, & supra media humana succurrit, ut plus solidiusque possint, quam alii.

2. *Stoico - Politici sunt*. Qui inter honesti regulam, quidquid agendum sit, actum quidem volunt, sed cum ad Stoicum rigorem se component, & cuncta vocant, nihilque casui, tempori, & rebus condonant; morosi aut *Scholastico Politici* sunt potius, quam

quàm prudentes & Practici. Nec sanant aut componunt res, sed materias irritant sæpius, tristes aspectu, contracta fronte, facile suspensi, non ad Civilem comitatem, sed velut ex Cathedra totum agentes, rapiunt res agendas, non reprehendunt; urgent, non amant; nec etiam amantur.

3. *Sophisto - Politici.* Qui res agendas, fallaciis refertas habent, acerbiter factorum, jocos eludentes, seu obtegentes suaviloquio virtutis; tum amicitiae larvam induunt, quo malignius noceant, post rem privatam cuncta ponentes, non verbo stant, non scripto, sed totum ad suum sensum detorquent, licita, illicita, pari studio involvunt, eoque magis suspecti, quo plus dissimulationem inter, rem agunt; ex tacito magis metuendi. Cave (suadeam) hos, sed vix per summam prudentiam caveas. Tales plerumque suis artibus se ipsos involvunt, læta rerum exordia, sed tristem eventum habent. Documentis quid opus? Consenuit orbis, nec alium illicitorum, quam tristem vidit exitum: sola virtus æterna manet, concutitur illa, sed non frangitur.

Quartum genus Politicorum assignari potest, qui sunt Intermedii: de his judicium non fero;

fero; Inſer *Lector*, libenter audiam, nec inficiabor.

Hæc mea, Catholico-Politiam loquuntur, & ſuadent *Lectori*.

Laus Uni in SS. Trinitate
DEO, & Uni
Virgini Matri DEI
Gloria.

FINIS.

Bibl. Jao.

177

177

177

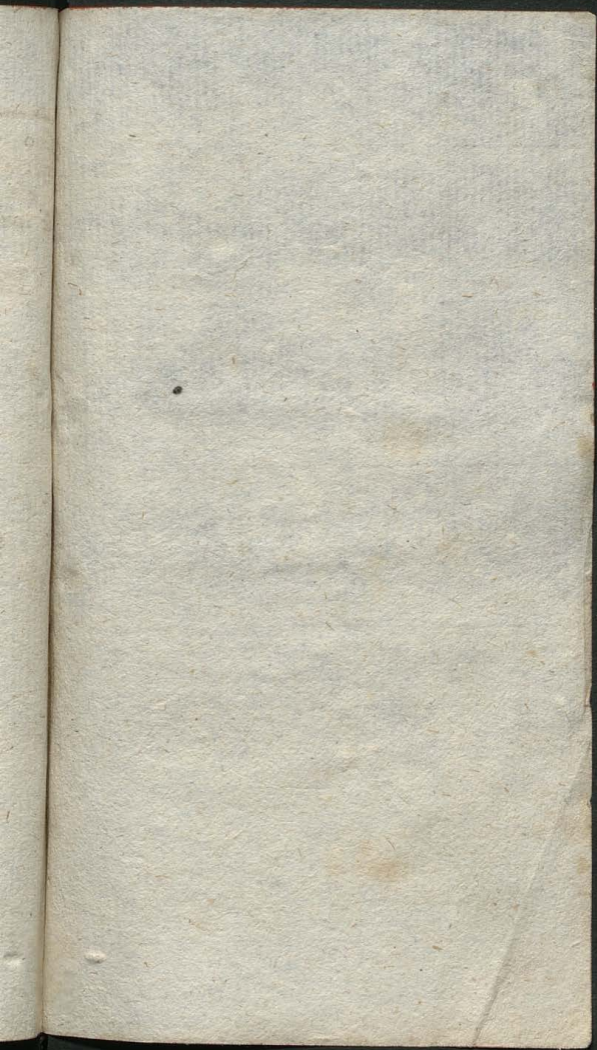
177

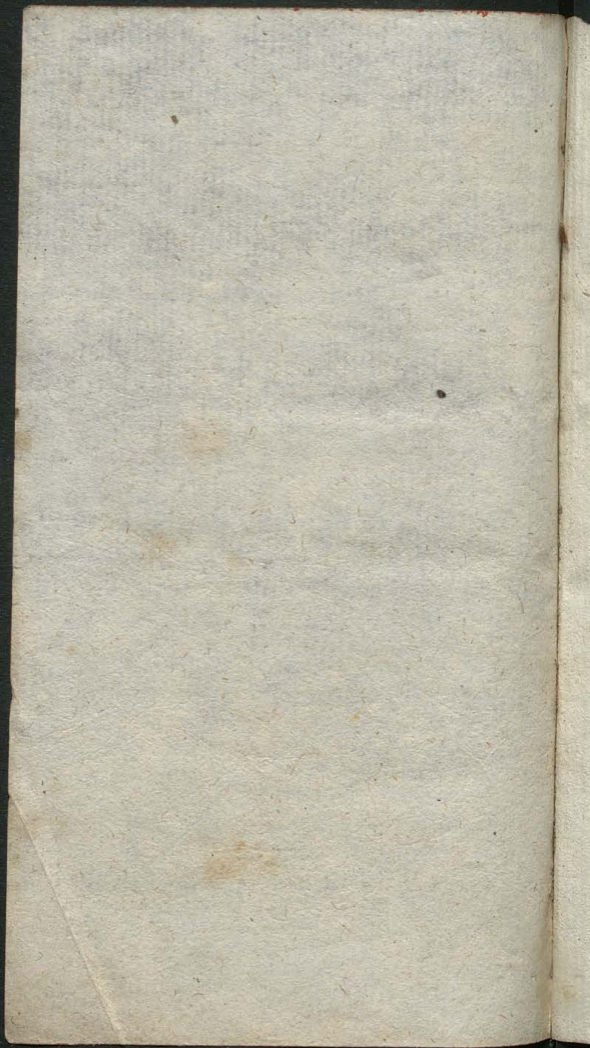
177

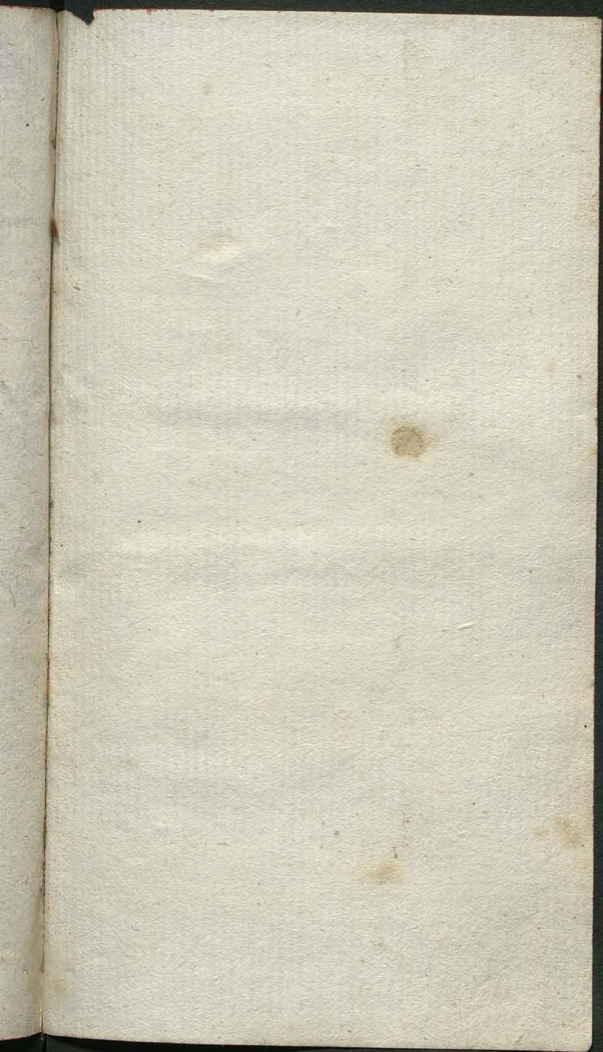
177

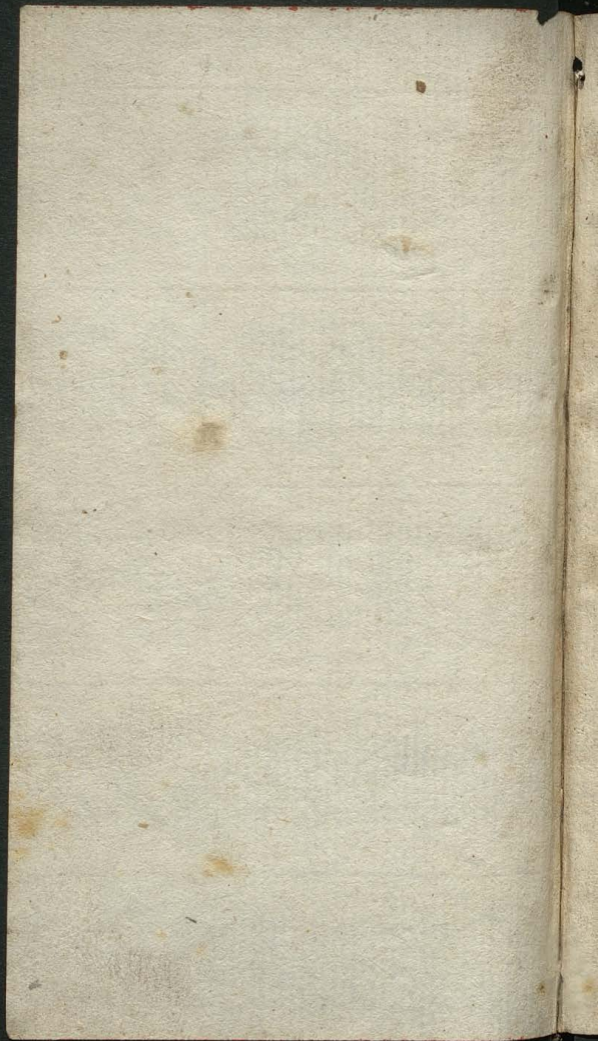
177

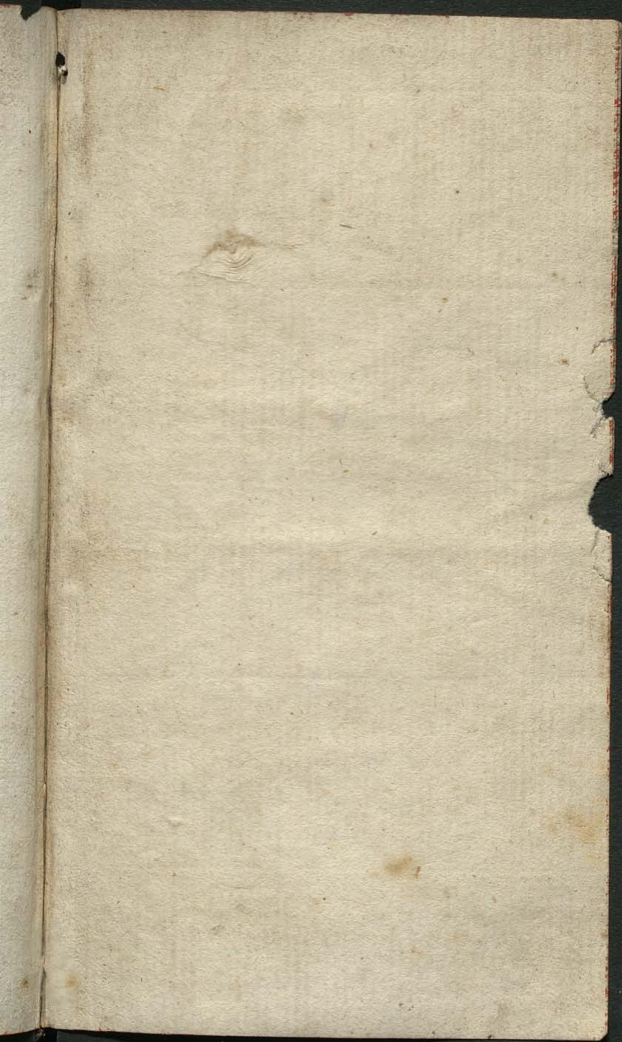

KSIĘGARNIA

ANTYKWARIAT

D N° 10467

Biblioteka Jagiellońska

stdr0019392

